JEAN KOVALEVSKY

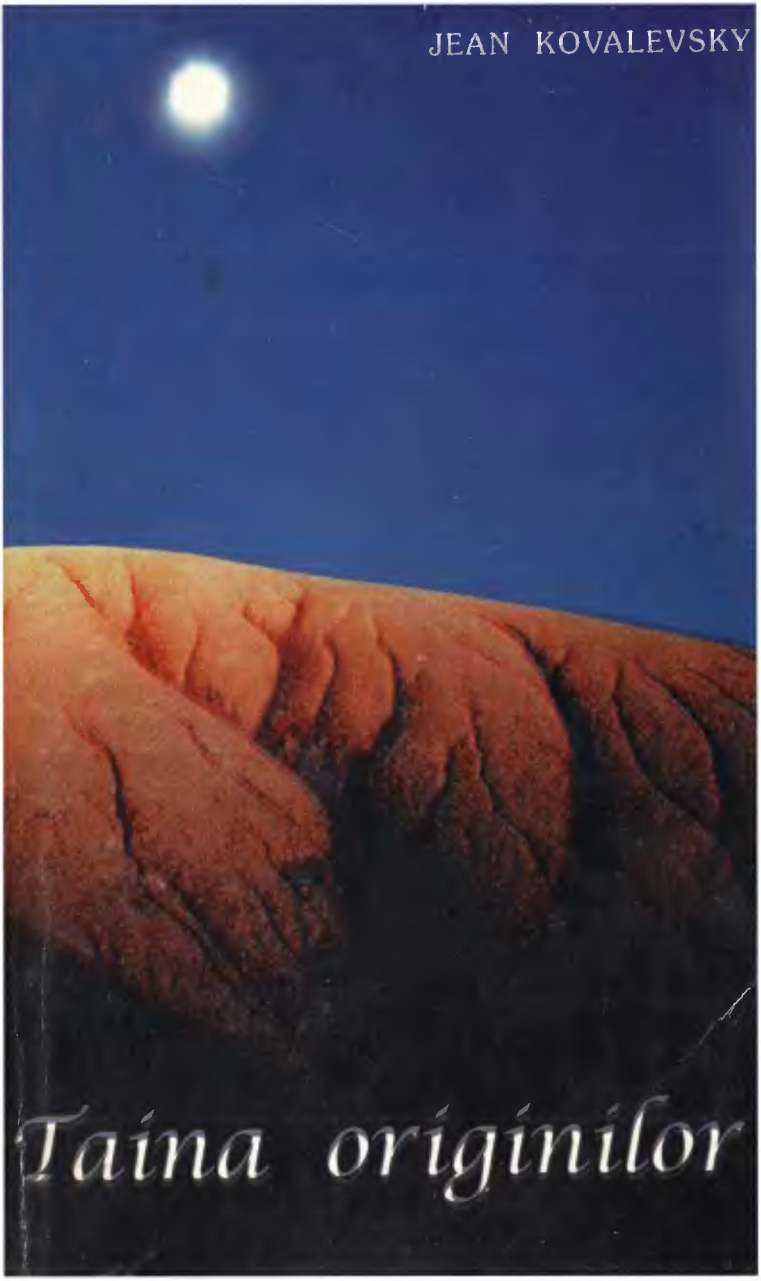

Taina originilor

Coperta și viziunea grafică
Doina DUMITRESCU

Editura Anastasia mulțumește
Asociației „EUGRAPH KOVALEVSKY"
a cărei generozitate a făcut posibilă
apariția acestei cărți.

© **Anastasia** pentru versiunea de față

Traducerea a fost făcută după originalul în limba franceză:
Jean Kovalevsky: „Le mystère des origines"

Episcopul Jean Kovalevsky împreună cu Patriarhul Justinian Marina

ISBN 973-9239-00-5

JEAN KOVALEVSKY

Taina originilor

Cuvânt înainte și traducere
Dora MEZDREA

1996
ANASTASIA

Cuvânt înainte

Prin teoria transformistă și cea a „generației spontanee", știința veacului al XIX-lea părea nu doar a-și fi spus ultimul cuvânt în legătură cu proveniența și rostul ființei, ci părea a fi dat, deopotrivă, și lovitura de grație religiei. Nu e de mirare excomunicarea lor reciprocă: a religiei de către știință, acuzată de obscurantism și de a fi o piedică în calea „progresului", și a științei de către religie, ca încununare fatidică a cogniției fără Dumnezeu.

Secolul XX vine să infirme aceste supoziții: omul de știință face smerit un pas înapoi în fața misterului, declinându-și competența în a-l explica prin mijloace pozitiviste, iar teologul, la rândul lui, face și el un pas înapoi, declarând că știința care nu contravine legilor lui Dumnezeu este complementară religiei, ajutând, prin mijloace proprii, la cunoașterea lucrării dumnezeiești.

Teologului secolului XX i-a dispărut complexul de inferioritate pe care-l avea teologul secolului al XIX-lea în fața științei, înțelegând că teologia este cunoaștere a absolutului, în vreme ce științele sunt cunoașteri relative ale unor segmente de realitate, supuse mereu depășirii și revizuirii, ceea ce nu este și nu poate fi cazul Cuvântului revelat. Procedând la o cunoaștere a lumii create de Dumnezeu, știința nu are cum să contrazică teologia, ci doar s-o completeze și s-o confirme. Evident, nu toate concluziile la care ajunge știința pot fi acceptate de teologie. Întrebarea — și **ispita** *cea mare a teologului veacului nostru — este cât anume din cu-*

noașterea științifică poate fi acceptat de teologie. (Ținem să precizăm aici că nu ne interesează numeroasele hibridări pe care le-a cunoscut veacul nostru între religie și știință în confesiunile apusene, unele chiar sub patronaj papal, cum ar fi cea a părintelui Teilhard de Chardin, a cărui mizã era mai mult ideologică, integrarea marxismului cu creștinismul, ci ne interesează raporturile cu știința ale singurei confesiuni păstrătoare a tradiției apostolice și patristice, Ortodoxia.)

Teologia ortodoxă din exil vine și de această dată cu răspunsuri tranșante la această întrebare. Cel al lui Eugraf Kovalevsky — părintele Jean — îl vom schița în cele ce urmează. Pentru Kovalevsky, nu știința în ansamblul ei este complementară religiei; există o „știință atee" care, ca orice cunoaștere fără Dumnezeu, „este blestemată". Există însă și o cunoaștere a lumii create de Dumnezeu care se poate alătura religiei; aceasta presupune o prealabilă „înrădăcinare în Creator", altminteri , singură, „cunoașterea creaturilor duce la nimicnicie, la moarte, la descompunere, iar transformarea lumii fără Dumnezeu duce la distrugerea ei". Știința poate fi supusă Evangheliei și pusă la lucru întru aceasta; în felul acesta va fi sporită nu Evanghelia, ci înțelegerea lumii create de Dumnezeu. Dacă cunoașterea creaturii este o cale — e adevărat, cea mai imperfectă — de a-L cunoaște pe Creator, avem, prin urmare, posibilitatea de a include aceste rezultate ale științei într-o dionisiană (și mult mai încăpătoare decât o concepea Dionisie) teologie catafatică, cu rezultate benefice atât pentru una, cât și pentru cealaltă.

Din smerenie, părintele Kovalevsky nu îndrăznește să-și atribuie conceptele dionisiene, dar, precum este un întregitor întru ale teologiei catafatice, este și un inegalabil tâlcuitor al celei apofatice. Căci, dacă cea dintâi ne solicită rațiunea, cea din urmă este o cunoaștere prin necunoaștere și este mai mult un dar al Harului decât un act al voinței proprii. Tainele lui

Dumnezeu nu pot fi dezvăluite lumii acesteia decât „în oglindă, ca-n ghicitură", cum spune Apostolul, și binecuvântat este cel căruia i s-a dat darul vederii acesteia. Kovalevsky este, fără nici o îndoială, o călăuză privilegiată în teritoriul tainei celei mari a începuturilor, după cum ne dovedește cartea de față. (La paradigma pravoslavnică a „călăuzei" putem medita cu mult folos duhovnicesc și plecând de la un laic binecuvântat de Dumnezeu cu darul acesta, numit Andrei Tarkovski.) Kovalevsky nu diluează nici o clipă misterul în — vai! — atât de gustatele pseudo-științe numite divinație, astrologie sau alchimie; el ne călăuzește în teritoriul pur și neamestecat al textului sfânt al începuturilor cu o siguranță pe care doar credința neclintită ți-o poate împrumuta. În bună tradiție origenistă, el se dovedește nu numai teolog, ci și hermeneut și chiar mistagog; pentru că, dacă de-a lungul cărții de față ajunge să ne inițieze abia în primele trei capitole ale Cărții Facerii, o bună parte din analiză este dedicată primelor trei cuvinte ale Bibliei și, mai mult, primelor trei consoane din cel dintâi cuvânt al acesteia, în care descoperă taina Sfintei Treimi. De ce avem nevoie de o astfel de călăuză în lumea tainei? Pentru că, evident, nu fiecăruia dintre noi i s-a dat harul dumnezeiesc de a vedea și de a tâlcui misterul; aceasta se vede cel mai bine din privirea transfigurată pe care Kovalevsky o are asupra lumii create și pe care o va mai fi avut omul de dinainte de cădere. Desigur, nu-i vom răpi cititorului bucuria acestei cutremurătoare călătorii prin lumea tainei începuturilor.

Teritoriul în care ne călăuzește Kovalevsky este cel al facerii lumii (cosmogeneza) și cel al facerii omului (antropogeneza); în nici unul dintre aceste teritorii nu putem pătrunde fără o prealabilă inițiere. Dacă teologia este „inițiere în **viața** *dumnezeiască", ceea ce Dumnezeu a creat în afara Sa nu poate fi cunoscut fără o serie de multe alte inițieri, în care Kovalevsky se dove-*

deste o călăuză fără egal; așa cum arătam mai sus, el nu dizolvă aceste inițieri în pseudo-științe, ci perspectivele sale sunt exclusiv teologice. Suntem astfel inițiați în teologia numerelor, una dintre cele mai fascinante discipline, în teologia celor patru fluvii ale Edenului care, la rândul ei, ne conduce la teologia Izvorului în Evanghelie și la aceea a celor patru daruri ale Harului; în teologia branei de dinainte și de după Potop, în teologia numelor — a celor date de Dumnezeu și, mai târziu, a celor date de Adam animalelor; în teologia animalelor (bestiarul), în teologia Crucii și, implicit, a pomului vieții și a pomului cunoștinței binelui și răului etc.

Am vrea să stăruim aici asupra câtorva aspecte ale cosmogenezei care ar putea naște neînțelegeri și chiar reacții de respingere teologică. Vorbind despre cele șase zile ale creației, Kovalevsky găsește ocazia să integreze transformismul doctrinei biblice. Desigur, lucrul poate părea îngrijorător și de neînțeles pentru un atât de riguros păstrător al dreptei credințe cum este părintele Jean. Nu este însă vorba de transformism așa cum l-a conceput Darwin, și nici o clipă el nu s-a gândit să accepte, necum să pună în discuție, evoluția omului din maimuță: omul este încununare a creației lui Dumnezeu, făcut după chipul acestuia și chemat, în urma liberei lui decizii, la dobândirea asemănării dumnezeiești. Dar, în concepția lui Kovalevsky, nu doar omul trebuie să aspire la dobândirea asemănării dumnezeiești, ci întreaga creație. Dumnezeu a făcut lumea în virtutea unei prezumții kenotice: ca nu doar cele de sus să coboare către cele de jos, ci și „cele de jos să se înalțe către cele de sus". În acest efort de înălțare, de autodesăvârșire, natura creată până în ziua a treia are, după Kovalevsky, libertatea să se dezvolte cum dorește; aici „doctrina transformistă își găsește locul ei legitim (...) începând cu ziua a treia". Dumnezeu „diferențiază", firea creată „evoluează"; evoluția nu are

loc atât după legile „luptei pentru existență" și ale „selecției naturale", cât după cele ale „rațiunii seminale" pe care Creatorul ar fi așezat-o în creația sa. (Doctrina stoică a „logosului seminal" este, după cum bine se știe, pândită de panteism și ea a fost preluată de creștinism, începând cu Iustin, pentru a putea demonstra continuitatea creștinismului cu filosofia greacă, abia după ce a fost dezbrăcată de haina panteistă; la același lucru se gândește probabil Kovalevsky atunci când precizează că e vorba de „rațiunea seminală, după terminologia patristică".) Prin urmare, „natura este cea care dezvoltă specii și nu în mod direct Creatorul". Nu doar că evoluționismul nu-l privește pe om, dar acest evoluționism, fiind, după Kovalevsky, aplicabil unui anumit moment al creației, nu are nimic de-a face cu teoriile moderne ale progresului nesfârșit, o dată ce, într-un alt capitol, scrie: „Din nenorocire, nu a avut loc doar un progres, ci și un regres al omului și al cosmosului".

Desigur, nu suntem noi cei mai în măsură să decidem dacă speculațiile asupra transformismului se așază în rândul unor explicabile „teologumene" sau cad de-a dreptul în lotul impardonabil al ereziei. Putem aduce în schimb mărturia a două personalități din lumea Ortodoxiei românești. Cel dintâi, un laic, Nae Ionescu, cel care îi ironiza pe teologii terorizați de autoritatea argumentelor raționale acolo unde ele nu-și au locul, numindu-i „științifici", este un antievoluționist declarat, atât în ordinea firii, prin constatarea „existenței speciilor și a incapacității naturii de a le depăși prin variațiuni lente", cât și în cea a spiritului, despre care spunea că „formele de viață spirituală, condiționate toate istoricește, nu se transmit, ci se nasc". Cel de-al doilea este un teolog, Nichifor Crainic, care scrie fără înconjur: „Dintre toate multiplele încercări ale științei anticreștine de a nega adevărul fundamental al Bibliei privitor la originea lumii și a vieții,

cele mai răsunătoare și mai demonice mi se par ipoteza darwinistă a transformismului și ipoteza haeckeliană a generației spontanee".

Spre deosebire de cosmogeneză, antropogeneza lui Kovalevsky, mult mai puțin supusă inovațiilor teologice, este o tălmăcire contemporană a tulburătoarei concepții ortodoxe asupra omului. Facerea omului ocupă cea mai mare parte a cărții sale și aici Kovalevsky se dovedește a fi o călăuză inițiatică plină de har. Spre deosebire de alți comentatori care se împiedică în pretinsele inconsecvențe logice ale celor două variante ale facerii omului. Kovalevsky își asumă evanghelic aceste inconsecvențe, adică rodnic; și le asumă ca unul care știe că inconsecvente logic sunt doar sistemele omenești care nu se supun legii silogismului. în vreme ce dubla creație a omului nu poate fi supusă acestei scheme.

Departe de a fi o contrazicere a celei dintâi, cea de a doua variantă a Facerii o completează și o desăvârșește pe prima; dacă aceasta a însemnat facerea omului după chipul lui Dumnezeu, cea de-a doua este dovedirea felului în care omul poate dobândi asemănarea lui Dumnezeu; este nu atât o antropogeneză, cât o **hierogonie**, *o creare a sacrului prin conștientizarea ființei asupra responsabilității sale de purtătoare a Duhului Sfânt: a primit „suflare de viață"...*

În secolul masificării și al omului devenit număr, concepția ortodoxă asupra ființei este, neîndoielnic, o sfidare. O sfidare a libertății în Dumnezeu. Ea este totodată o responsabilizare a omului purtător al pecetei dumnezeiești, așa cum ne arată acest purtător de har care este părintele Jean, călăuza noastră în tărâmul care ar trebui să ne fie casă și rost: cel în care sălășluiește „enigma răscolitoare a libertății".

Dora Mezdrea

PARTEA I

Facerea

Cartea de față nu-și propune să studieze legăturile dintre Facere și diferitele ramuri ale științei, cum ar fi paleontologia, preistoria etc., ci să studieze fenomenul în sine al Facerii. În orice caz, dacă dorim să întreprindem o comparație temeinică a Facerii cu științele, identificând asemănările și deosebirile, prima noastră îndatorire este aceea de a cunoaște cât mai exact Thora. Este ea corect cunoscută? Fără să detaliem această chestiune, vom încerca să înlăturăm cele mai însemnate interpretări eronate.

Disputa dintre știință și Biblie a coborât de vreo sută de ani în domeniul public, tulburând nu puține conștiințe evlavioase. În numele științei, unii desfigurează Biblia și o văduvesc de autenticitatea divină; alții, cramponându-se de infailibilitatea Cuvântului lui Dumnezeu, pun la îndoială supozițiile științifice; o a treia categorie caută corespondențe, adesea în paguba învățăturii scripturistice, pe care le așază sub autoritatea științifică; o a patra apelează la un paralelism „spate către spate", renunțând la viziunea unitară asupra lumii; ultimii, în sfârșit, nu mai știu ce să creadă. Toate aceste atitudini ne arată cât de necesară este îndepărtarea interpretărilor greșite care s-au acumulat.

Nu există un „conflict" între Biblie și știință; aceasta este o apreciere neîntemeiată. Se povestește că, pe la începutul veacului al XIX-lea, un ortodox cumsecade, auzind că știința ar fi „dovedit" că lumea n-ar fi fost creată în 6 zile, că existența ei se socotește în sute de

mii și nicidecum în mii de ani, tulburat peste poate, s-a dus la Moscova să-l caute pe mitropolitul Filaret. Preacucernicul ierarh i-ar fi grăit cam așa:

„Nu încape vrăjmășie între Biblie și știință, pentru că același Cuvânt, de Care toate au fost făcute, și același Duh al Adevărului, întru Care totul există și Care împlinește totul, sălășluiesc atât în natura pe care o studiază știința, cât și în Scripturile cercetate de teologie. Numai că a cunoaște Cuvântul și Duhul Adevărului prin intermediul creației sau al sfintelor Scripturi este o trudă lungă și anevoioasă. Pentru că Duhul și Cuvântul nu ni se arată pe dată, dimpotrivă, de multe ori se feresc de curiozitatea noastră. O pricină poate să existe, dar aceasta numai între două neînțelegeri — ceea ce este firesc —cum ar fi între nepriceperea înțelesului duhovnicesc al Bibliei și ignorarea temeiurilor adânci ale ființei create. Iar cunoștințele dobândite până astăzi, fie ele științifice sau teologice, sunt doar niște etape, niște încercări, niște apropieri."

Vom adăuga la cugetarea lui Filaret că întâlnirea între tatonările științifice și cele teologice poate fi rodnică și pentru o parte, și pentru cealaltă. Ar fi de dorit ca știința sacrului și cea a profanului să se poată îmbogăți reciproc. Dar eficacitatea conlucrării lor depinde mai întâi de progresul științei sacrului. De aceea, fără să ne lepădăm de aportul științei profanului, cea dintâi îndatorire pe care o avem este aceea de a aprofunda, pe cât ne stă în putință, cunoașterea Bibliei; așa vom putea dovedi că, dacă nu există contradicții fundamentale între Sfânta Scriptură și știință, înseamnă că ne aflăm în prezența a două metode autonome.

Filosoful Franck ne aduce în sprijin o imagine grăitoare: cea a tunelului început din ambele extremități ale muntelui; fiecare echipă își sapă propriul tronson, urmând să se întâlnească la mijlocul tunelului. Dinspre partea noastră, va trebui să „minăm" litera în vreme ce știința, dinspre partea ei, va trebui să-și „mineze" propriile dogme.

Odată risipit pretinsul „conflict", vom ataca problema percepțiilor, a structurilor, ca să întrebuințăm limbajul modern, a adevărurilor — la plural — care nu sunt adevăruri ultime, ci sunt, toate, manifestări ale unicului Adevăr, cu un foarte mare A.

Într-adevăr, evoluția cunoașterii lumii cuprinde *niște* adevăruri, părți ale unicului Adevăr-Realitate. Structurile științifice nu sunt tot una cu cele ale misticilor, ale artiștilor, ale cărților sfinte sau ale omului de pe stradă; fiecare își are propriul punct de plecare. Și fiecare luminează doar o anumită porțiune a realității.

Știți cumva fermecătoarea istorioară cu elefantul și orbii? Unul dintre orbi pipăie trompa elefantului și zice: elefantul este un șarpe; altul, urechea și zice: elefantul este o cârpă uriașă; cel de-al treilea, piciorul și strigă: elefantul este coloana unui templu. Iată tot atâtea adevăruri despre elefant care nu ne dau elefantul.

Știința ne învață că pământul se învârte în jurul soarelui; însă ochiul, care ne circumscrie impresiile și ne aduce imaginile, ne va face să spunem: soarele apare la răsărit și dispare la apus „parcurgându-și calea", cum cântă psalmistul; pentru acesta din urmă, pământul este nemișcat, în vreme ce soarele se plimbă măreț pe deasupra lui. Dogmaticianul științei va replica pe dată: „Doar își închipuie că așa stau lucrurile, în realitate pământul este cel care se învârte în jurul soarelui". Și cu toate că spune adevărul — pământul este cel care se învârte în jurul soarelui — metoda lui va fi totuși subiectivă, de o structură specifică și, incriminându-l pe poet, va cădea în erezie.

Iată-ne în fața a două adevăruri și nu a unui adevăr și a unui fals, pentru că atunci ar urma să admitem că ochiul omului este fals și că Dumnezeu a creat un organ al minciunii! Ochiul ne așază în memorie imagini, ne trezește emoții și cugetări; pentru viața noastră lăuntrică, el este un purtător de adevăr mai însemnat decât tezele științifice. Prin urmare, iată două adevăruri care

coexistă și, se cuvine să subliniem, două adevăruri obiective, deoarece în fiecare zi soarele răsare și apune, și în fiecare zi pământul se învârte în jurul soarelui.

Cele două adevăruri obiective provin din două credințe subiective: cea dintâi, în veridicitatea privirii, cealaltă, în valabilitatea metodelor științifice. Modulul de aselenizare lunară este la fel de real ca și „Au clair de la lune, mon ami Pierrot"[1], două realități extrem de diferite, fără nici o legătură vizibilă între ele, și fără ca vreuna să fie Adevărul. Sunt trompe, urechi, picioare de elefant.

Îngăduiți-mi să vă dau un exemplu și mai surprinzător: formula chimică a apei este un adevăr; cu toate acestea, ea nu sugerează în nici un fel izvorul proaspăt și viu care țâșnește din munte, saltă și lunecă pe deasupra pietrelor. Acest izvor însumează la rândul lui mai multe realități, una pentru omul însetat și o cu totul alta pentru artist.

Asemenea imagini elementare, aflate la îndemâna oricui, ne conduc în mijlocul unei mulțimi de adevăruri relative. Știința conține cele mai multe adevăruri, raportându-se la structuri diferite, la axiome și discipline științifice diferite.

Ne-am putea pune întrebarea: există o ierarhie a acestor adevăruri, sunt unele mai exacte decât celelate? Fără îndoială că da, dar aceasta este problema științei ierarhiilor. Evident că, în această știință, Adevărul revelat este infinit superior adevărurilor, roade ale cercetării omenești. Dar, încercând să comparăm Adevărul revelat cu adevărurile, facem firesc un salt lipsit de logică — metoda carteziană este abandonată — neținând cont de două aspecte; cel dintâi: Revelația divină se lasă cunoscută puțin câte puțin, proporțional cu capacitatea cunoscătorului; cel de-al doilea: înțelegerea Revelației poate fi imprecisă, aproximativă, în litera și nu în spiritul ei. Și atunci, Adevărul revelat va fi greșit înțeles și va arăta mai puțin exact decât adevărul descoperit prin efortul oamenilor care cercetează evanghelia tainic în-

scrisă în legile naturii. Astfel încât, în fapt, știința sau arta pot îndrepta și spori nu Sfintele Scripturi, ci propria lor capacitate de înțelegere.

Aceste câteva observații despre legăturile dintre Biblie și știință ar fi incomplete fără o trecere în revistă a limbajelor. Există un limbaj științific, unul matematic, unul filosofic, poetic, mistic... și, în fine, un limbaj sacru. Pentru a înțelege Facerea e necesară o inițiere în limbajul sacru și în legile lui simbolice. Teza câtorva comentatori catolici moderni, care ar vrea să aibă în față o Revelație povestită într-o limbă populară și naivă, potrivită nivelului rustic al civilizației, este cu totul în afara subiectului.

Cartea Facerii ne comunică originea lumii cu o *exactitate* „meta-matematică", „meta-științifică", „meta-metafizică"; nici progresul omenirii, nici schimarea viziunii noastre asupra lumii n-ar putea vreodată s-o știrbească. Ea este veșnică, deci nu se pune problema depășirii ei; ea ne încredințează cel dintâi și cel de pe urmă cuvânt al istoriei noastre. Ceea ce este sigur e că însușirea mesajului ei este o sarcină anevoioasă; profunzimea ei nu se decantează cu ușurință. Cine ajunge să desprindă cele dintâi straturi ale conținutului acesteia poate să spună că a înregistrat o biruință duhovnicească.

Cărțile sfinte, al căror limbaj specific ne luminează mintea, sustrăgându-se totodată privirii noastre, cer să ne apropiem de ele cu frică și cu rugăciune, „descălțați". Cel mai curios e că domeniul sacrului se sustrage spiritului laic atunci când acesta îndrăznește să-l încalce. Ca urmare, domeniul îi apare acestuia dintr-o dată neglijabil, lipsit de conținut, searbăd, oarecare; îi alunecă printre degete și uneori chiar miroase a moarte: „litera ucide". În vreme ce mintea care se apropie de el curățită, cu cutremur și cu nădejde, soarbe fără încetare din cunoașterea celor de sus, din adevărurile veșnice și pururea noi, autentice în ele însele.

Cartea Facerii se împarte în două părți inegale: Facerea universală sau adamică și Facerea credincioșilor sau avraamică. În cele ce urmează, vom examina doar aceste două variante ale creației. Limitarea subiectului e inevitabilă; n-a zis cineva că primul cuvânt al Facerii, „Bereschit", ar necesita, el singur, o bibliotecă întinsă de comentarii? Tradiția rabinică atribuie fiecărui cuvânt pe puțin 37 de înțelesuri.

În realitate, scriitura sfântă este atât de condensată, încât Teofania, de pildă, adică arătarea Sfintei Treimi în lume, cuprinde 3 rânduri. O prepoziție tăinuiește în ea un univers ale cărui margini se îndepărtează îndată ce ai crezut că ești gata să le atingi.

„La început, a făcut Dumnezeu cerul și pământul"

Să deschidem Biblia la prima pagină și să examinăm cea dintâi povestire asupra creației.

Biblia franceză începe astfel: „La început, a făcut Dumnezeu cerul și pământul". În ebraică, primele trei cuvinte sunt: „Bereschit bara Elohim"; literal: „În principiu a făcut Dumnezeii". Subiectul este la plural, predicatul la singular. Să ne oprim asupra fiecăruia dintre aceste trei cuvinte.

Bereschit

Nu mi se pare fericită traducerea lui prin „la început"; poate lăsa impresia unui început al timpurilor, al unui prim ceas al existenței. Timpul, așa cum îl înțelegem noi, alcătuit din secundă, minut, oră, zi, s-a ivit, după Cartea Facerii, abia în a patra zi a creației. Se raportează direct la mișcările soarelui și ale lunii față de pământ. Timpul-calendar nu este singurul fel de timp. Timpul psihologic diferă complet de timpul-ceasornic. Îngrijorarea dilată timpul unei așteptări chinuitoare, iar în prezența fericirii „timpul zboară atât de repede". Există timpurile angelice, perioade de timp mai curând calitative decât cantitative, ca eoni, cicluri, veacuri de veacuri, depășiri ale timpului prin liturghii ori misterii. „Ziua Domnului" adună laolaltă trecutul, prezentul și viitorul, pentru că „El a fost, este și va veni".

Putem face călătorii în timp, ne putem întoarce în trecut cu ajutorul memoriei, putem deslușI viitorul prin clarviziune, putem scurta timpul prin simțirea intuitivă, îl putem prelungi până în veșnicie prin forța sentimentului, îl putem opri, precum Iosua, printr-o poruncă. Apocalipsa ne avertizează că nu va mai exista timp și lumea va dura în absența lui. Prin urmare, timpul nu este legat în mod absolut de existența lumii.

„Bereschit" nu ne plasează deci la începutul timpurilor sau al timpului, indiferent cărei categorii i-ar aparține, ci în fața a ceva de cu totul altă natură. Astfel, „Bereschit" nu este încă creație; este actul divin în sine însuși care are în vedere creația. Să spunem de la bun început că primele trei cuvinte ale Facerii ne transpun întru contemplarea de negrăit a acțiunii dumnezeiești. Creația propriu-zisă este pomenită abia în cuvintele care urmează: „cerul și pământul".

„Bereschit" din care și în care „a făcut Dumnezeu cerul și pământul" este asemenea pântecului matern sau, mai exact și mai biblic, asemenea „adâncurilor milosteniei dumnezeiești". Dacă ne-am putea înălța până la marginile lumii, aceste margini care ne scapă cel mai adesea, am avea viziunea cuprinderii Bunătății dumnezeiești. Dar ce zic eu? Noi nu putem nici măcar atinge marginile lumii! Fiecare conștientizare a propriei noastre mărginiri intelectuale, temporale și materiale naște două categorii de reacții: pe de o parte, iritare în sufletul orbit de păcat și de ignoranță, și, pe de alta, în sufletul luminat de har și pătruns de înțelepciune, o dulce răpire încununată cu lacrimi de recunoștință. Micșorare dumnezeiască — „kenosis" — pentru a da ființă creaturii, micșorare a creaturii, prin analogie, devenită părtașă la această „kenosis" care-i dezvăluie un Dumnezeu nemărginit și milostiv.

Să recapitulăm: „Bereschit" înseamnă că Dumnezeu, micșorându-Se pe Sine, diminuându-Se în mod liber, produce o non-ființă, un gol, un nimic, un posibil-ori-

ce, un „reschit", ante-realitate primordială, în care „Be". Dumnezeii, creează.

Ne vom sluji de metoda Cabalei pentru a tâlcui acest prim cuvânt al Bibliei și pentru a exemplifica în acest fel știința cuvintelor sacre.

Radicalul lui „Bereschit" este alcătuit din 4 consoane: B.R.S.T. Începem cu prima literă: BEITH. În grafia primitivă, ea seamănă destul de mult cu un 9, având în locul buclei un triunghi umplut. Privită de deasupra, pare o casă cu o curticică deschisă, un om primitor care te îndeamnă să-i fii oaspete. Să mai adăugăm că B din alfabetul slavon este analog celui din ebraică (de altminteri, mai multe litere din alfabetul slavon sunt de inspirație ebraică), doar curticica este jos, la dreapta și nu la stânga, sugerându-ne cifra 6. În greacă și latină, litera B a închis curticica.

„Beith" — casă deschisă — se identifică cu: „în", „întru", nu în înțeles pasiv — în care te poți strecura fără consimțământul stăpânului casei —, ci activ: ea ți se deschide, fără să îngăduie totuși invazia; este închisă-deschisă. Este simbolul, însemnul paternității. Cea dintâi literă a Bibliei definește, în chip tainic, ospitalitatea dumnezeiască. Universul a fost creat pentru ca el să vină, în mod liber, să locuiască Împărăția cerurilor.

Hristos, în parabolele Sale, compară adesea viitoarea lume îndumnezeită cu un ospăț de nuntă la care Tatăl ceresc își poftește creatura.

Cea de-a doua literă: REISH, se desenează, în forma ei antică, precum un P mare care privește la stânga, în consonanță cu R. Ea închipuie capul, exprimă gândirea, forma, inițiativa ordonatoare, conducătorul. Greaca și slavona au păstrat această literă întorcând capul spre dreapta; latina, adăugându-i o codiță, a făcut R. „Reisch" este litera Cuvântului, a Fiului. „Beith" este principiul-izvor (al dumnezeirii), „Reisch" este principiul-idee. Sfântul Pavel ne arată că Hristos este Capul Bisericii, Împăratul universului, dar „Reisch" — cap, în

cap — este de asemenea prototipul, Chip al splendorii Tatălui și Proto-Icoană desăvârșită a lumii.

Cea de-a treia literă: SCHIN, se transcrie în chipul unui trident fără picior sau, dacă vreți, trei flăcări. Semnul grecesc are și el aceeași origine, dar arată altfel. În latină, S capătă formă șerpuitoare.

„Schin" este litera vieții, a căldurii, a celei de-a treia persoane a Preasfintei Treimi.

Așadar, primele trei consoane din „Bereschit" cuprind și tăinuiesc Sfânta Treime.

Cea de-a patra literă, THAF — T mare —, care are în numeroase limbi formă de cruce sau de balanță, mărturisind echilibrul lumii întemeiat pe kenoza dumnezeiască, indică în „Bereschit" voința unică a celor Trei Persoane care dețin în armonie Atotputernicia dumnezeiască și autonomia creației Ei. Cea dintâi simetrie între Dumnezeu și opera Sa, între ființă și non-ființă. Echilibrarea aceasta este posibilă doar prin micșorarea Atotputerniciei dumnezeiești și prin îngăduința pe care Ea o acordă și altora să ființeze. Litera cumpănește imanența Dumnezeului creator cu transcendența celor două firi, creată și necreată, fără ca totuși Dumnezeu să-și anuleze opera prin omniprezența Sa.

Bara

„Bara" înseamnă a izvodi din neant. Sfinții Părinți spuneau: a plăsmui din nimic; și, adresându-se lui Dumnezeu, adaugă: „Tu ai chemat nefiindul la ființă din neant". Fiindcă „Bara" vrea să însemne a izvodi, a plăsmui, a chema din nimic și nicidecum a da chip unei materii pre-existente. Teza care susține existența unei materii de dinainte de veșnicie este absurdă; ea presupune o limitare ontologică a lui Dumnezeu, odată ce imaginează două absoluturi: Dumnezeu și materia.

Primele trei cuvinte din Cartea Facerii, „Bereschit bara Elohim", nici măcar nu ating chestiunea materiei,

a humei primordiale. Teoria naturii preexistente și lupta împotriva dogmei creației ieșite din nimic se întemeiază probabil pe o viziune cosmică incapabilă să se despartă de creație sau să se ridice mai presus decât ea, pentru a întrezări Izvorul necreatului. Această teorie transferă relațiile între spiritul creat și materia creată asupra Dumnezeului necreat și a naturii create.

Tălmăcirea patristică a lui „Bara" prin verbul „a chema" ne evocă ideea de ecou. Tatăl rostește Cuvântul și ne-fiindul răspunde ca un ecou.

„Bara" este întrebuințat de trei ori în povestirea Facerii: în primul verset, la apariția ființelor vii și la facerea omului după chipul și asemănarea divină, indicând prin aceasta că etapele creației care vor urma vor fi doar creșteri, diferențieri ale lucrurilor existente și nu lucruri noi. Întreitul „Bara" ne dezvăluie că lumea este alcătuită din trei elemente care se întregesc unul pe altul: trup, suflet și duh.

Elohim

„Elohim" înseamnă Dumnezeii, cel Puternic-cei Puternici, cel-cei Dătători de lumină, cel-cei Bogați în daruri.

Cea dintâi semnificație a pluralului este superioritatea lui Dumnezeu, bogăția Lui, îndestularea în Sine-Însuși; nimic nu-I lipsește. Regii, personajele însemnate vorbesc despre ele însele la plural: „noi"; adresarea la persoana a II-a plural, în societate, este un semn de politețe și de respect. Când e vorba de om, pluralul înseamnă respect ; când e vorba de Dumnezeu, marchează cutremurul în fața măreției Sale.

A doua semnificație a întrebuințării pluralului, după Sfânta Tradiție, este aceea de a indica Sfânta Treime, în timp ce verbul „a făcut", la singular, care urmează lui „Elohim", întărește unitatea Treimii. Pluralul cu referință la Dumnezeu va reveni de mai multe ori în Facere. Astfel, creându-l pe om, Dumnezeu avea să spună: „Să

facem om după chipul și asemănarea Noastră", întrucât chipul-asemănare al lui Dumnezeu în om este treimic.Verbul „a făcut" la singular înseamnă — așa cum am mai spus-o — că lumea a fost creată de o singură voință; verbul la plural, „să facem", arată că omului îi e dat să deosebească treptat cele Trei Persoane: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh într-Unul singur și, totodată, este menit să ne dezvăluie taina „Sfatului cel Mare".

„Elohim" este unul din numele lui Dumnezeu. El este Creatorul cerului și al pământului și al tuturor celor aflate în ele, și nu un demiurg inferior sau un înger. El, Dumnezeu, este Ziditorul operei Sale. Părinții Bisericii le vor răspunde filosofilor: „Dumnezeul nostru nu este trândav. El nu proiectează doar universul în calitate de Arhitect, nu trasează un plan pe care alții îl execută; El este Marele Arhitect și Marele Meșter, imanent prin lucrarea Sa, transcendent prin fire, ca Arhitect."

În vreme ce un dumnezeu neadevărat, imanent prin fire, și-ar fi avut creația drept rod, creștere naturală, manifestare exterioară. Ar fi fost „carne din carnea și os din osul universului", suflet al lumii, respirația ei, energia ei, un dumnezeu consubstanțial cosmosului, după modelul unui parvenit trufaș și plin de sine. Falsul dumnezeu n-ar consimți să-și murdărească mâinile pentru a zidi; cel mult ar lăsa, poate, să răsară din somnul său creaturi nobile, dar acestea nu pot fi decât subordonații săi, inferiorii săi, demiurgii săi, eonii săi, care la rândul lor ar urma să modeleze creaturile inferioare și materia lipsită de inteligență. Acesta este dumnezeul gnosticilor și al celor care nu sunt capabili să-și desprindă privirea de creație.

Facerea cerului și a pământului de către Elohim este un act liber care nu rezultă din nici o necesitate a naturii sau a vreunei creații naturale. Cum am putea presupune o necesitate oarecare în Dumnezeu!? Creația nu este o creștere sau o îmbogățire a lui Dumnezeu, odată ce bogăția Lui e nesfârșită! Cum ar putea avea El nevoie de un întregitor? Pluralul de aici capătă semnificația

de plinătate a bogăției; pluralul ne arată de asemenea că Dumnezeu, fiind Unul, nu este singur. Unitatea nu înseamnă singurătate sau nostalgie a unei tovărășii în creatură, cu care s-ar împlini și s-ar consola. Dumnezeu este Unul, dar nu este singur; El este plural. El creează așa cum se revarsă un potir. Actul său creator este liber, dezinteresat, ne-folositor pentru Sine, dar folositor pentru noi. Iubire pură, altruistă, gratuită, iubire a Crucii.

În altă ordine de idei, „Elohim" cuprinde și litera: LAMETH. „Lameth" este litera L, răsunătoare precum clopotul pascal în Aleluia, un simbol al creșterii, al elanului, al deschiderii; ne evocă un bumerang care, odată lansat, trasează o curbă și se întoarce la picioarele celui care l-a lansat. Este litera cea mai deschisă; se dăruiește fără reținere. Ea ne călăuzește în cel de-al doilea aspect al acțiunii dumnezeiești, în arătarea, în dăruirea lui Dumnezeu, în caracterul Său extatic.[2] Tatăl își dăruiește Fiul pentru noi, Fiul ni Se dă nouă ca hrană cerească, iar Duhul Dătător de energie dumnezeiască, de har, este Darul prin excelență.

Cel dintâi Nume divin din Sfânta Scriptură, Elohim, este al Dumnezeului care Se dăruiește creaturii Sale.

„Bereschit bara Elohim", în întregimea lui, simbolizează în chip tainic Treimea Sfântă:

„Bereschit" — în principiu — este Tatăl;
„Elohim" — Nume divin — este Fiul;
„Bara" — creația — este Sfântul Duh.

Dumnezeu, Cuvânt și Duh

Am văzut, așadar, că cuvintele „A făcut Dumnezeu" deschid un întreg univers, că Sfânta Treime este prezentă în cele trei litere ale primului cuvânt, ca și în primele trei cuvinte ale primului capitol al Cărții Facerii, prezentat sub o formă tainică și ascunsă.

Vom vedea acum cea de-a treia arătare a Sfintei Treimi, înfățișată și mai explicit, și înrudită îndeaproape cu Crezul nostru. Ce ne spune în continuare Cartea Face-

rii? După ce ni-L prezintă pe Dumnezeu, Creator al cerului și al pământului, ea ne spune că Dumnezeu „face" totul prin intermediul Cuvântului, Verbul dumnezeiesc. Dumnezeu *zice* și lumina este, Dumnezeu *zice* și apare unul sau altul dintre elemente. Dumnezeu vorbește, Dumnezeu vorbește prin Cuvântul Său, prin Verbul Său, prin Logosul Său. Iată-ne în fața Cuvântului-Verb-Logos creator: „Toate au fost făcute de El, nimic nu s-a făcut fără El". Totul este făurit, creat, înfăptuit de Cuvântul dumnezeiesc, de Verbul divin, de Logos.

În același timp, o altă frază ne surprinde: „Pământul era fără chip, inform și pustiu și întuneric era deasupra abisului, iar Duhul lui Dumnezeu plutea pe deasupra apelor": acțiunea Duhului Sfânt, imaginea Duhului plutind pe deasupra apelor, care revine și în Noul Testament, deasupra apelor Iordanului, acest Duh Sfânt Care încălzește lumea și-i dă viață. Tradiția autentică ebraică și, desigur, cea creștină consideră deopotrivă acest text ca fiind al Duhului Sfânt. Și Psalmii cuprind pasajele binecunoscute: „Tu ai trimis Sfântul Tău Duh și toate au fost făcute și Tu ai înnoit fața pământului", „Când Duhul Tău pleacă, totul cade în țină". Prin Duhul Sfânt deci este înfăptuită unitatea organică, vitală, vie a lumii.

„Duhul plutea pe deasupra apelor". Verbul „plutea" nu este tocmai exact. Acest bizar verb ebraic, „merahepheth", este întrebuințat de două ori în Biblie: o dată în Cartea Facerii și a doua în timpul biruitorului imn al lui Moise: „Când Te strig, auzi-mă, Doamne!"

În acest cânt, Moise înșiră binefacerile dumnezeiești și-L compară pe Dumnezeu cu vulturul care-și deșteaptă familia, plutește deasupra puișorilor, îi ia pe aripile sale întinse și-i duce cu sine. Dumnezeu, ca și vulturul, își strânge puii ca să-i învețe să zboare și plutește încetișor deasupra lor. Și El își întinde aripile și-și duce poporul pe umerii Săi, așa cum vulturul își duce puișorii.

Această comparație cu pasărea planând, plutind pe deasupra cuibului cu pui este tălmăcită prin verbul despre care vorbim.

Sfântul Duh este asemănător unei păsări, unui vultur care plutește deasupra apelor, clocind aceste ape așa cum o pasăre își clocește ouăle; Sfântul Duh este asimilat unei clocitori. Verbul conține o căldură maternă, o căldură a vieții. Sfântul Duh nu plutește nepăsător sau abstract. Nu planează deasupra lor privindu-le, ca o pasăre care doar ar zbura, fără o legătură profundă cu ceea ce se află dedesubtul lui, ci le clocește sub protecția aripilor Sale.

Biserica își încălzește în pântecele sale credincioșii; tot așa, putem zice că Sfântul Duh încălzește creația.

În acest fel, încă din primul capitol al Cărții Facerii, acțiunea treimică apare în trei rânduri, conformă cu Evangheliile și cu învățătura Bisericii.

Cuvântul lucrează, prin El lumina se desface din întuneric — așa cum Hristosul istoric va desprinde din iad sufletele aflate în așteptarea venirii Lui, cum va despărți bolnavii de maladia lor, izbăvind și eliberând; dar aici Se arată în calitatea lui de Creator.

Tot așa și Duhul Sfânt plutește, încălzește, cum o va face și sub formă de porumbel deasupra apelor Iordanului, sau cum se va arăta sub forma limbilor de foc, în ziua Cincizecimii.

Tohû wâ bohû sau materia primordială

Cartea Facerii începe prin: „La început, a făcut Dumnezeu cerul și pământul", sau mai curând „cerurile și pământul". „Cerurile" însemnând, fără îndoială, lumile îngerești și nu sferele celeste sau cerurile fizice. În continuare, povestirea nu se va mai ocupa de „ceruri", ci doar de pământ, adică de lumea vizibilă, de cosmosul vizibil, pentru a ajunge la om: toate comentariile și exegezele biblice și ecleziastice sunt de acord că „cerurile" sunt într-adevăr lumile îngerești iar Facerea însăși, după ce a pomenit în trecere crearea „cerurilor", nu mai vorbește decât despre pământul din care se va naște omul.

Acest pământ, această materie virgină — nu în actualul înțeles științific —, acest pământ viran, gol, neterminat, fără chip, înconjurat de întuneric este numit în Cartea Facerii: apele. Denominațiile: „viran", „gol", „neterminat", „abis", „întuneric", „apele", pot fi analizate fiecare în parte dar, în ansamblul lor, ele alcătuiesc o viziune totală pe care ne dăm osteneala să o reproducem mai degrabă printr-o mulțime de imagini decât prin definiții științifice ori teologice.

Substantivul ebraic „gol", „tohû wâ bohû", capătă același înțeles cu „apele"; nu e vorba, bineînțeles, de apele limpezi ale unui râu, ci de cele ale unui hău, marea, întunericul din afară. „Tohû wâ bohû" este numele unei realități.

De ce au fost începuturile pământului tocmai acest hău, acest haos, și de ce, cu fiecare zi a creației, Biblia precizează: „Și a fost seară, și a fost dimineață"? Noțiunea grecească de haos primordial este, în acest sens, apropiată de gândirea biblică. „Tohû wâ bohû" este un gol, un nimic din care scoate Dumnezeu lumea? Nu, nu mai este nimicul, vidul-neant din care a creat Dumnezeu și la care se raportează verbul „bara". Și atunci ce este?

După părerea unui număr însemnat de Părinți, „tohû wâ bohû" este un „ceva", o non-armonie lipsită de distincții, asemănătoare, dacă vreți, cu materia brută din care un sculptor, cu ciocanul și dalta, va scoate o sculptură; comparația este foarte aproximativă, pentru că „tohû wâ bohû" nu este o piatră și nici o altă substanță; el precede orice substanță, este „materie în sine", într-un înțeles neînchipuit mai profund decât înțelesul material, un „lichid" din care vor ieși solidul și gazosul, timpul și spațiul.

Ceea ce trebuie reținut este că Dumnezeu n-a creat pământul — așa cum ne-am putea imagina — dintr-o dată armonios, după chipul, îndepărtat poate, dar totuși după chipul propriei Sale desăvârșiri. Dumnezeu a fă-

cut mai întâi imprecisul, ne-deslușitul, o formă fără formă, o materie întunecată, imperfecțiunea. Care să fie rațiunea acestei acțiuni dumnezeiești?

Prin natura ei, creația trebuie să fie, în chibzuința dumnezeiască, o unitate care tinde spre armonie, care evoluează spre desăvârșire. Creația divină nu avea drept scop să înfăptuiască cea mai perfectă dintre lumi. Dumnezeu creează tocmai ceva care să nu I se asemene, atât cât se poate acest lucru, în așa fel încât această neasemănare să aibă posibilitatea, cu ajutorul Său, să înainteze spre Asemănarea desăvârșită, posibilitate încununată de omul „foarte asemănător".

El ține să Se manifeste nu doar oferindu-ne cărțile de vizită cu toate titlurile pe care le are, ci și prin ceva care nu este El însuși: abisul, haosul.

Darwin avea dreptate când formula legea transformismului; este o lege biblică. Iar mediul protestant a fost un climat propice acestei descoperiri. Legea este dreaptă, dar este incompletă. Putem spune că Dumnezeu este absolutul, iar cosmosul un absolut în devenire, dar teoria darwinistă rămâne simplistă, deoarece transformismul este doar unul dintre aspectele unei chestiuni mult mai complexe.

Dumnezeu creează un lucru neasemănător Sieși pentru ca acesta să devină asemănător. Cele 6 zile ale creației sunt elaborarea acestei neasemănări, în care sălășluiește însă posibilitatea de înălțare către Asemănare. Dumnezeu pune atunci, dacă putem zice așa, El însuși mâna pe aluat. El îi va ușura sarcina, nu va lăsa haosul să se „descurce" singur, să-și extragă din sine probabilitățile. Prin cele 6 etape, El va înlesni orice probabilitate; va merge chiar mai departe oferindu-i lui Adam un ajutor în Eva; iar cosmosului și omului le va oferi întregul ajutor necesar pentru a se îndrepta către Asemănare.

Haosul este *dorința* lui Dumnezeu întrucât „tohû wâ bohû", aceste *ape* întunecate nu mai sunt non-ființă, fără să fie încă ființă. Ființa fiind Dumnezeu. Non-ființă

luând cunoștință de ființa ei, fără să fie încă, deoarece lumea în sine nu există. Dumnezeu singur există în Sine. Nici până în ziua de astăzi nu suntem nimic „în sine"; nu *suntem* decât prin Dumnezeu. Prin urmare, suntem ființă și non-ființă, suntem aspirație către ființă. Aici însă, marginile abisului dintre ființă și non-ființă sunt încă și mai îndepărtate: suntem în prezența a ceva care ar putea deveni din ce în ce mai mult ființă, viață, conștiință, asemănare cu Dumnezeu.

Dumnezeu va numi acest „tohû wâ bohû", această mare dezlănțuită de care va fi înghițit Iona, iad; această unitate haotică, lipsită de armonie și de lumină, nediferențiată, tot El ne arată că va fi „unitatea exterioară" — opusă unității lăuntrice — sau „întunericul din afară". Într-adevăr, „tohû wâ bohû" nu este neantul în care Dumnezeu a creat, ci unitatea nediferențiată despre care tocmai am pomenit. Aproape că am putea spune că la început, Dumnezeu a făcut cerurile și „infernul", sau pământul în stare infernală.

În toate tradițiile, abisul sugerează, în mod bizar, teritoriul diavolului; nu al diavolului ca păcat sau revoltă împotriva lui Dumnezeu, nici ca act prost înfăptuit, ci ca un lucru primordial urmând a fi schimbat, moarte situată înaintea vieții, pentru ca moartea să se preschimbe în viață și întunericul în lumină.

Ce altceva este păcatul dacă nu întoarcere la haos, refuz al Asemănării, cădere în neasemănare cu Dumnezeu, mers netulburat către nimicnicie?

Instinctul omului fără Dumnezeu este acela de a reveni în pântecul mamei, la începuturi, la neant în cele din urmă. Dar, să luăm aminte, nu e vorba de neantul propriu-zis, fiindcă omul nu se poate îndrepta decât către ființă, deși e aproape non-ființă, către viață, deși nu e încă viață; mersul ateului este invers, către neasemănare în loc să fie către Asemănare.

Un suflet lipsit de credință poate spune așa: odată cu moartea mea se vor spulbera toate; e probabil că nu

asta va căpăta, speră poate chiar să ajungă în rai înaintea noastră, odată ce se poate aștepta la orice din partea umorului celest.

Haosul grecesc, „tohû wa bohû" ebraic, apele lipsite de formă semnifică, toate, dorința de ființă, aspirația către Asemănare, posibilitatea de transformare cuprinzând potențialul întregului cosmos, dar, să precizăm, toate sunt neputincioase, incapabile să se transforme prin ele însele, să se delimiteze, să se adeverească. Aici este necesară intervenția hotărâtoare a Cuvântului. Actul acestuia se numește „badal".

Opera Duhului și a Cuvântului

În primele două versete ale Cărții Facerii, Sfânta Treime se află în fața haosului, în fața acestui potențial, acestui „ceva" care urmează să devină lumea noastră. Tăcerea domnește deasupra întunecimilor abisului; un „unu" nediferențiat, mai aproape de zero decât de număr, acest „unu" lipsit de calitate și de cantitate, este mut. Embrionul acesta al ființei, acest ou fără cochilie închizând în el o imensitate de posibilități, lipsit de auto-apărare, fragil, lipsit de consistență, abia existând, „lichid", fără formă, aspirând să trăiască, nu este lăsat în voia sorții. Duhul Sfânt îl încălzește, îi dă viață, îi împrumută suflu dumnezeiesc.

Sfintele Scripturi, întrebuințând limbajul sacru, „instrumentalizează" cu o acuratețe teologică și o exactitate metafizică fără echivoc. Definiția rațională, limitativă, ca și impresionismul intuitiv, sunt deopotrivă străine învățăturii biblice a Tradiției.

Textul, într-adevăr, precizează că „Duhul plutea pe deasupra apelor"; nu în ape, nu Se amestecă cu apele, este deasupra lor. Acest „deasupra" ne arată transcendența Duhului dumnezeiesc, o transcendență completă, fără ambiguitate, a firii Sale dumnezeiești față de natura creată, dar, deși transcendent cu totul și fără nici un dubiu „apelor" create, El plutește și, cum am văzut,

încălzește, transmite energie dumnezeiască, putere de viață, putință de a se transforma, întunecimilor abisului.

De aceea și Sfântul Pavel avea să zică: „În El avem ființa, viața, mișcarea", în El și nicidecum în lume, iar noi mărturisim că energia, puterea de viață, mișcarea progresivă a firii create sunt de origine divină, sunt un dar, un har al Sfântului Duh, transcendente prin fire, imanente prin lucrare. Se cuvine deci să nu confundăm Creatorul cu creația Sa și nici să înlăturăm necreatul din creat; ci să spunem: Dumnezeu este pretutindeni și nicăieri.[3]

S-ar putea crede că lucrarea dătătoare de viață, energetică a Duhului Sfânt e îndestulătoare pentru a pune în mișcare haosul, pentru a-l transfigura în cosmos armonios, fără o nouă intervenție a Divinității. A presupune că opera făptuitoare a Paracletului ar fi insuficientă, că ar chema un întregitor, ar însemna să-I mărginim Atotputernicia, să punem la îndoială nesfârșita Lui vigoare și să-I atribuim nu știu ce sterilitate ofensatoare.

Prin El, abisul mișună, lichidul clocotește, întunecimile trimit scântei, sâmburele de energii, a căror desăvârșire e mai presus de orice imaginație, explodează. Atotputernicia Duhului, laolaltă cu nespusa Lui iubire, mai adâncă decât cea maternă, se arată în plinătatea lor. Cu toate acestea, se cere o nouă acțiune a Demiurgului.

În al treilea verset al Bibliei, Cuvântul, „prin Care toate au fost făcute, nimic nu s-a făcut fără El", apare în toată strălucirea lui. Dumnezeu glăsuiește... Cuvântul se înalță din Tăcerea Tatălui. Dumnezeu zice, Cuvântul, Verbul, Logosul este zicerea. Dumnezeu zice:

„să fie lumină"
„să fie o tărie"
„să se adune apele"
„să dea la iveală pământul"
„să fie luminători"
„să mișune apele"
„să scoată pământul"
„să facem om..."

Dumnezeu zice, Tăcerea grăiește. În 6 zile, 8 cuvinte ale Verbului; nici 6, nici 7, nici 9, ci 8 cuvinte ale Verbului. 8 se raportează la ființa umană.

Citind cu atenție textul, vom constata că Dumnezeu vorbește o dată în prima zi, o dată în ziua a doua, o dată în ziua a patra, o dată în ziua a cincea, de două ori în ziua a treia și de două ori în ziua a șasea. Cele șase zile se găsesc împărțite în două grupe: trei zile în prima grupă, trei zile în a doua; patru cuvinte în prima grupă, patru cuvinte în a doua, distribuite astfel: unul, unul, două; unul, unul, două.

Cele șase zile sunt alcătuite din două triade, două cercuri în mișcare închipuind o spirală cu două mișcări gravitaționale circulare. Cea de-a patra zi corespunde celei dintâi, cea de-a cincea, celei de-a doua și cea de-a șasea, celei de-a treia zile. Primele trei zile constituie pre-formarea lumii; ultimele trei, facerea universului cuprinzând și sistemele lui solare.

Dumnezeu zice: Tatăl își rostește Cuvântul, Logosul, Gândirea, Ideea, iar verbele născute din Verb, „logoi" născute din Logos, gândurile născute din Gândire, ideile născute din Idee se imprimă în huma lipsită de formă, materia potențială, izbesc întunecimile, despart apele, despică golul.

În mod suveran, Logosul nedespărțit de cel Nearătat instituie legi, cumpănește instinctul cu rațiunea, virtualul cu posibilul, rupe tăcerea creaturii întregind-o cu conștiință de sine și dăruindu-i cuvântul ca să-și poată exprima dorințele, și schimbă toată dezordinea într-o oglindă netedă în care se reflectă propria Sa frumusețe. Din motive de logică vitală, viața lumii se întemeiază pe rațiune.

Universul se mișcă și se dezvoltă sub impulsul energiei vitale, prinsă în legile rațiunii. Ambele, energie și legi, sunt transcendente prin fire și imanente prin acțiune, deosebite de creație, fără să se amestece, dar și fără să se despartă de ea. Natura nu poate nimic fără ener-

gia și legile dumnezeiești. Ea lucrează prin Dumnezeu, nu poate făuri nimic fără El și, cu toate acestea, se modifică și se organizează prin ea însăși. Nu Dumnezeu este cel Care Se modifică si Se organizează, fiindcă pe El nu-L poate atinge nici o umbră de nedesăvârșire, nici un progres și nici o schimbare.

Universul se mișcă sub impulsul energiei vitale rânduită în legi raționale. Viața, energia, rațiunea aparțin Preasfintei Treimi; Fiul este rațiunea dătătoare de viață iar Duhul Sfânt este viața întemeiată pe rațiune. Sfântul Duh este Dătătorul de energie, Fiul, Doveditorul energiei.

Despre „taxis", adică despre ordine

Cartea Facerii ne arată mai întâi Duhul plutind pe deasupra apelor și abia după aceea Cuvântul dumnezeiesc Care desăvârșește lumea. Să deducem de aici că Sfântul Duh acționează primul și Fiul abia după aceea? Desigur că nu. În primul rând, pentru că ne aflăm în afara timpului și, în al doilea rând, pentru că atunci când lucrează Duhul Sfânt, lucrează și Fiul și când amândoi lucrează, Tatăl este cel Care lucrează deopotrivă cu ei. O singură lucrare a celor Trei Persoane. Deși lucrează la un loc, fiecare lucrează diferit. „Bereschit" așează Duhul Sfânt în al doilea verset, iar Cuvântul se arată începând cu al treilea; dar aceasta nu pentru a introduce o continuitate în Ante-Veșnicie, ci pentru a înlesni priceperea „taxis"-ului (a ordinii) în asimilarea tainei treimice de către creatură. Cu adevărat, înaintarea și desăvârșirea în cunoașterea lui Dumnezeu, calea spre unirea cu El, încep prin Duh, trec prin Fiul și ajung la Tatăl. Înaintarea este dinspre Duh, prin Fiul, întru Tatăl.

Cu toate acestea, Apostolul Pavel ne învață că „totul este din El, prin El și întru El" adică totul este de la Tatăl, prin Fiul, întru Duhul Sfânt. Sfântul Pavel are perfect dreptate; într-adevăr totul *este* de la Tatăl, prin Fiul, întru Duhul Sfânt; dimpotrivă totul *devine* în Duh, prin

Fiul, către Tatăl; totul progresează, sporește, se schimbă, se desăvârșește, se împlinește, se înalță, se îndestulează în Duh, prin Fiul, către Tatăl. Acestea sunt cele două „taxis" — ordini — ale ființei și ale devenirii.

Celor două „taxis" fundamentale li se adaugă altele cum ar fi de pildă cea a binecuvântării pauliniene, de care se slujește Liturghia. Sfântul Pavel începe prin opera harului lui Hristos, urcă la iubirea paternă și se oprește în împărtășirea firii noastre cu firea dumnezeiască de către Sfântul Duh; dinspre Fiul, către Tatăl, prin Sfântul Duh. Această „taxis" se întemeiază pe cea din urmă cuvântare a Domnului în care îl roagă pe Tatăl să trimită un alt Paraclet, Duh al Adevărului.

O a patra „taxis" este cea care deschide Cartea Facerii. Am tălmăcit „Bereschit bara Elohim" prin „În principiu, Dumnezeii a făcut" în loc de „În principiu, a făcut Dumnezeii". Scopul nostru fiind acela de a desprinde de aici Sfânta Treime, am procedat în așa fel încât să nu complicăm și mai mult acest text, oricum anevoios. Cu toate acestea, ne aflăm în fața unei „taxis" însemnate: actul de creație al lui Dumnezeu preceda numirea lui: cele șase zile vor urma același model: mai întâi Dumnezeu „face" și după aceea „numește".

Aceasta, în vreme ce în „taxis"-ul devenirii și evoluției progresive a universului, Sfântul Duh este numit înainte de cele șase zile, iar Cuvântul este rostit în timpul lor. În a șaptea zi, universul este menit să se înalțe către Tatăl; șase zile vei lucra, poruncește Legea, și pe a șaptea o vei închina Domnului Dumnezeului tău.

Hexameronul (cele șase zile) începe cu al treilea verset. Numerele se înșiruie, Verbul armonizează lumea prin „greutate, număr și măsură". Acolo unde se află Cuvântul dumnezeiesc, ia naștere limbajul numerelor. Acolo unde se află cuvintele făptuitoare și frazele ziditoare ale Logosului, se găsesc și legăturile între literele sacre; fiecăreia îi corespunde un număr care evaluează importanța operei.

„Badal" și transformismul

Textul începuturilor primei zile arată: „Dumnezeu a zis: Să fie lumină. Și s-a făcut lumină. Și a văzut Dumnezeu că lumina este bună și a despărțit („badal") Dumnezeu lumina de întuneric. Dumnezeu a numit lumina zi și întunericul noapte. Și a fost seară, și a fost dimineață — ziua întâi".

Cea dintâi zi ne aduce la cunoștință patru acte creatoare ale Verbului, cu totul diferite de „bara", sau facerea din nimic. Asemenea unui artist, Fiul înfrumusețează, dă culoare și formă haosului. Ca un olar, modelează abisul. El, Arhitectul universului, zidește templul material al Duhului nematerial. Actele creatoare sunt următoarele:

— rostirea dumnezeiască: „să fie lumină!" (unii deosebesc rostirea de împlinirea ei: „S-a făcut lumină");

— contemplația dumnezeiască a propriei opere: „Și a văzut Dumnezeu că lumina este bună"; își răsfrânge privirea în creatură și o pune în valoare;

— „badal", diferențierea: „Și a despărțit Dumnezeu lumina de întuneric";

— atribuirea de nume: „Dumnezeu a numit lumina zi și întunericul noapte"; Verbul îi conferă fiecărui element un sens, o libertate a rațiunii, o vocație.

„A zice", „a vedea", „a despărți", „a numi" — iată cele patru verbe ale Verbului. În Hexameron vor fi urmate de altele. Toate patru introduc legea analizei și a diferenței. Suntem martorii separării părților unui întreg (Fiul scoate lumina din întuneric), iararhizării lucrurilor (lumina este pusă înaintea întunericului, lumina este bună, în vreme ce întunericul nu primește nici o apreciere din partea lui Dumnezeu), diferențierii părților componente (Dumnezeu desparte lumina de întuneric) și ai stabilirii independenței lor prin atribuirea de nume: zi și noapte.

Să ne oprim acum asupra lui „badal". Verbul diferențiază, desparte, deosebește, analizează, precizează, stabilește limite fiecărui lucru, înscrie în cadrele legii „pen-

tru ca apele dezlănțuite să nu le încalce", stabilește deosebiri precise, stopează desfășurarea iraționalului, eliberează, armonizează, măsoară, normalizează, instituie ierarhii... „badal" (diferențiatoare).

Cartea Facerii îi alătură în două rânduri Verbului termenul „badal": în prima zi, când Dumnezeu desparte lumina de întuneric, și în a doua zi, când Dumnezeu desparte apele de sus de apele de jos, prin tăria cerurilor. Sunt deci două diferențieri: una temporală și una spațială. Nu este vorba, fără doar și poate, de timpul și de spațiul nostru, care vor apărea abia în ziua a patra, ci de cele ale zilei dintâi pe care se întemeiază aceste diferențieri și al căror spirit este pus în valoare într-o manieră totodată temporală și spațială. Lumina este „supra-asemănarea" veșniciei — cel Veșnic se îmbracă în lumină ca-ntr-o mantie — înălțimea apelor de sus este „supra-asemănarea" nemărginirii.

Acțiunea de „badal" precede, în Facere, transformismul natural. Putem citi aici că, în a treia zi, Dumnezeu a zis: „Să se adune apele" și, mai departe: „Să dea la iveală pământul". În a cincea zi, Dumnezeu a zis: „Să mișune apele" și în a șasea: „Să scoată pământul". Aceste expresii: „*să se adune* apele", „*să scoată* pământul", „*să mișune* apele", sunt caracteristice. Firea creată intră ea însăși, prin „rațiune seminală", după terminologia patristică, în mișcare, în evoluție, în proprie schimbare.

Apele care se adună indică răsturnările cosmice, pământul care dă la iveală în a treia zi se raportează la nașterea lumii vegetale, iar apele care mișună și pământul care scoate făpturi vii, în a șasea zi, au legătură cu lumea animală. Cele trei regnuri: mineral, vegetal și animal.

Textul nu ne spune că Dumnezeu „desparte" plantele ori animalele. El nu poruncește: să fie trandafirul, să fie elefantul, așa cum a poruncit în prima zi: „Să fie lumină". Spune doar: „să se adune", „să scoată", „să mișune"; creația se limitează la munca de zămislire.

Doctrina transformistă își găsește locul ei legitim în viziunea scripturistică începând cu a treia zi. Cuvintele:

„Să scoată pământul făpturi vii, după soiul lor" arată că transformarea naturii create nu este ocârmuită doar de legile „luptei pentru viață" sau de cele ale „selecției naturale și sexuale"... ci îndeosebi de o artă a diferențierii ieșită din „rațiunea seminală", cu care Verbul divin a însemnat materia.

Natura este cea care dezvoltă specii și nu, în mod direct, Creatorul; speciile sunt opera „pământului", un pământ care a primit pecetea Chipului sau a Rațiunii Artistului necreat. Căci, până la urmă, toate explicațiile, fie ele raționale, simpliste, utilitariste sau pragmatice ale multitudinii formelor — aparținând lumii vegetale, minerale ori animale — atât de fanteziste, de surprinzătoare, adesea inutile, deși originale, artistice, ciudate, frumoase, agreabile, înspăimântătoare, amuzante, respingătoare ori sublime, sunt nesatisfăcătoare, parțiale, neadecvate, artificiale, prostești chiar. În evoluția anumitor animale, se poate observa o căutare progresivă a frumuseții gratuite; ceea ce este deosebit de uimitor, mai ales dacă le comparăm cu lumile preistorice și cu moștenitorii actuali ai acestora.

Acest progres către frumusețe, acest instinct estetic, este pecetluit de privirea îndrăgostită a Creatorului — „Și a văzut Dumnezeu că e bine". Asemenea specii, tot atât de multe pe cât sunt de diverse, apar, se transformă, se caută, se corectează, se desăvârșesc, își transferă frumusețea, printr-o maternitate care face să dăinuie creația în evoluție, ca să se poată înfățișa la nunta Creatorului-Mire cu creația-Mireasă. Mare este această taină!

Ceea ce trebuie să reținem este că „badal", care semnifică diferențierea făptuită de Verb, precede auto-organizarea și dezvoltarea naturii. Embrionul — dacă există un embrion din care ies toate lucrurile — este *„circumcis"* de rațiunea Verbului; în afara acestei circumcideri logice, nu este posibilă nici o transformare.

Iată de ce, despărțind poporul ales de celelalte națiii, Dumnezeu i-a poruncit lui Avraam să se circumcidă, simbol sacral al fecundității Tatălui celor credincioși.

La botez — naștere din nou a creaturii —, pentru ca neofitul să fie cufundat în apele primordiale sfințite de suflul Sfântului Duh, el se leapădă de Satana și se unește cu Hristos; se desparte, „badal", de întuneric și se lasă invadat de lumina lui Hristos.

Cu ce am compara atunci crucea mântuitoare și dătătoare de viață? Cu „cuțitul" care circumcide lumea în miezul transformării sale, cu diferențierea pe care o consfințesc primele două zile ale creației.

Se cuvine să insistăm încă o dată că, în ziua întâi, Verbul nu a făcut lumina alături de întuneric, după modelul unui har supranatural sau al unui dar suplimentar. El nu completează creația printr-o natură provenind din afara haosului, nu o creează din nimic, nu o izvodește din vid, ci o desprinde „chimic", analitic, din întuneric. Verbul scoate lumina din întuneric așa cum Hristos îl cheamă pe Lazăr să iasă din mormânt. Ceea ce ne îngăduie să susținem că întunericul primordial conținea și lumina.

Din „tohû wâ bohû", Logosul, asemenea unui ginecolog, naște lumina. Ai impresia că era împrăștiată în sânul întunericului și, sub acțiunea Cuvântului dumnezeiesc, se adună la un loc, se condensează și se desprinde din întuneric.

Astfel încât, în creație, întunericul precede lumina, haosul precede cosmosul, ignoranța precede cunoașterea și neasemănarea precede asemănarea.

Vrând să sublinieze această vocație cosmică, Hexameronul se slujește de un refren care încununează fiecare zi a creației: „Și a fost seară, și a fost dimineață: ziua întâi", „Și a fost seară, și a fost dimineață: ziua a doua"...

A fost seară, a fost dimineață; seara, dimineața. Fiecare zi a creației este o mișcare ciclică, înaintând de la umbra vesperală la aurora. Sfânta Liturghie începe ziua, la asfințit, iar anul începe toamna.[1]

Auzim uneori spunându-se: în prima zi, Dumnezeu a făcut cutare lucru, în ziua a doua pe acesta, în ziua a

treia, pe celălalt. Este un limbaj inexact. Sfintele Scripturi nu spun: în prima zi, Dumnezeu a zis; în a doua zi, Dumnezeu a zis, și tot așa până la a șasea. La capătul unei lucrări sinergice a Treimii cu creația, este anunțată fiecare zi. Prin urmare, ziua nu este un interval oarecare de timp cantitativ care s-a scurs, ci este o săvârșire progresivă, o desăvârșire calitativă.

Ritmul acesta: întuneric — lumină, seară — dimineață, toamnă — primăvară, bătrânețe — tinerețe, neasemănare — asemănare, iese în evidență cu și mai multă vigoare dacă vom așeza întunericul primordial în față apocatastazei, a viziunii veacului ce va să vină, a Ierusalimului ceresc în care nu va fi nici noapte, nici toamnă, nici bătrânețe: „Și noapte nu va mai fi: și ei n-au nevoie de lumină de lampă sau de lumină de soare, pentru că Domnul Dumnezeu va lumina peste ei"; „este un pom al vieții rodind de douăsprezece ori, dându-și roada în fiecare lună".

„Și a fost seară, și a fost dimineață" continuă și înglobează întregul mers al creației.

Zaharia, meditând la venirea lui Hristos la mijlocul timpurilor și a felului Său de a se arăta în lume, spunea: „Soarele care se înalță luminează pe cei care șed în întuneric și în umbra morții".

Veacul acesta poate fi comparat cu seara, noaptea cu a doua Venire a lui Hristos (Mirele vine la miezul nopții), iar dimineața cu veacul ce va să vină. În veacul ce va urma, lumina va înghiți întunericul și dimineața va șterge cu totul umbrele asfințitului.

Vocația lumii este aceea de a evolua, de a se înălța de la neasemănare la asemănare dumnezeiască, împărtășindu-se treptat cu lumina cea de nepătruns.

Prin pătrunderea dumnezeiescului în materie, aceasta nu se înalță la rang divin, însă se sublimează, se întoarce către Divin astfel încât „Dumnezeu să fie totul în toate".

Primul capitol al Facerii nu face nici o aluzie la păcat și nu vrem să anticipăm aici interpretarea celui de-al

doilea capitol; cu toate acestea, se cuvine să amintim aici mutația inerentă pe care o aduce păcatul, în așa fel încât să sesizăm mai exact ritmul inițial al creației.

Păcatul a răsturnat — nu în întregime, desigur, pentru că nimic nu este absolut în rău — mersul către îndumnezeire al lumii. Omul, „zămislit în fărădelege și în păcat născut de maica lui", va parcurge un traseu opus celui primordial. Nu spune el chiar așa: viața începe cu zorii copilăriei și dimineața tinereții, străbate vara maturității pentru a ajunge la asfințitul bătrâneții, ca să intre noaptea în șeol? Și încă: viața începe cu primăvara înfloritǎ a adolescenței, se împlinește în rodul deplin al maturității, își pierde puterea îmbătrânind, precum toamna, și se sfârșește în repaosul iernatic, frigul morții.

Și atunci când omul „zămislit în fărădelege și în păcat născut de maica lui" privește destinul civilizațiilor, nu se simte el îndemnat să constate că orice civilizație se naște, atinge apogeul și decade? Și atunci, omul „născut în păcat" se consolează zicând: unul moare, altul se naște, fiecare când îi vine rândul! Dar refrenul lui este potrivnic celui al creației; psalmodiază: și a fost dimineață, și a fost seară: ziua întâi. Dimineața, seara; lumina, întunericul; viața, moartea; Dumnezeu, materia; neasemănarea, asemănarea.

Fără să aibă habar, Auguste Comte a edificat, prin pozitivismul său, și o dogmă asupra păcatului. Pentru el, toate încep cu teologia, trec prin filosofie și ajung la științele pozitive. Dumnezeu, spirit, materie. În vreme ce Cartea Facerii ne dezvăluie un parcurs cu totul deosebit: materie, spirit, Dumnezeu — și, luați aminte, Auguste Comte, acest retrograd, se considera progresist! Nu-i vom retrage totuși calitatea de iscoditor și titlul de inspirat. După cum arată și Profeții Evangheliei, pe lângă progresul întunericului către lumină și al luminii către Dumnezeu, dăinuie, după păcat, și o mișcare opusă. Omul își leapădă destinul dumnezeiesc pentru a idolatriza umanitatea fără Dumnezeu; umanismul aces-

ta ateu urmează să declanșeze revolta cosmică descrisă de viziunile apocaliptice.

Auguste Comte-ii cred cu hotărâre că prevestesc zorii unei vieți mai bune. Optimismul lor este strâns legat de păcat, de cădere, de coborâre. Omul care trăiește în păcat este optimist. El degajă o anume seninătate. În preajma potopului, ne spun Sfintele Scripturi, lumea era departe de a fi îngrijorată. Tot așa va fi și la sfârșitul timpurilor, ne atenționează Hristos.

Coborârea este plăcută, se economisește atâta trudă și atâta sudoare! Dacă păcatul n-ar fi pătruns în lume, în mod normal bătrânețea ar fi trebuit să meargă înaintea tinereții. Pentru că orice degradare merge împotriva firii create. De aceea și este spus că, la sfârșitul veacurilor, la ospățul nunții Sale, Hristos va găsi Biserica „fără urme de îmbătrânire".

Sfântul Pavel adaugă că Hristos și-a vărsat Sângele și ne-a curățat prin botez astfel încât creatura să progreseze către tinerețea „fără pată, nici încreștitură, nici ceva de felul acesta". Una dintre definițiile religiei noastre creștine ortodoxe este chiar întinerirea. „Dacă nu veți fi precum copiii, nu veți intra în Împărăția lui Dumnezeu."

Suntem hărăziți *să cucerim* copilăria. Sporirea duhovnicească se situează la antipodul dezvoltării fizice actuale.

Din fericire, nu totul alunecă, după păcat, pe această pantă, nu totul regresează spre rău. Starea noastră este un amestec de neasemănare și de aspirație către Asemănare a două instincte: cel al morții și cel al vieții, a două năzuințe: Dumnezeu și non-Dumnezeu.

Hristos, prin întruparea, prin moartea și prin înălțarea Lui, ne-a dat o lege nouă, care covârșește cea dintâi lege a evoluției.

Vom deosebi numărul de cifră prin aceea că îi vom alătura numărului categoria de calitate, iar cifrei pe cea de cantitate. Terminologia este ea însăși arbitrară. „Număr" este de origine latină, iar „cifră" vine din arabul „sephir". Bizar cuvânt, „sephir" acesta, părinte al ebraicului „sephiroth"; el dă naștere lui zero, calificativului „cifrat" (ascuns), dar ar fi putut la fel de bine ca numărul să desemneze și el calitatea. Dar să respectăm datina instituită.

Știința numerelor le este cunoscută celor mai mulți oameni din zilele noastre. Fără ea, o mare parte din învățătura biblică, liturgică și patristică scapă priceperii noastre. Toată această învățătură este îngemănată cu limbajul numerelor.

De ce-ar ține Evanghelia să precizeze — ca să citâm doar din ea — că arhanghelul Gabriel i-a apărut Fecioarei în cea de-a șasea lună, că erau șase urcioare în Cana Galileii, că Hristos a hrănit 5000 de oameni cu cinci pâini, sau de ce și-ar fi ales Domnul 12 Apostoli, de ce vorbește în parabolele Sale de cinci fecioare înțelepte și cinci nebune, de 99 de oi și o oaie rătăcită etc... dacă numerele ar fi lipsite de conținut? Tăgăduitorul semnificației numerelor găsește în acest fel prilejul să pună la îndoială inspirația Scripturilor și să-I atribuie lui Hristos cuvinte fără rost.

Să încercăm, așadar, cât mai simplu posibil, să pătrundem în știința numerelor prin comparație cu cifrele.

Lumea „cifrică" — dacă ne e îngăduit să spunem așa —, opusă lumii numerice, este bizară. Cum însă ea ne-a pătruns cu totul în obișnuință, nu-i mai sesizăm caracterul deficitar specific. Încă din copilărie debităm: unu, doi, trei, patru, cinci... și așa la nesfârșit; la școală, ni se spune că există un zero și, ca pe un barometru, este desenat zero dedesubtul lui unu, iar dedesubtul lui zero, -1, -2, -3... Toate aceste cifre sunt aliniate după modelul soldaților de plumb, toți la fel, îmbrăcați în aceeași uniformă, lipsiți de personalitate. Astfel, să presupunem că, după statistici, Victor Hugo ar fi al 1142-lea scriitor al omenirii, că limba franceză, în care scria, ar fi clasificată a 128-a limbă, că opera lui, „Mizerabilii", este al treilea roman al său, că școala romantică, de care aparține, ar fi a 8-a școală literară și că meseria de scriitor, exprimată prin cifra 2, este o profesiune liberală, căreia i-ar corespunde indicele 7. Cum am defini cât mai limpede și mai simplu geniala operă a lui Victor Hugo? Prin cifra 1 142 128 3 8 2 7.

Cifrele sunt doar cantitate anonimă, nu pot prinde înfățișarea fiecărui număr. Concepția unui univers întemeiat pe cantitate este mult mai recentă decât ne-am putea imagina. Ea a odrăslit o civilizație al cărei rod este mașinismul.

În schimb, concepția numerică nu vede în cifre un semn anonim și cantitativ, ci o calitate proprie și de neînlocuit.

Unu înseamnă unitate; ceea ce este unu își ajunge sieși, este de nedespărțit și de nemultiplicat. Din unitate nu pot rezulta, fără constrângere, nici doi, nici trei, nici o mulțime. Între unu și doi se cască o întreagă prăpastie, o transcendență.

Doi — pereche, sau opoziție, sau comparație, sau dezunire — este un univers cu totul diferit de unu. Între doi și trei se sapă un abis la fel de adânc precum cel dintre unu și doi. Rațiunea omenească este duală, ea compară, opune, analizează, incapabilă să gândească

în trei dimensiuni, sinteza fiind doar amestecul a doi. Ce să mai spunem despre spațiul incalculabil care desparte unu de zero! O analiză asemănătoare trebuie aplicată tuturor numerelor, de la cel mai simplu până la cel mai complex, de la cel mai mic până la cel mai mare. Neavând o singură personalitate, ele sunt transcendente unele altora.

Concepțiile asupra universului întemeiate pe unu vor naște monismul, cele întemeiate pe doi, dualismul, cele întemeiate pe trei, „triadismul"... toate, structuri care comunică anevoie între ele.

Știința numerelor le împarte în pare și impare. Cele pare sunt stabile, cele impare sunt mișcătoare, deoarece parele sunt simetrice, în vreme ce imparele sunt asimetrice. Cu toate acestea, dacă cercetăm viața intimă a numerelor, vom descoperi năzuința numerelor pare să ajungă impare și aspirația celor impare de a se stabiliza. Aceste elanuri reciproce ale numerelor, aceste salturi primejdioase mai presus de propria lor transcendență, creează revoluțiile numerice.

Luându-l pe 10 drept bază a numerelor simple (de la 1 la 9), vom obține o serie de numere complementare; 1 se întregește cu 9, 2 cu 8, 3 cu 7 ... Legătura între spiritual și material va fi exprimată prin raportul între 9 și 1. Creația în devenire: doi, va suspina către învierea universală: opt ... Cele șase zile ale Facerii vor chema cele Patru în care sălășluiește Viața: patru Evanghelii, patru elemente... Ziua a șaptea, închinată Domnului, va mărturisi Treimea.

Fiecare număr se poate descompune: șase conține două triade, dar e și suma primelor trei numere, 1+2+3. Cifrele noastre nu existau în civilizațiile antice; ele erau reprezentate prin literele alfabetului: a=1, b=2..., 10 era iota (i), cea mai mică, cea mai simplă dintre literele alfabetului; pentru antici reprezenta unitatea-plenitudine.

Această corespondență dintre numere și litere îngăduia limbilor sacre să tălmăcească numerele prin cuvin-

te, cuvintele și numele prin numere. 666 este numărul-nume al lui antihrist; numele grecesc al lui Iisus, „Iysous" este tot una cu 888. „Tainele" Sfântului Ilarie conțin asemenea exemple de lectură a Cărții Facerii cu ajutorul numerelor și al numelor.

Fără cunoștințe elementare despre numere, ești condamnat să nu înțelegi nimic din Biblie, așa cum este, înțesată toată de numere. După aceste câteva reflexii despre Unu, aș vrea să-l examinez pe Trei.

Anticii și modernii, în majoritate, privesc numărul Trei ca fiind cel al Revelației, al Unului care se manifestă în Trei. În India, de pildă, Unu se manifesta în trei divinități, trei puteri, trei energii. Prin urmare, Trei este legat de Dumnezeul „exterior".

În Revelația creștină este altfel; formula unului manifestat în trei, ca număr absolut, este respinsă de Biserică. Ea s-a văzut obligată, în decursul primelor veacuri, să se războiască cu această structură care obturează accesul privirii lăuntrice la Revelația Sfintei Scripturi. Atâta vreme cât vom rămâne la concepția că unu se manifestă în trei, cu superioritatea lui unu asupra lui trei, Evanghelia și Vechiul Testament vor rămâne de nepătruns.

Ca să le pătrundem, va trebui să depășim pe unu manifestat în trei, sub amenințarea de a cădea în ereziile primelor trei veacuri, după care cele Trei Persoane sunt trei chipuri, trei manifestări, trei modalități, trei etape, trei măști, trei moduri de a acționa ale celui Unic.

Hristos îndepărtează complet această viziune imperfectă asupra Divinității. În ultima Lui cuvântare, spune: „Tot așa cum Tu, Tatăl, ești în Mine, și Eu sunt în Tine... *Noi* suntem Unul". Ceea ce ne conduce către o axiomă îndrăzneață, reluată adesea de Sfinții Părinți ai Bisericii: Dumnezeul nostru nu este doar Ne-Văzutul care Se arată — ceea ce este un aspect universal al divinității —, ci Dumnezeul nostru este roditor în Sine Însuși. Cei Trei îl odrăslesc pe Unu. Dumnezeu Se manifestă în chiar lă-

untrul Său sau, cu o altă expresie, este un Dumnezeu Viu. Dumnezeul Viu este Dumnezeul Tri-Unitar.

Trei având aceeași greutate, aceeași valoare, aceeași realitate, egalitate și veșnicie ca și Unul și nicidecum Unul revelându-se sub trei înfățișări. Teologia treimică este temelia Revelației și a Tradiției creștine, ca și adevărata tradiție biblică.

Trei nu-i este superior Unului, și nici Unu lui Trei. Trei înseamnă viață dumnezeiască. Dumnezeul nostru este ek-static în Sine, dăruindu-Se cuiva din afara Lui, prin fire, dăruindu-Se Sieși, fiind multiplu în simplitate și mobil în imobilitate.

După mai mulți autori de diferite origini, Trei semnifică rodnicia. Dumnezeu de Trei ori Unic „este roditor în Sine Însuși": Unu este rodnic în unitate; fără trei, devine sterp, abstract, lipsit singur de viață, necognoscibil și necunoscut Sieși.

„Din punct de vedere moral, Unu este autosuficiență, egoism, ceva închis în sine însuși, în vreme ce Doi se deschide într-o anumită măsură către iubire, către întrepătrunderea unuia cu celălalt, către renunțarea unuia în favoarea celuilalt. Doi este dorul de pereche. El este departe de a fi desăvârșit căci, iubindu-l pe celălalt, te iubești, în fond, pe tine însuți. Celălalt este oglinda ta. Unu nu se iubește, pe când doi, da.

Iubirea dezinteresată, ek-statică, sacrificială, luminătoare, deschisă, lipsită de îngrădiri, rodnică, apare cu adevărat o dată cu Trei". Hugues de Saint-Victor.

„Dacă privim cu atenție cele Trei Persoane ale Preasfintei Treimi, observăm că Fiecare se bucură de slava Celorlalte, fără ca aceasta să umbrească propria Sa slavă. Tatăl întru Mine, Eu întru Tatăl, Eu întru Duh, Duhul întru Mine. Fiecare pentru Celălalt." Filaret al Moscovei.

Unu îl ascunde pe Trei pentru că cea dintâi descoperire a omului este că Dumnezeu există, că este Unul. Îi dezvăluie Firea Sa sfântă și Voința în manifestările Sale pentru că este Unul în acțiunile Sale. Una singură, pu-

terea, una singură, gândirea, una singură, viața. Mai apoi, când ne înălțăm noi înșine în sânul acestei înfricoșătoare contemplații, vine momentul în care cel Unic este atât de deplin resimțit, încât nu mai ajungem să facem deosebirea între El și noi. Nu este aceasta viziunea duhovnicească, ek-stazul, mistica pentru care nu mai există hotar între eul meu și Tu-ul divin? Experiența mistică este experiența lui Unu, a unității perfecte, a Unului desăvârșit, fără început nici sfârșit, fără eu sau Tu, fără subiect sau obiect, Unul. Este piscul cel mai înalt pe care-l atinge omul în afara Revelației.

Odată ce omul este cufundat în acest Unu în care toate fac una, el întrezărește, dincolo de acest Unu, de această unire cu Dumnezeu, mai exact, cu acest Primordial, acest Unic, acest Neexprimabil, dincolo de acest Nenumibil, întrezărește așadar odihna și împăcarea ultimului cuvânt al Revelației: Treimea, Unitatea Treimică.

Câtă vreme rămânem în Unu ne aflăm în teritoriul metafizicii, în inițiere duhovnicească, mistică — mistagogia precedând Revelația. Revelație pe care, de altminteri, n-o putem dobândi prin propriul nostru efort, pentru că este un dar gratuit, un har. Prin intermediul harului, Dumnezeu Se revelează deasupra apelor Iordanului și-Și dezvăluie firea treimică.

O spun încă o dată, numărul trei în învățătura biblică și tradițională a Bisericii este reflexul, sub formă de număr, al vieții divine de sus, în firea de jos; el ne îndeamnă și pe noi să-l urmăm neîncetat, atâta doar că triadele pe care le înfăptuiește creația, ca reflex al celei de sus, sunt nedesăvârșite. Niciuna dintre triadele lumești nu va atinge vreodată desăvârșita Unitate Treimică. Să luăm de pildă cele trei însușiri ale omului: gândire, sentiment, voință — exemplul clasic — nu vor fi niciodată decât o triadă de manifestări, de expresii ale unei singure ființe, ale eului nostru care se exteriorizează prin voință, gândire și sentiment; o triadă, nicidecum Treimea.

Să examinăm acum o altă triadă, cea a lui Platon: adevăr, frumos, bine. Poate fi înțeleasă și ca o manifestare a Unului, desi El îi rămâne complementar și superior. Triada se învecinează cu Treimea, o urmează deaproape, o atinge cu ochii închiși. Privirea ageră a lui Platon trecea cu siguranță dincolo de ea, căci ghicim la el beția Revelației.

Să luăm o altă imagine a Treimii în om: minte, suflet, trup; imperfecțiunea triadei este și mai vădită, deoarece în acest caz este prezentă subordonarea.

Unitatea Treimică nu poate fi niciodată exprimată cu exactitate în lume. Treimile-triade care tind către Unitatea Treimică sunt imagini aproximative ale lui Dumnezeu, prezente în cosmos și în noi, astfel încât asemănarea lor ciuntită și nedesăvârșită să provoace căutarea Asemănării cu Tatăl, cu Fiul și cu Sfântul Duh, Dumnezeul Unic.

Să cercetăm acum numărul șase, numărul creației, și să încercăm să înțelegem de ce a făcut Dumnezeu lumea în șase zile și nu în cinci sau șapte.

Ce semnifică șase? Șase este stabilitate, împlinire, echilibru, definitivare — în șase zile Dumnezeu a făcut lumea — dar el aspiră, sau ar trebui să aspire, către șapte. Într-adevăr, Dumnezeu a creat în șase zile, totuși, Sfânta Scriptură adaugă: „Și *a sfârșit* în ziua a șaptea lucrarea Sa pe care o făcuse".

„Veți trudi șase zile; dar a șaptea va fi pentru voi o zi sfântă; este sabatul, ziua de odihnă consacrată Domnului".

„Dacă cumperi un sclav iudeu, el te va sluji șase ani; în al șaptelea, el va fi liber, fără să plătească nimic".

„Timp de șase ani vei semăna pământul și-i vei culege roadele. Dar în al șaptelea îl vei lăsa să se odihnească nedesțelenit."

Șasele aspiră către șapte; de unde acest elan? În șase zile Dumnezeu face întreaga creație, în a șaptea Se odihnește, șomează. E sabatul.

Ce vrea să însemne, în fond, că Dumnezeu Se odihnește în a șaptea zi? Fragmentul trebuie citit în contextul căruia îi aparține: „Și a sfârșit în ziua a șaptea lucrarea Sa pe care o făcuse și S-a odihnit în ziua a șaptea de toată lucrarea Sa pe care o făcuse. Și a binecuvântat și a sfințit ziua a șaptea, pentru că în această zi El S-a odihnit de lucrarea Sa pe care o înfăptuise".

Pare că totul trebuie să se odihnească, odată ce Dumnezeu Se odihnește. Legile iudaice interziceau să se lucreze sâmbăta, ziua sabatului: „Șase zile vei trudi și în a șaptea te vei odihni". Unii își închipuie greșit că odihna este un somn. Un alt text ne lămurește: „Șase zile pentru tine și a șaptea pentru Domnul tău". Într-adevăr, timp de șase zile, lumea „se" făurește. Șase înseamnă facerea ei din nimic de către Dumnezeu, dar și conlucrarea ei cu Dumnezeu: „Să dea la iveală pământul verdeață...", „Să mișune apele de sumedenie de făpturi cu viață în ele...", „Fiți roditori și vă înmulțiți..."

În a șaptea zi, Dumnezeu vine în întâmpinarea noastră, ca năzuință a căutării noastre. În a șaptea zi, lumea Îl va dori și-L va dobândi, după cum cântă și Iezechil: „În a șaptea zi porțile cerești sunt deschise".

A șasea zi ne călăuzește către armonie și către „împlinirea neîmplinită", fiindcă mai rămâne o ultimă poruncă de îndeplinit, sub formă de îndemn. Dumnezeu ne îndeamnă: urmați-Mă, slujiți-Mă!

Șasele care nu aspiră la șapte încremenește; devine cifra lumii egoiste a lui antihrist: 666. Un număr care refuză să se înalțe spre șapte își exercită puterea de dominație, își adună forțele, nu sfarmă cochilia numărului astfel încât să se poată înălța spre ziua a șaptea, către Treime.

Când Biblia scrie că Dumnezeu și-a încheiat lucrarea în ziua a șaptea, după care S-a odihnit, nu trebuie să deducem de aici că păcatul originar s-ar fi petrecut în a opta sau în a șaptea zi. Despre el se vorbește, într-adevăr, în al doilea capitol al Facerii, după versetul care ne

înștiințează despre ziua a șaptea, dar între primele două capitole ale Facerii nu există nici o legătură cronologică; cel de-al doilea înfățișează o viziune cu totul nouă. Cele două planuri se suprapun. Ziua a șaptea este odihna în slujba activă a lui Dumnezeu, în vreme ce păcatul originar este refuzul slujirii lui Dumnezeu, întârzierea în ziua a șasea.

Să nu uităm că zilele creației nu sunt o succesiune temporală — zi, perioadă — iar numerele care le exprimă tălmăcesc stadiile unui proces spiritual. Un om al veacului XX, mărginindu-se la o viziune astrologică sau astronomică asupra universului, ar aparține zilei a patra.

Cea de-a doua povestire asupra creației, vorbind despre facerea Evei din Adam și despre păcatul originar, nu va pomeni numerele șase și șapte; cu toate acestea, ea se desfășoară totuși în ziua a șasea, în umbra lui șase. Numărul lumii, al unui aparent echilibru perfect, un hexagon. Unul dintre însemnele lui caracteristice este steaua lui Solomon, balans echilibrat al șaselui; acest simbol, steaua cu șase colțuri, prin cele două triunghiuri care fixează lumea spre sus sau spre jos, păstrează în ea și înălțarea și căderea. Șasele trebuie să-și făurească propria depășire.

Să vedem acum care sunt, în afară de Cartea Facerii, celelalte taine legate de șase. Cea dintâi este Buna-Vestire: în a șasea lună, arhanghelul Gabriel o vizitează pe Fecioară. Cea de-a doua este Teofania: Sfânta Tradiție o situează în șase ianuarie. Tot astfel, Tradiția a stabilit prăznuirea Schimbării la Față în șase august: luna a șasea, șase ianuarie, șase august. Sunt apoi cele șase urcioare cu apă pe care Hristos le preschimbă în vin, în Cana, și în sfârșit, matricea șaselui: în ziua a șasea a săptămânii, vineri, în al șaselea ceas, Hristos răstignit pe Cruce a răscumpărat păcatul nostru.

Păcatul originar stă sub același număr, la aceeași oră și în aceeași zi cu moartea lui Hristos răstignit pe Cruce. Dacă vom extinde analiza noastră asupra lui șase, vom

observa că Buna-Vestire și Crucificarea sunt replica păcatului originar; încălcarea poruncii se petrecea sub numărul șase dar și cea Ascultătoare se dăruiește tot sub numărul șase; cea dintâi, gustarea din pomul cunoștinței binelui și răului, s-a petrecut în umbra lui șase; dar și Hristos devine Rodul preaiubit al acestui pom al cunoștinței binelui și răului, care este în același timp pomul vieții, în ziua a șasea, în ceasul al șaselea.

Șasele Bunei-Vestiri și al Crucificării se deschide către Dumnezeu, către șapte. De aceea și Hristos coboară în iad să-i elibereze pe cei robiți aici în ziua a șaptea, ziua sabatului.

Dacă sabatul este ziua de odihnă pentru trupul omului, după chipul în care se odihnește în mormânt trupul lui Hristos, duhul omului, dimpotrivă, se întoarce în întregime către Dumnezeu ca să-L slăvească, să-L roage, să se unească cu El. Sabatul este psalmul creației.

Biserica îi cântă lui Hristos: „În mormânt cu Trupul odihnitu-Te-ai Doamne, în iad coborâtu-Te-ai cu sufletul ca un Dumnezeu și în rai Te afli acum cu tâlharul cel bun, pe tronul împărătesc împreună cu Tatăl și Sfântul Duh, cu Care împlinești toate, Tu, cel de Nepătruns!"

Cele trei care stau sub semnul lui șase: Nunta din Cana, Botezul lui Hristos și Schimbarea la Față; apa preschimbată în vin, Trupul lui Hristos sfințind apa Iordanului și strălucirea luminii necreate, ne permit să desprindem o altă semnificație a lui șase: transfigurarea universului. Pe de o parte, șase prefigurează transfigurarea și pe de alta, dacă este îndestulat, înecat în sine însuși, născocește antihristul.

Constatăm dezvoltarea a două tradiții înrădăcinate în Biblie: cea a lui Abel — Seth — și cea a lui Cain. Cain va fi însemnat pe frunte cu pecetea magică pentru a fi ferit de primejdii și semnul va fi steaua cu șase colțuri, cu Numele divin în mijloc. Numele binecuvântat înscris în stea îl protejează pe Cain, dar fiul mai vârstnic al lui

Adam nu are voie să-L rostească; Numele: fie binecuvântat! rămâne zăvorât în triunghiurile îngemănate.

Seth însă rostește Numele Domnului, rămânând fondatorul tradiției numărului șapte; el scoate Numele divin din interiorul stelei și va face să strălucească o alta, cu șapte raze. Este inaugurarea Liturghiei, a cultului celui Preaînalt.

Echilibrul stelei lui Solomon protejează, dar lasă în continuare să atârne deasupra noastră amenințarea ei, ruptă cum este de aspirația către șapte. Ca ajutor împotriva primejdiilor, ca adăpost, ea poate fi pozitivă, dar ca întemeiere este negativă. Echilibrul de dragul echilibrului duce la moarte, la despărțirea de Dumnezeu.

Șaptele altoiește lumea cu Dumnezeul cel Viu, optul reînvie firea și o îndumnezeiește. Optul este duminica, ziua Învierii.

Dumnezeu a făcut lumea în șase zile, adică a făcut ceva echilibrat, plin, animat de chemarea și de posibilitatea de a se înălța până la șapte: până la cucerirea lui Dumnezeu. Chemarea este adresată libertății. Dumnezeu Se oferă, nu Se impune.

Omul se poate crampona de cele șase zile și atunci va fi împrejmuit de un echilibru fără scop, de un cerc vicios, de un ritm lipsit de viață, de o veșnică reîntoarcere.

În vreme ce șaptele strălucește ca număr al slujirii lui Dumnezeu de Trei ori Unic: șapte limbi, șapte daruri ale Duhului Sfânt ... șapte + trei = 10: „pleroma", plinătate.

Cele șase zile, cum am văzut mai înainte, se împart în câte două triade, iar acestea cuprind, fiecare, câte patru cuvinte divine. Baza „logică" se întemeiază deci pe numărul patru, în vreme ce frumusețea firii se întemeiază pe numărul trei.

Dacă vom număra persoanele prezente în momentul Schimbării la Față, vom constata că sunt șase: Iisus, Moise, Ilie, Petru, Ioan și Iacob, sau opt prezențe, dacă adăugăm pe Tatăl și pe Sfântul Duh. Șase este numărul cosmogenezei, iar opt cel al învierii trupești.

Șasele care-l tăinuiește pe opt mărturisește că învierea în trup este înscrisă în fire ca-ntr-un plan prestabilit.

Ziua a patra face pereche cu prima, a cincea cu a doua, a șasea cu a treia. În prima zi se ivește lumina, în a patra zi, luminătorii; lumina precede obiectele care o degajă. În cea dintâi zi, „ziua" și „noaptea" sunt numite metafizic, în ziua a patra, fizic.

Ziua a doua și a cincea conțin apele. A treia și a șasea evocă pământul-mamă care rodește și zămislește.

Paralelismul zilelor a treia și a șasea stabilește o analogie între plante și animale, pom și trup omenesc. Corelația între omul înrădăcinat = pomul, și pomul dezrădăcinat, umblând în voie pe pământ = omul — ne inițiază în antropologia tradițională: arborele vieții, pomul cunoștinței binelui și răului..., stejarul lui Avraam..., arborele genealogic, arborele Crucii, pe de o parte, și structura corpului omenesc, pe de alta.

Această antropologie nu diminuează caracterul sintetic al omului ca microcosm cuprinzând în el toate etapele și toate regnurile naturii. Nu e mai puțin adevărat că un om care se roagă, cu mâinile înălțate către cer este „ca un pom răsădit lângă firul de apă" al Harului luminat. Trupul este arborele răsădit în materie, iar duhul este arborele răsădit în Dumnezeu.

Cele două triade ale creației vestitoare ale luminii, ale apei și ale pământului au o misterioasă replică în epistola Sfântului Ioan: „Duhul, apa și sângele". Discipolul preaiubit scrie că: „Trei sunt cei ce mărturisesc pe pământ: Duhul și apa, și sângele; și aceștia Trei sunt în armonie". Acordul lor este reflectarea în natură a „celor ce mărturisesc în cer: Tatăl, Cuvântul și Sfântul Duh; și aceștia Trei Una sunt". Să admirăm exactitatea cuvintelor întrebuințate: armonie și Una. În firea creată se poate întâlni armonie, solidaritate, înțelegere, izbândă asupra Unului sau iubire; cel Necreat, singur, este Unul și Iubire.

Dualitatea unificatoare

Creația începe prin „beth" și reprezintă cifra doi. Originea lumii este duală. Dualitatea se naște din distincția între creat și necreat, dintre Creator și creație, din acțiunea liberă a celui Binecuvântat care îl făurește pe celălalt.

Această dualitate originară aduce cu ea o serie de alte câteva: cer—pământ, lumină — întuneric, sus — jos, umed — uscat, zi — noapte ... Altele vor continua să se ivească pe parcursul istoriei universului și se vor ivi până la Judecata de Apoi. Ele sunt inegale, ierarhizate valoric între superior și inferior, între pozitiv și negativ.

Scopul planului dumnezeiesc este ca, printr-o mișcare dublă — scara lui Iacob —, ele să-și depășească opoziția, superiorul aplecându-se către inferior și inferiorul înălțându-se către superior, urmând pilda lui Dumnezeu Care S-a coborât ca să creeze lumea, pentru ca ea,

la rândul ei, să se înalțe către El; îngerii slujesc materia pentru ca ea să sporească în demnitate, lumina strălucește în întuneric pentru ca întunericul să se limpezească ș.a.m.d. Pe canavaua planului dumnezeiesc, omul este chemat să umanizeze animalele — lui Adam i-a revenit să le dea nume fiarelor —, animalele umanizate să animalizeze plantele, plantele animalizate să vegetalizeze mineralele, mineralele să pacifice elementele, astfel încât mineralele să se vegetalizeze, plantele să se animalizeze, animalele să se umanizeze (adică să dobândească limbajul uman) și oamenii să se îndumnezeiască. Regnurile inferioare sunt determinate de cele superioare. Dumnezeu devine om, pentru ca omul să devină Dumnezeu. Evoluția universului depinde doar de om. Singur, omul îndumnezeit poate umaniza fiarele (a se vedea legăturile sfinților cu fiarele și profețiile lui Isaia).

Scopul acestei duble mișcări este acela de a determina „beth"-ul, doiul, să caute „aleph"-ul, unul; de aceea dualitatea mai poate fi numită și dualitate unificatoare. Cartea Facerii ne-o arată fără putință de tăgadă. Cea din urmă dintre creații, cea care îngemănează cerul cu pământul, susul cu josul, duhul cu trupul, adică omul, poartă numele de Adam. Prima literă din Adam este „aleph" = unu; prima literă din Biblie este „beth" („Bereschit") = doi; „beth" tânjește către „aleph"; încununare a creației, doi năzuiește către unu.

Cel dintâi sacrament

Pământ se zice în ebraică „adamah" și acest cuvânt face și el parte din primul verset al Bibliei. Într-adevăr, „pământ", „adamah", vădește o anumită unitate nediferențiată, dar vitală și organică. În ce constă această unitate?

Evident că este cu totul diferită de Unu divin, și totuși ea le îngăduie materialiștilor să creadă că unitatea care sălășluiește în creație nu are nevoie de Unul divin. Din instinct, materialiștii sunt moniști. Știința lor este în

perpetuă angoasă, în veșnică căutare a unului inițial, consubstanțial materiei.

Unitatea lui „adamah" este una inferioară. Ea este DOAR una, nu este una, iar vocația acestei unități este aceea de a se înmulți.

Termenii apofatici atribuiți Dumnezeului Unic pot fi întrebuințați și pentru „adamah", dar în sens invers. Pământul-materie este necognoscibil și nedefinibil, ca și Dumnezeu. Dumnezeu este Necognoscibil și Nedefinibil pentru că e mai presus de orice înțelegere și de orice cunoaștere; „adamah" este necognoscibil și nedefinibil pentru el însuși. Este în afara înțelegerii și cunoașterii DIN CAUZA unității sale. Cunoașterea necesită un (subiect) cunoscător, un instrument de cunoaștere și un obiect de cunoscut. „Adamah" nu poate nimic prin sine, fiind numai posibilul, potențialul. Este timpul să deosebim între trei feluri de unu:

— Unu absolut al Treimii;

— unu sau unitatea-sinteză a lui Adam, desăvârșit deplin de cel de-al Doilea Adam;

— unu nediferențiat al materiei.

Ceea ce în materie este unu este multiplu la îngeri și invers. Dumnezeu nu le poruncește îngerilor să se înmulțească, ci doar roadelor pământului: „Și le-a binecuvântat pe ele Dumnezeu zicând: prăsiți-vă și vă înmulțiți, și umpleți apele mărilor și păsările să se înmulțească pe pământ".

Am spus: Dumnezeu le-a binecuvântat; binecuvântarea este pogorârea Duhului în materia vie a lumii. Ea este mai puternică decât firea pe care o fecundează și o preschimbă. Acolo unde se petrece o binecuvântare, este și un sacrament. Cel dintâi sacrament al firii este rodnicia ființelor care au în ele suflu de viață.

Cosmogeneza este străbătută de o dublă mișcare: dualitatea tânjind după unitatea-sinteză, pe de o parte, și unitatea indistinctă aspirând către multiplicare, pe de alta. Într-o ectenie rostită cu ocazia căsătoriei, în ritul ga-

lilor, era cuprinsă următoarea fermecătoare prescurtare: „Tu Care desparți pentru a uni și unești pentru a înmulți".

Odată cu căderea, dualitatea își pierde elanul unificator și unitatea este pândită de sterilitate și uzură. Fecioara Maria este cea care va restaura unitatea prin virginitatea ei și rodnicia prin maternitatea ei.

Legea fundamentală

A patra zi desparte, pe de o parte, materia roditoare a celei de-a treia zile și, pe de alta, materia roditoare a zilelor a cincea și a șasea.

Numărul patru este echilibrul, crucea, cumpăna, armonia legăturilor astrale, coordonarea timpului (linia orizontală) cu spațiul (linia verticală).

Ziua a patra tălmăcește din punct de vedere temporal și spațial primele două zile.

Newton a propus legea gravitațională într-un sens absolut. Moderniii au relativizat această lege. Ar fi poate util să scoatem în evidență legea anti-gravitațională.

Ziua a patra ne așează în fața a patru legi fundamentale pe care le-am putea numi legile atracției, respingerii, atacului sau șocului, indiferenței sau risipirii. (Mișcările centrifugă și centripetă, care se definesc prin raportare la un centru, nu corespund cu exactitate acestor legi, fiind totuși cuprinse în ele). În același timp, ziua a patra ne dovedește că nu există un centru absolut în creație și că prezența lui „rakya" (tăria cerurilor) este indispensabilă pentru echilibrul lumii.

„Rakya" corelativizează legile; în absența ei, s-ar anula unele pe altele și mecanismul cosmic ar suporta un accident mortal. „Rakya" este inginerul care veghează bunul mers al mașinii universale.

Lansarea sateliților nu este decât o parabolă a lui „rakya".Căci nu este oare indispensabil, pentru ca ei să graviteze, să fie găsită corelația exactă între viteză și forța de atracție, pentru ca pierderea vitezei să nu ducă la căderea sateliților?

Ca să intre pe orbită, un satelit trebuie să străbată o curbă. Ar putea cineva să susțină că corelația dintre viteză și putere de atracție, pe de o parte, și curba de lansare a unui satelit natural, pe de altă parte, s-ar datora întâmplării sau inteligenței nenăscute a naturii? Evident că acestea sunt două supoziții absurde.

Ziua a patra ne inițiază în știința simbolurilor. Se vorbește acum despre „semne" și ni se spune că soarele și luna reglează ritmul anului și al sărbătorilor.

Dacă vom tălmăci legăturile dintre soare, lună și pământ, vom afla câte ceva despre legăturile dintre minte, suflet și trup în ființa umană. Soarele este icoana minții, luna, cea a sufletului, „psyché", pământul, cea a trupului. După cum pământul se învârte în jurul soarelui, tot așa și trupul gravitează în jurul minții. „Psyché" este satelitul globului nostru — trupul — și lumina lui provine de la soare — mintea. Omul psihicului este lunar, nu are cunoștință de Soarele adevărat, confundând lumina spirituală cu clarul de lună al sufletului, și centrul său de atracție rămâne pământul, trupul. Omul duhovnicesc este solar, viața lui este statornicită de soarele lui Hristos, „ego"-ul său se află în Soarele-Hristos, în vreme ce pentru omul psihicului, „ego"-ul rămâne unul carnal. Omul psihicului nu-l cunoaște pe cel duhovnicesc, în vreme ce acesta din urmă îl cunoaște pe el, căci, așa cum ne arată și Sfântul Apostol Pavel, psihicul nu este decât un complement al pământului.

Cele douăsprezece acte creatoare

Înainte să ne oprim asupra facerii omului, să recapitulăm actele creatoare ale Preasfintei Treimi. În mod obișnuit, sunt enumerate 12 acte creatoare în ce privește facerea cosmosului, trei acte pentru facerea omului și, în sfârșit, desăvârșirea creației din ziua a șaptea.

Vom enumera acum cele douăsprezece acte creatoare, fără să dăm numărului 12 un înțeles definitiv:

1. facerea din nimic, „bara", repetat de trei ori;
2. încălzirea și insuflarea de viață de către Sfântul Duh;
3. cuvintele „făptuitoare" sau făcătoare ale Verbului;
4. plăsmuirea;
5. valorizarea;
6. diferențierea, „badal";
7. numirea;
8. coordonarea, „rakya";
9. darul fecundității transformatoare;
10. specializarea, „după soiul lor";
11. semnificarea: orice creatură este un „semn" a ceva superior;
12. binecuvântarea.

După părerea unora, cuvintele „făptuitoare" sau făcătoare ale Verbului și facerea în sine ar reprezenta unul și același act. Într-adevăr, psalmistul scrie: „Dumnezeu zice și toate se fac, poruncește și sunt create". Pe de altă parte, când Tatăl rostește Verbul, Dumnezeu acționează singur, dar când citim în Cartea Facerii că Dumnezeu a făcut sau a creat, vedem în aceasta o împreună-lucrare a actului divin și a firii create din nimic.

După alții, ar trebui să distingem binecuvântarea, care este insuflarea puterii de viață, de porunca divină: „înmulțiți-vă!", deoarece în actul binecuvântării acționează doar Sfânta Treime, în vreme ce, în porunca înmulțirii, firea este cea care conlucrează cu Ea.

În realitate, enumerarea celor 12 acte creatoare nu poate fi completă; ea ne ajută totuși să pătrundem mai ușor în multitudinea de manifestări ale Milosteniei divine, în opera Sa.

Să urcăm acum treptele din fața templului. 15 trepte duceau la templul din Ierusalim; de ce n-ar fi 15 și numărul acțiunilor dumnezeiești? ... Și să pătrundem în lăuntrul ultimei taine, facerea omului, templu al Duhului așezat în vârful muntelui.

PARTEA A DOUA

Crearea omului

Facerea

„Și a zis Dumnezeu: să facem om după chipul Nostru și după asemănarea Noastră, care să aibă stăpânire peste peștii mării și peste păsările văzduhului, și peste dobitoace, și peste toate fiarele sălbatice, și peste toate jivinele care se târăsc pe pământ! Astfel a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său, după chipul lui Dumnezeu l-a făcut, bărbat și femeie i-a făcut. Și i-a binecuvântat pe ei Dumnezeu, și le-a zis lor Dumnezeu: Fiți roditori și vă înmulțiți, și umpleți pământul, și supuneți-l; și stăpâniți peste peștii mării, și peste păsările văzduhului, și peste toate vietățile care se mișcă pe pământ! Și le-a zis lor Dumnezeu: Iată, v-am dat vouă toate ierburile care au sământă în ele, de pe toată fața pământului și toți pomii care au roade cu sământă în ele; acestea vă vor fi vouă de hrană. Și tuturor dobitoacelor pământului, și tuturor păsărilor văzduhului, și tuturor jivinelor care se târăsc pe pământ și care au în ele suflare de viață, le-am dat oricare plantă verde de hrană. Și s-a făcut așa.

Și a privit Dumnezeu la toate câte le făcuse și iată erau foarte bune. Și a fost seară, și a fost dimineață: ziua a șasea."

Acest fragment din Cartea Facerii îl pomenește de șapte ori pe Dumnezeu-Elohim, în vreme ce în pasajul dedicat ispitirii va apărea de cinci ori „Nâhâsh" — șarpele.

Din prima clipă a existenței, omul este chemat să-L preamărească pe Dumnezeu prin cele șapte daruri ale

Duhului, înțelepciune, inteligență etc., să înainteze către Asemănare, să evolueze de la șase către șapte. Intervenția anticului șarpe îl face, dimpotrivă, pe om, să dea înapoi spre cinci, starea animalică, cu perspectiva ascunsă de a vedea căderea lui prelungindu-se până în haosul primordial. Acest regres al omului spiritual — creat de Dumnezeu-Elohim numit de șapte ori — în om trupesc, decăzut prin șiretenia șarpelui-Nâhâsh, de cinci ori pomenit, va antrena în decursul istoriei, numeroase căderi în bestialitate în timpul cărora memoria originii adamice a omului va dispărea aproape în întregime.

Sfatul cel Mare

„Să facem om". Până la acest verset, „să facem om", acțiunea Treimii este exprimată prin verbe la singular, dovedind Voința unică a celor Trei Persoane ale Dumnezeirii. „Să facem", persoana I plural. Mai mult, textul nu spune: „după chipul Meu", ci: „după chipul *Nostru*". Cuvintele rostite de Domnul Dumnezeu-Iahve-Elohim după cădere: „Iată că omul a devenit ca unul dintre *Noi*", vin să confirme și ele acest plural. „Să facem", „Nostru", „unul dintre Noi" nu zdruncină Voința unică, unitatea de acțiune a celor Trei, nici nu introduce dogma politeismului. În fragmentul pe care îl studiem, citat la începutul capitolului, traducerea literală din ebraică arată mai departe: „Dumnezeii a făcut", în ebraică termenii fiind inversați: „a făcut Dumnezeii".

„Să facem", „Nostru", „unul dintre Noi" arată libertatea de conștiință a celor trei Persoane, întredeschid taina Marelui Sfat. Isaia, în traducerea Septuagintei, recunoscută de Biserică, profetizând nașterea lui Emanuel, Îl numește pe Hristos: „Îngerul" (Mesagerul) Sfatului cel Mare.

Urmând limbajul antropomorfic, am spune că Dumnezeu deliberează înainte de a acționa, stabilește un plan și apoi îl pune în aplicare. „Să facem om după chi-

pul Nostru" precede, să spunem așa, facerea omului, justifică această capodoperă. îi stabilește un rost, îi precizează dinainte menirea.

Sfatul cel Mare ne arată că actul creator divin nu este o emanație necugetată, o mișcare instinctivă sau o facere spontană.

Odată cu Sfinții Părinți, vom deosebi o lume ideal gândită de Dumnezeu și o lume reală, creată de El cu menirea de a se identifica cu cea dintâi.

„Cerul nou și pământul nou", „Ierusalimul ceresc", firea transfigurată, omul îndumnezeit, „slăvita libertate a fiilor lui Dumnezeu", pe care întreaga fire le așteaptă cu un negrăit suspin, preexistă, toate, în Dumnezeu; Facerea universului nu este decât reflexul acestora.

Desigur, nu trebuie să se înțeleagă de aici că ar exista în cel Care e în afara timpului o durată în care, asemenea unui arhitect, El ar studia cu atenție planul mai înainte de a purcede la înfăptuirea lui: ci vrem, în acest mod, să opunem înțelepciunea nebuniei, conștientul inconștientului, stăpânul celui stăpânit, omul liber sclavului. În Dumnezeu nu poate exista nici nebunie, nici inconștiență. El posedă totul, dar nu este posedat de nimic, nici măcar de Dumnezeirea Sa. Dumnezeu este liber chiar și de propria Sa desăvârșire.

Nebunia, inconștienta și sclavia se precipită fără cugetare, neștiind locul în care vor ajunge; înțelepciunea și luciditatea „cunosc" capătul înainte de a începe drumul, alegerea lor fiind liberă.

Conștientul e finalist, inconștientul — în voia hazardului. Acolo unde cauza produce efectul se află sclavia inevitabilului; acolo însă unde efectul produce cauza, unde sfârșitul precede începutul, se află înțelepciunea. Atunci când cântăm: „Minunate sunt lucrările Tale, Doamne, Tu ai făcut totul prin înțelepciunea Ta", nu spunem altceva decât că Dumnezeu, prevăzând totul, a coordonat totul în așa fel încât, prin intermediul unor țeluri secun-

dare, cosmosul să ajungă la țelul lui dintâi, care este Dumnezeu.

Până la crearea omului, Cartea Facerii nu spune nimic despre Sfatul cel Mare. Să însemne aceasta că doar omul a fost creat în mod conștient, în acord cu planul divin, iar restul universului ar fi rezultat din inconștientul unui Dumnezeu adormit? O asemenea supoziție ar fi eretică și nedemnă de Domnul și Dumnezeul nostru. Sfatul cel Mare, corelat cu caracterul specific al omului, este dezvăluit odată cu crearea acestuia, în ziua a șasea.

După Chipul Treimii

Caracterul specific al omului constă în facerea lui după Chipul și Asemănarea Treimii.

În sens larg, orice creatură poartă pecetea Chipului și Asemănării, dar în sens restrâns, doar omul este făcut după Chip și Asemănare, restul creației urmând să ajungă și ea la Chip și Asemănare, prin mijlocirea lui.

Am putea spune că omul este după Chipul lui Dumnezeu, în vreme ce universul este după chipul omului; omul aspiră la îndumnezeire, iar universul la umanizare.

Târzia apariție a Sfatului cel Mare în cursul textului sacru ne arată și că planul Providenței asupra destinului lumii este împărtășit în mod progresiv.

Sfântul Apostol Pavel vorbește despre „tainele ascunse ale tuturor timpurilor, de veacuri, chiar și împărăției și puterilor cerești", taine pe care le mai numește „planuri din vecie", „care se fac cunoscute acum și Bisericii".

El arată că Hristos a făcut cunoscute creștinilor tainele voinței Sale, planurile Sale dinainte stabilite — deci dinaintea facerii — și pe care le va înfăptui atunci când se vor fi plinit timpurile.

Sfântul Irineu, în meditația sa treimică, ne arată că de la Dumnezeu Tatăl vine puterea, că înțelepciunea sălășluiește în Fiul și că, prin Duhul Sfânt, se împlinesc planurile de dinainte de toți vecii ale Sfatului cel Mare: Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, un singur Dumnezeu.

Înainte să purcedem la deosebirea Asemănării de Chip, se cuvine să știm că, în fond, amândouă reflectă la un loc, în mod tainic, Sfânta Treime. Cartea Facerii nu spune: să facem omul după Chipul și Asemănarea inteligenței Noastre, a puterii Noastre creatoare, a libertății Noastre, a nemuririi Noastre și nici măcar după Chipul și Asemănarea firii Noastre dumnezeiești... Nici un atribut divin, nici o virtute sau energie divină, nici o caracteristică proprie Creatorului nu este invocată în acest pasaj.

Versetele inspirate spun: „Să facem om..." fără a adăuga vreun calificativ cum ar fi: după Chipul și Asemănarea legăturilor Noastre dumnezeiești, după unitatea celor Trei Persoane ale Noastre, după împreuna Noastră iubire pentru Tatăl, pentru Fiul și pentru Sfântul Duh.

Din clipa în care Elohim a hotărât să facă om după Chipul și Asemănarea treimică, El îi rezervă acestuia și stăpânirea asupra universului. Fraza continuă astfel: „care să aibă stăpânire peste peștii mării, și peste păsările văzduhului, și peste dobitoace, și peste toate fiarele sălbatice, și peste toate jivinele care se târăsc pe pământ."

Unii sunt de părere că autoritatea pe care omul o exercită asupra tuturor creaturilor dovedește că e făcut după chipul lui Dumnezeu. Dar ei se înșeală, pentru că nu autoritatea este cea care reprezintă chipul lui Dumnezeu, ci omul își exercită autoritatea asupra creației datorită chipului lui Dumnezeu. Autoritatea omenească are o *„întemeiere": Chipul treimic.*

Din această cauză și în această calitate este el după Chipul și Aasemănarea Treimii , îi sunt împrumutate similitudini a ceea ce este propriu lui Dumnezeu: putere, virtute, inteligență, nemurire, viață, libertate, divinitate. Nu șovăim să o repetăm: din această cauză, și în această calitate, este omul făcut după Chipul și Asemănarea Treimii, este învestit cu similitudini ale Numelor apofatice ale lui Dumnezeu, este părtaș la inefabil și necreat, „suntem din neamul lui Dumnezeu".

Atotputernicia, libertatea deplină, nemurirea nu sunt Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, ci Tatăl, Fiul și Sfântul Duh

sunt cel Care este atotputernicia, libertatea deplină și nemurirea.

Omul-sinteză

Sfântul Irineu e de părere că Chipul și Asemănarea arată că omul are o pluralitate de persoane sau de ipostasuri[5] într-o unică fire. Despre care anume Om este vorba aici? Să fie vorba despre individ, cel care dă naștere altor indivizi? Nicidecum, este vorba despre Omul-sinteză, omenirea în întregul ei, Ființa omenească totală, Pan-antroposul.

Carecterul specific al Pan-antroposului este că fiecare dintre noi este în lăuntrul lui un ipostas, o personalitate, o conștiință independentă, un „Eu" în unitatea firii omenești, și că aceste ipostasuri multiple, personalități, conștiințe independente, aceste „Euri" sunt egale în ce privește particularitățile lor de neînlocuit.

Ceea ce ne îngăduie să generalizăm: *fiecare om reprezintă întreaga omenire și Omenirea întreagă reprezintă un singur Om.* Păcatul Omului a nimicit în oameni conștiința unității plurale a ipostasurilor lor. Unitatea a fost fărâmițată în individualități, familii, triburi, clanuri, caste, națiuni, rase, școli, religii, până la proprietatea privată și egoismul însingurării.

Decăzând, persoanele-ipostasuri ajung elemente, porțiuni, membri, familii, triburi, națiuni, rase etc., uitând în mod paradoxal că frumusețea, inteligența și forța lor nu sunt proprietate privată, ci proprietatea Comunității, a Pan-antroposului.

Adamul desăvârșit cheamă comunitarismul desăvârșit, atât cel economic cât și cel duhovnicesc, un comunitarism în care acțiunile fiecăruia sunt de un altruism dezinteresat, liber, *mai presus de orice constrângere.* Primii creștini au încercat să înfăptuiască această întoarcere la comunitarism; recitiți de pildă, în această optică, povestirea redutabilă a înșelăciunii lui Anania și a lui Safir.

Principala Taină a Bisericii este Împărtășania, Taina sfântă a restaurării Pan-antroposului, și uluitoarele cuvinte ale Domnului nostru, Noul Adam, Pan-antroposul: „Amin, vă spun vouă, dacă nu veți mânca Trupul Fiului Omului și nu veți bea Sângele Lui, nu veți avea viață în voi. Cine mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică și-l voi învia în Ziua de Apoi", sunt adeverirea ei evanghelică.

Numele preferat al lui Hristos este „Fiul Omului", expresie ebraică pentru Om. Iisus este Pan-antroposul restaurat. În textul citat mai sus, Hristos spune mai întâi: Trupul și Sângele Fiului Omului (la persoana a III-a) și abia după aceea adaugă: Trupul Meu și Sângele Meu. Se cuvine deci ca fiecare dintre noi să spună: *trupul meu și sângele meu nu sunt ale mele, ci ale Fiului Omului, Omenirea este trupul meu și sângele meu.*

Sfântul Pavel vorbește despre „Trupul lui Hristos"; în Hristos, pluralitatea trupurilor se unește într-un singur Trup, dar fiecare mădular — ochi, mână, picior... va acționa liber, frățește, ipostatic.

Există o expresie scripturistică ce trebuie reținută: *întru.* Iisus spune despre existența treimică: „Tatăl este întru Mine și Eu întru Tatăl". *Întru* nu înseamnă „împreună cu", el pătrunde înlăuntrul celuilalt; *întru* este mai mult decât o unitate mecanică ori chimică. Tâlcuind unitatea în mod neechivoc, *întru* evită deopotrivă confundarea și amestecul: el, tu, eu, noi dăinuie.

„Noi toți am păcătuit în Adam", iată una din cele mai însemnate maxime ale Sfântului Pavel! Prin urmare, eram toți *în* Omul primordial, plăsmuit de Dumnezeu. Tradiția ebraică pretinde că, în clipa făuririi sale, Adam ar fi avut viziunea tuturor sufletelor care ar fi urmat să ia trup din trupul său; tot ea susține că orice suflet, în clipa nașterii, îmbrățișează tot universul în privire, dar când îngerul îl lovește, sufletul uită.

Ceea ce este sigur e că aceste cuvinte ale lui Dumnezeu: „Să facem om după Chipul Nostru și după Asemă-

narea Noastră", adică după Chipul și Asemănarea unității Noastre, menținând deosebirea Persoanelor, ne învață că, înainte de creație, El gândise și *numise* pe fiecare dintre noi — acestea sunt „dipticurile pre-eterne".

Sufocând ipostasurile, fărâmițând unitatea, păcatul n-a făcut totuși să dispară cu totul Chipul treimic în om, de unde și neostoitele noastre țopăituri către formele comunitare, urmate de revoluții în numele libertății individuale, de unde și insatisfacția noastră față de toate alcătuirile sociale.

Omul iluminat are conștiința de a fi o infimă parte a unui întreg și totodată, de a transcende marea masă prin libertatea persoanei sale. Această antinomie plurimonistă (pluralitate-unitate) luminează enigma creștinismului, religie universală, prin excelență socială, ducând cele două mișcări până la capăt.

Turnată în formule neînduplecate: „Nu există mântuire în afara Bisericii", „Dacă nu se supune Bisericii, să fie pentru tine ca un păgân sau ca un vameș", predominanța comunității asupra persoanei, pe de o parte, și porunca evanghelică, de o duritate greu suportabilă: „Dacă vine cineva la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mamă, și pe femeie, și pe copil, și pe frați, și pe surori, până și viața sa, nu poate fi ucenicul Meu", deci predominanța persoanei asupra comunității, pe de alta, sunt cei doi poli, două mâini opuse trăgând aceeași frânghie, de unde va rezulta armonia Pan-antroposului.

„Nu există mântuire în afara Bisericii": adică nu poți nimic fără Biserică, Trup al lui Hristos, comunitate a celor aleși, nu poți nimic fără unire cu frații tăi, ieși din izolare dacă vrei să te mântuiești; cufundându-te, dispari în universalitate.

„Dacă nu urăști pe tatăl și pe mama ta", pe cei apropiați... îți vei pierde ipostasul, iubirea unică pentru Dumnezeu; desprinde-te, pătrunde în lăuntrul tău, izbăvește-te în ciuda și împotriva celor ce te înconjoară.

Pentru că am vorbit despre împărtășania cu Trupul și Sângele lui Hristos, care restaurează unitatea, ar fi potrivit

să amintim alte două Sfinte Taine ale încorporării în Hristos: Botezul și Mirungerea. Suntem botezați în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh; Chipul și Asemănarea treimice, conferite omului în ziua a șasea, sunt re-înființate. Nu suntem botezați în numele unei însușiri divine, ci în numele celor Trei Persoane într-un singur Nume. Mirungerea, miruirea cu Duh Sfânt, această Cincizecime individuală, așează pecetea ipostatică.

Ceea ce pierdusem este regăsit. Botezul și Mirungerea sunt nașterea din nou și-i aduc omenirii programul, planul de cucerire a principiului treimic.

Încă în veacul al IV-lea, Liturghia jertfei din ajunul pascal al vechiului rit al galilor cerea Tatălui „să preschimbe starea omenească după chipul legăturilor dumnezeiești".

Umanismul creștin adevărat nu poate avea în vedere decât omenirea — omul unic, Chip și Asemănare a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh — Dumnezeul unic.

Sfatul cel Mare decide facerea omului după Chipul și Asemănarea divină; în timpul acestuia sunt rostiți ambii termeni, în vreme ce, în povestirea facerii omului, cel din urmă lipsește: „Dumnezeu a făcut pe om după Chipul Său, după Chipul lui Dumnezeu l-a făcut".

Să fi executat Dumnezeu doar jumătate din planul Său, să fi creat omul doar după Chipul Său, renunțând la Asemănare? O asemenea presupunere ar fi eretică. Dumnezeul nostru nu șovăie și nici nu ajunge vreodată la capătul puterilor în lucrarea Sa. Să fie atunci o simplă chestiune de stilistică biblică pomenirea atât a Chipului cât și a Asemănării, în cea dintâi împrejurare și doar a Chipului, în cea de-a doua? Sau cei doi termeni ar putea fi identici? Asemenea supoziții ar constitui o profanare a Scripturii revelate. Cauza acestei misterioase omiteri trebuie căutată în altă parte.

Neîntrebuințarea cuvântului „asemănare" în timpul actului creator al lui Dumnezeu ne inițiază în caracterul specific al Asemănării.

Chipul este în om de neînlocuit; el este o pecete fierbinte care ne însemnează firea. El *există* și nimic nu l-ar putea înlocui: „Dumnezeu a zis și s-a făcut așa".

Pe când Asemănarea nu este impusă firii. Ea este o *virtualitate* legată indestructibil de libertate, care solicită din partea omului inițiativa și strădania lui. Omul poate ajunge mai mult sau mai puțin la asemănare, dar nu poate fi mai mult sau mai puțin Chip. Asemănarea

poate cădea în neasemănare sau, invers, poate urca la Supra-Asemănare.

Actul dumnezeiesc este atotputernic, nu există zid care să se poată înălța împotriva voinței dumnezeiești. Să presupunem că în Cartea Facerii ar fi stat scris: „Dumnezeu a făcut pe om după Chipul Său și după Asemănarea Sa, după Chipul și Asemănarea lui Dumnezeu l-a făcut". Ar rezulta de aici că Asemănarea, ca urmare a atotputerniciei Creatorului, ar fi devenit și ea o constantă a noastră, pierzându-și astfel misiunea de a se propune libertății noastre.

Implicit, ea se află și în Chip, dar nu provine din Atotputernicia creatoare, ci din Predestinația, din Providența și din Prevederea Sfatului cel Mare. Ele țin pe loc Atotputernicia lui Dumnezeu. Predestinația, Providența și Prevederea urmează cu nespusă răbdare stările evolutive sau regresive ale omenirii, în vederea îndumnezeirii acesteia. De aceea, „Asemănarea" pomenită în cursul consfătuirii dumnezeiești este omisă în actul de creație.

Sfinții Părinți ne-au lăsat moștenire următoarea formulă lapidară: Dumnezeu ne-a făcut mai presus de voința noastră, dar nu ne poate mântui fără consimțământul nostru. Chipul provine doar din voința dumnezeiască. Asemănarea, însă, se sprijină pe împreună-lucrarea celor două voințe, dumnezeiască și omenească. Dar tot Sfinții Părinți ne mai învață și că firea este creată de Cuvânt, dar Tăcerea este cea care creează spiritul liber.

Chipul este temelia, punctul de plecare. Asemănarea este piscul, punctul de sosire. Asemănarea nu va lumina deplin în om decât atunci când se vor plini vremurile. Chipul poate fi din ce în ce mai *asemănător*. Asemănarea este ducerea la perfecțiune a Chipului. Chipul este oglindirea divinului în noi, Asemănarea este îndumnezeirea noastră. Chipul ne arată „cum"-ul universului; Asemănarea, „de ce"-ul lui. Chipul treimic sălășluiește în profunzimile omenești; Asemănarea în gândi-

rea treimică pe care o putem atinge prin intermediul harului și al libertății.

Cea de-a doua povestire a facerii omului ne arată că, pe lângă Chip și Asemănare divină, Adam a dobândit și Suflare de viață. În lumina acestei de-a doua povestiri, Chipul și Asemănarea își vor dezvălui întreaga valoare.

Cuvântul „Chip" este întrebuințat de trei ori, o dată în versetul 26 și de două ori în versetul 27. „A făcut" este întrebuințat de trei ori în versetul 27, de două ori legat de „Chip" și o dată de caracterul masculin-feminin al omului.

Dacă luăm perechea: „Chip" — „a făcut", vom avea:

Chip singur
a făcut ..... Chip
Chip ..... a făcut
A făcut singur

În această figură geometrică a facerii omului, Chipul singur este sus, în gândirea divină, Chipul de dinainte de toți vecii. A făcut singur, „bărbat și femeie i-a făcut", se află în josul figurii geometrice, întors către lume. Între aceste două extreme, se află două perechi intermediare, doi Adam; cel dintâi este omul făcut după Chipul lui Dumnezeu (Adam), cel de-al Doilea este Chipul lui Dumnezeu-omul, Hristos. Domnul nostru este „Chipul Slavei nepătrunse" devenit om, în vreme ce primul om este o creatură făcută din lut, asupra căreia Dumnezeu a imprimat Chipul Slavei Sale de nepătruns.

Bărbat și femeie

Ființa adamică — observați că numele de Adam n-a fost încă rostit — nu aparținea unui anumit sex, ci era androgin. Bărbat-femeie, el întrunea însușirile amândurora.

Eternul masculin și eternul feminin au îmbrăcat o diversitate de forme: soarele-bărbat și luna-femeie; inteli-

gență-bărbat și sentiment-femeie; par și impar; culoare masculină și culoare feminină... sunt doar câteva deosebiri care se manifestă totuși în toate domeniile, un dualism generos exploatat de filosofi, de ezoterism, de cabală...

Această deosebire în funcție de sex, fie ea astrală: soare-lună, sau numerică: par-impar, sau filosofică: inteligență-sentiment, sau chiar activ-pasiv, elementul feminin tinzând în mod pasiv către cel masculin-activ, această deosebire deci, îngăduie o înșiruire nesfârșită. În optica masculin-femininului, aceste elemente se află despărțite; dar în ființa adamică sunt împreunate într-o unică entitate.

Trei sunt etapele care au dus la împărțirea lui Adam în bărbat și femeie:

— Dumnezeu a făcut omul „bărbat și femeie", o unitate, nici bărbat nici femeie, amândouă laolaltă, adică androginul;

— în timpul somnului lui Adam, Dumnezeu îl desparte în două: bărbat și femeie, Adam și Eva. Creatorul îi numește bărbat și femeie.[6]

— după cădere, Dumnezeu subliniază, aș zice, cusururile fiecăruia dintre cele două sexe. Femeia va cunoaște durerile nașterii, dorința și supunerea față de bărbat; la rândul lui, acesta va avea de înfruntat vitregiile naturii, va trudi ca să-și capete pâinea „cu sudoarea frunții", aplecându-se, încovoindu-se asupra pamântului, pentru că este pământ și se va întoarce în pământ.

Toate aceste specificații în funcție de sex se pot de altminteri aplica în mod nediferențiat ființei omenești. Astfel, vom regăsi chinurile facerii la un creator: pictorul, compozitorul, părintele duhovnicesc sunt și ei subjugați de iubirea lor, îi poartă rodul, concentrați cu pasiune doar asupra lui, cu înflăcărarea unei fete îndrăgostite de un tânăr pe care-i e teamă că-l pierde. Femeia se lasă cu totul în stăpânirea bărbatului, pe când acesta nu se dăruiește niciodată cu totul. Aceste reacții nu

sunt unele ontologice, ci simple abateri, și așa se întâmplă în cazul oricărei reacții pasiv-activ a masculinului sau a femininului. Este doar o urmare a păcatului.

Masculinitatea, o spunem din nou, se dezvăluie în vrăjmășia naturii față de om. Spinii și pălămida, ierburile câmpului, inundațiile, vânturile... îl vor obliga pe urmașul lui Adam să lupte pentru a „îmblânzi materia" înverșunată, deopotrivă atunci când sparge piatra, lucrează pământul sau manevrează idei.

Ideile, la rândul lor, întâmpină o rezistență comparabilă cu cea a pământului atunci când încearcă să pătrundă în omenire. Oamenii nu sunt doar răi și încăpățânați, îndărătnici, nu sunt stăpâniți doar de intrigi și neînțelegeri, nu doar diavolul le zădărnicește orice mișcare, ci ideile se izbesc cu deosebire de inerție, de o pasivitate comparabilă cu cea a pământului, a omului căzut. A reuși să clintești, să distrugi prejudecăți, să pui „în mișcare" cum zicea Pascal, este echivalentul celei mai trudnice munci a pământului.

Bărbatul trebuie să se ostenească „întru sudoarea frunții", trebuie să-și „cucerească" locul sub soare! Masculinitatea aceasta, ca și perechea ei feminină, o spunem încă o dată, nu este dintru început, ci este înăsprirea sorții, caricatura rezultată în urma păcatului originar.

Analiza aspectelor masculin-feminin, soare-lună, par-impar etc. impune să ne debarasăm mai întâi de elementele aduse de cea dintâi cădere.

Din păcate, cele mai multe dintre cărțile inițiatice nu mai știu sau nu mai fac deosebire între bărbatul-femeie primordial — Adam androginul, Adam despărțit în Adam și Eva, și ceea ce a ajuns să fie caricatura lor. Nu-și pot imagina pe Adam și Eva, adică nu-și pot imagina creația de dinaintea ispitei.

Prin ritul căsătoriei, Biserica a depășit această neputință. Antichitatea subordona femeia bărbatului. Logodnica era vândută, cumpărată sau capturată. Semnificativ, în ritul iudaic al căsătoriei, femeia era pusă să se

rotească în jurul bărbatului. Pe când căsătoria creștină, întemeiată pe liberul consimțământ al ambelor părți, îi pune pe cei doi logodnici să înconjoare Evanghelia.

Lucrarea duhovnicească și pastorală nu constă în suprimarea masculinității și a feminității în om, ci în a-l învăța să discearnă și să respingă caricaturile masculinității și ale feminității. Cultul muncii dinamice, pe de o parte, și deopotrivă cel al intuiției, pe de alta, sunt niște erori.

Pentru a putea deosebi în noi înșine adevărata configurație a bărbatului-femeie, trebuie mai întâi să purcedem la curățirea noastră lăuntrică, să ne controlăm subconștientul care se strecoară tot timpul în conștient, să nu amestecăm planurile, proiectând lucrurile inferioare și impure asupra unui nivel care le este superior.

Când vă veți afla, pe parcursul vieții, în fața unui dialog cu bărbatul-femeie, începeți printr-o muncă de salubrizare lăuntrică și nu sufocați un gând al lui Dumnezeu în sentimentalism sufletesc.

Androginul, această ființă ideală, prototipul, Adam, nu avea nicidecum o fire duală, adică și masculină și feminină, ci era mai curând supra-sexuat. Înțeleg prin aceasta că cele două componente, masculin și feminin, erau complementare, erau depășite, împreunate într-o singură stare.

Regăsim această stare în cazul sfințeniei, care este și ea o depășire a bărbatului-femeie. O sfântă dovedește însușiri masculine: inteligență, claritate, hotărâre, spirit de organizare; un sfânt are și el intuiție, sensibilitate, blândețe — însușiri disprețuite de masculul-caricatură.

Căci zice Domnul nostru: „Veți fi *precum* îngerii". Nu spune: „veți fi îngeri", ci „precum îngerii", adică androgini. Tot mai multe femei în neliniștită căutare a masculinității, tot mai mulți bărbați dornici să stăpânească feminitatea: tot atâtea ființe omenești, „ipostasuri", și nu personalități asexuate, lipsite de sex, ci care l-au depășit în unirea celor două. Rugăciunea Bisericii, cea care ne cere să trăim după duh, nu după trup, închide

în ea această depășire a sexualului, a sufletescului și a psihologicului.

Truda, „sudoarea frunții" semnifică inferioritatea. Amintiți-vă cuvintele Verbului: „Jugul Meu este blând, iar povara Mea este ușoară". Munca se va înfăptui fără chin și fără asprime. Duhul eliberează povara masculinității și dezleagă aservirea feminină. Nașterea se va petrece în bucurie.

Unitatea desăvârșită nu poate exista în afara unității elementelor constitutive. Dacă ea s-ar vădi doar în ce privește, să zicem, firea sau cugetarea, atunci am fi avut ceva în comun, dar n-am fi cu adevărat una, atâta vreme cât nu suntem și în elementele constitutive; în Adamul arhetipal a dispărut deosebirea dintre sexe sau dintre indivizi și a fost restaurată unitatea omenirii; aici trebuie căutată semnificația cuvintelor: „Noi toți am păcătuit în Adam".

Individualizarea, ipostasierea fiecărei ființe, nu semnifică o îndepărtare de unitatea profundă cu arhetipul-Adam. Înfățișările omenirii sunt până în ziua de astăzi felurite; în realitate, fiecare dintre noi este androgin și, totodată, ființa „Adam".

Să privim câteva dintre episoadele istoriei noastre în lumina androginismului, plinătate a omului bărbat-femeie.

Cum arătam deja, sfinții și sfintele întrunesc, netrupește, însușirile ambelor sexe, îndreptându-se către androginat; dar, în decursul istoriei omenirii, se întâmplă și fenomenul opus: atunci când se manifestă doar masculinitatea (cazul hitlerismului), sau doar feminitatea (cazul romantismului), se petrece o fuziune a celor două, putându-se ajunge până la cazuri de schimbare a sexului. Consecință a unui efort de depășire. Indiscutabil, nu se poate vorbi despre asemenea cazuri ca despre niște ameliorări ale firii omenești.

Evident că aceste încercări atentează la armonia ființei, cu toate acestea, să nu ne grăbim să strigăm: alarmă! societatea este distrusă, moare tradiția, femeia și-a

abandonat căminul și-l maimuțărește pe bărbat etc. ... Situația este ceva mai complicată. Soția în cămin și soțul care vine acasă și poruncește nu alcătuiesc neapărat modelul desăvârșit; reflex al unei stabilități, al unei ordini „de după" păcatul originar, și acest model este la fel de relativ cum sunt atâtea legi eficiente, adaptate diverselor perioade.

Frământările veacului XX distrug, poate, vechea armonie, și ea relativă, în orice caz necreștină, e vorba de o tulburare în primul rând a societăților tradiționale, cu un „t" mic (patriarhat, matriarhat); ființa primordială, adamică, nu este însă afectată. Stângăciile, încercările, sunt ceva normal. Un „logoi" al lui Hristos se referă la sfârșitul timpurilor, când Evanghelia va fi predicată peste tot, când frământări cosmice vor zgudui planeta și când „lucrurile văzute vor ajunge nevăzute, bărbații vor ajunge ca femeile și femeile ca bărbații", androginatul putându-se realiza doar în veacul ce va să vină.

Prin urmare, să veghem și să nu ne mâniem. Uneori încercările, ezitările, abaterile preced aflarea adevărului. Și, din nefericire, ne lăsăm prea des influențați de micile cutume, în locul Tradiției, prea adesea uitată.

Binecuvântarea, ca și punerea mâinilor, deține capacitatea transmiterii unei puteri.Ea este în legătură și cu alte gesturi ale mâinii: ambele mâini așezate pe cap pentru iertarea păcatelor. semnul Crucii, pentru creștini, mâna binecuvântătoare înălțată în aer...

Mâna este marele simbol omenesc al Mâinii divine, al „Dreptei" lui Dumnezeu. Nu de puține ori citim în Biblie: „dreapta lui Dumnezeu este puterea", „mâna lui Dumnezeu s-a așezat pe capul meu", „mă apără mâna lui Dumnezeu", „mâna lui Dumnezeu mă călăuzește", „cu mâinile Sale l-a făurit pe om" etc.

Mâna omului este cea care transmite puterea si energia. Astfel, dacă ridicați mâna și spuneți în gând „Dumnezeu să-l binecuvânteze", veți simți pe dată o energie degajându-se din mâna dumneavoastră, suficient de puternică pentru ca, dacă veți îndepărta degetele, să puteți surprinde cu privirea lăuntrică emanațiile care se desprind din ea.

Privirea poate și ea transmite puterea, dar, după cum bine se știe, privirea arde, capacitatea ei este atât de intensă, încât e mai bine s-o păstrăm în lăuntrul nostru decât să facem uz de ea; de aceea sunt lipsite de decență fapte precum hipnotizarea sau subjugarea prin privire. Hristos ne-a avertizat că privirea este oglinda sufletului.

Privirea își exercită dominația fără să împărtășească nimic din viața lăuntrică. De aceea, oamenii înduhovniciți, nevoind să-și impună fără de voie gândul, adeseori

nu privesc sau își pleacă privirea. Am făcut eu însumi această constatare; când îmi priveam interlocutorul spunând în lăuntrul meu, în înțeles creștin și duhovnicesc: „Te iubesc, prietene", acesta exclama de fiecare dată: „De ce mă privești așa? Mă înspăimânți!" Am înțeles atunci că privirea mea conținea în ea întreaga putere a iubirii și că îngăduia astfel să se vadă ceva care, prin natură, este mai bine să rămână ascuns.

Privirea ochi-în-ochi este greu suportabilă. Profeți precum Moise sau Lazăr, care au văzut iadul, își acopereau ochii, Lazăr cu o glugă, Moise cu un voal, întreaga față, într-atât era de insuportabilă privirea lor.

Nu ne ascundem privirea doar pentru a ne concentra sau a ne menaja de priveliști inutile, ci ne-o ascundem și de alte priviri indiscrete. Atunci când o mamă îi zice copilului: „Privește-mă în ochi", copilul va privi instinctiv în altă parte.

Fără îndoială, privirea poate fi uneori un camuflaj; există mincinoși care au o privire sinceră și criminali care au o privire nevinovată, în vreme ce oameni cinstiți pot avea o privire confuză din pricina indeciziei. Există o întreagă știință a privirii! Feriți-vă de privirea dezagreabilă a falșilor credincioși, aceștia au o privire luminoasă cu o imperceptibilă voaletă lăptoasă. De îndată ce veți sesiza această privire lăptoasă, luați aminte și evitați să vă întâlniți cu unul ca acesta pe teren spiritual, deoarece este un „dascăl" primejdios; fără nici o îndoială, privirea lui denotă o ținută interioară legată de necurăție, de vanitate și de amăgire. Cel care trăiește printre plăsmuirile și desfătările unei ambianțe închipuite poate avea un aer bun și luminos; dacă îi veți fixa privirea, departe de a descoperi în ea lumina soarelui, veți descoperi strălucirea lunară, acoperită de un nor imperceptibil.

Slujiți-vă de privire cu o nespusă chibzuință. Mâna, dimpotrivă, este un instrument desăvârșit. O mână strânsă cu căldură îi poate reda încrederea unui oropsit

și-i poate diminua deznădejdea. Nu degeaba se spune „o mână de ajutor". La fel de adevărat este și contrariul. Strângerile de mână pot fi uneori înspăimântătoare, seci, moralizatoare, moi, indiferente, disprețuitoare ori arțăgoase.

Gestul mâinii este plin de virtute și izbăvitor. Cât de greu este să consolezi un om crispat sau furios! Mâna se așează pe umăr sau pe braț; ea provoacă un fel de șoc tămăduitor, răspândind în celălalt o mare blândețe. În vreme ce, dacă veți privi în ochi un om aflat în nenorocire, reacția va fi de cele mai multe ori catastrofală. Nici animalele nu suportă privirea omului și o întorc pe-a lor, incapabile să o susțină, să ne oglindească viața lăuntrică.

Mâna semnifică putere și transmitere a unei puteri. În mod simbolic, degetul lui Dumnezeu, mâna lui Dumnezeu, dreapta lui Dumnezeu manifestă voința Sa lucrătoare. „Vai de cel care cade între mâinile lui Dumnezeu", spune Apostolul Pavel, citând din Deuteronom, e înfricoșător să fii înșfăcat de această mână și dus acolo unde n-ai vrea să te duci.

Cu ajutorul mâinii, omul binecuvântează dar tot cu ajutorul ei, omul afurisește.Unul dintre cele mai vechi dansuri ale tuturor tradițiilor este executat cu degetele și cu mâinile. Semnul crucii în timpul Liturghiei, cu degetele într-un fel sau într-altul, întruchipează o dogmă sau alta, imită bătăile din aripi ale îngerilor.

Dumnezeu, povestește Cartea Facerii, i-a binecuvîntat pe Adam și pe Eva, după aceea, atribuindu-le putere și adresându-se libertății lor, le-a poruncit: „ Fiți roditori și vă înmulțiți și umpleți pământul". Această binecuvântare este cel dintâi sacrament și cel universal. Binecuvântarea este mai presus decât firea, pentru că o transformă.

Tradiția, întemeindu-se pe binecuvântarea divină, ne învață că nașterea unui copil nu este doar opera părinților, ci și un har al Sfântului Duh, o taină sfântă. Și nu

doar atât, pentru Sfântul Pavel, și femeia este sfințită prin maternitate.

„Fiți roditori și vă înmulțiți"

Statisticile moderne sunt înnebunitoare. Pe pământ trăiesc prea mulți oameni și dacă, în plus, mai intervenim și cu susținerea familiilor numeroase — China, India — unde vom ajunge! Pământul nostru va fi în curând insuficient. N-ar trebui, dimpotrivă, să luăm măsuri pentru ca omenirea să se stabilizeze? Vom avea suficientă hrană, locuințe, spațiu pentru urmașii noștri, suntem noi capabili să procurăm oamenilor condiții de viață? Astăzi avem totuși privilegiul de a muri, dar, pe vremea când ne povestește Facerea: „Și i-a binecuvântat pe ei Dumnezeu și le-a zis lor Dumnezeu: fiți roditori și vă înmulțiți și umpleți pământul", moartea nu-și făcuse intrarea în lume; divorțul, căsătoriile nefericite, celibatarii, fetele bătrâne, călugării și călugărițele nu fuseseră prevăzuți, fiindcă Adam și Eva erau virgini, tată și mamă la un loc.

Înmulțirea protejată de binecuvântarea divină se putea extinde extrem de rapid, porunca vizând atât pe om cât și pe animal. A văzut oare Dumnezeu pământul mișunând de ființe după câteva mii de ani — numărul lor are mai puțină importanță — în chipul metroului la orele de vârf, cu oamenii înghesuiți unul într-altul? Fără îndoială că această dorință a lui Dumnezeu este surprinzătoare. Încercăm să găsim un răspuns neliniștii acesteia.

Înainte de păcat, coordonata spațială nu era restrictivă pentru om. De unde știm? Din pilda Trupului slăvit al lui Hristos înviat. Preaslăvitul Trup al Domnului nostru, făcut dintr-o materie subtilă și transfigurată, trecea prin uși și era prezent simultan în mai multe locuri. Greșim crezând că spațiul actual este spațiul primordial și ontologic al lumii create; denaturarea lui decurge din păcat.

Prin însușirile pe care le are, trupul spiritualizat este mai aproape de priceperea omenească decât trupul pe care-l avem. Ați observat că Trupul slăvit al lui Hristos nu doar că nu cunoaște spațiul, dar este și vizibil ori invizibil, recunoscut sau nerecunoscut, după voia Sa? Este aspectul cel mai bizar! Maria, în primul moment, îl ia drept grădinar. Nu poate fi văzut și nici nu cunoaște limitări spațiale. Fiecare a putut constata că ne putem desprinde mintal de trup și ne putem duce în cu totul alt loc: există deci o anume corporeitate susceptibilă de a ne urma mintea, în vreme ce trupul fizic rămâne imobil.

Deci problema spațiului este inexistentă. Sfântul Simeon Noul Teolog a văzut, într-una din contemplațiile sale, că în lumea transfigurată trăiesc simultan ghinda, stejarul în toată splendoarea lui, scândurile rezultate din el și statuile sculptate de om din acest lemn. Tot așa și noi, în starea paradisiacă, vom fi copil, adult și bătrân, fără precizarea vreunui chip al ființei noastre.

Și nu doar arborii vor fi transfigurați, ci și operele omului, capodoperele pe care le va fi făcut prin truda mâinilor sale. Iar noi vom avea simțirea totală a timpului și a spațiului.

Atât în lumea transfigurată cât și în lumea noastră caracterizată de pieire și de limitație spațială, dăinuie legea „numărului predestinat", așa cum ne învață Sfânta Tradiție. Înmulțirea va înceta.

E bine să reținem lucrul acesta: orice lucru creat are o limită care, din punct de vedere cifric, ne apare ca nesfârșită. Dar, acolo unde există socoteli și cifre, nu poate exista nesfârșire ci doar un număr-limită. Acest număr trebuie împlinit; până atunci, omenirea se va tot înmulți.

Pe de altă parte, porunca înmulțirii și a rodniciei este vrerea dumnezeiască a sinergiei. Dumnezeu vrea ca omul să conlucreze liber cu El, să împlinească prin propria lui voire numărul la care trebuie să ajungă omenirea. Dacă mâine se naște copilul care împlinește numă-

rul, din clipa aceea nici o ființă nu se va mai înmulți. Acestea se vor petrece întocmai, dar când?

Savanții au înregistrat un fenomen straniu: există specii de animale care se înmulțesc rapid, după care încetează brusc. Recent, se cita cazul unui vierme care roade vița de vie și care, după ce s-a răspândit într-o progresie geometrică nemaiîntâlnită, dintr-o dată, fără o cauză aparentă, a încetat să se mai înmulțească; apoi, după o perioadă de timp, înmulțirea a început din nou.

Există deci o curbă de progresie întreruptă. În istoria omenirii, vedem anumite rase sau tipuri de oameni progresând și dispărând aproape în întregime. Mă întreb, de pildă, dacă rasa neagră nu este o veche și mare populație în decadență, pe punctul de a renaște și dacă anumite tipuri de oameni, cel egiptean, de exemplu, n-au pierit pentru totdeauna.

Este un lucru evident că numărul crescând al oamenilor cauzează dificultăți, dar să nu ne neliniștim peste măsură. Și pe vremea când numărul era mai mic condițiile de locuit erau la fel, dacă nu mai proaste... În Evul Mediu, orașele erau minuscule. N-au trebuit decât 200 sau doar 100 de ani, până în epoca lui Victor Hugo, și ce abjecție s-a instaurat pe străzile Parisului! Am mai prins acele „zone" ale Parisului, recent dispărute. Periferiile de azi, monotone, urâte, sunt adevărate palate față de magherniţele în care se îngrămădeau mai multe familii.

Timp de veacuri, popoare întregi au trăit doar cu pâine și apă. Nu vorbesc despre triburile din deșert sau despre țăranii unor sate vitregite, ci despre aglomerațiile citadine. Și astăzi, când numărul trăitorilor este mai mare, chestiunea rămâne valabilă, deși este mai puțin acută decât în perioadele în care statisticile lipsesc.

Din Evanghelie știm că 153 de culturi, de tradiții, sunt chemate să împlinească numărul, 153 de mari tradiții vor atârna în năvodul pescarilor apostolici.

„Fiți roditori, vă înmulțiți și umpleți pământul". De ce este aceasta cea dintâi poruncă dată omului de Dumnezeu? De ce n-a poruncit mai întâi: „Desăvârșiți-vă, exercitați-vă libertatea, nu căutați să fiți mulți, ci asemănători Mie"?

De ce dorește această înmulțire nestăvilită și inutilă a unor ființe asemănătoare unele cu altele? De ce n-a poruncit: „Scrieți un cântec frumos, un poem unic și desăvârșit"? ci, dimpotrivă: „Scrieți, scrieți volume, cât mai multe!".

Care să fie tâlcul acestei dorințe de cantitate în locul celei de calitate, care să fie rațiunea acestei hotărâri divine? Iată într-adevăr un gând bizar pentru o mentalitate aristocratică, surprinzător pentru cei care aspiră la desăvârșire. Pentru că nu putem spune: „Cu cât mai rău pentru cei mulți, cu atât mai bine pentru mine!".

Copil fiind, să mi se îngăduie s-o mărturisesc astăzi, gândeam ca Dumnezeu în Cartea Facerii... Voi fi un poet de geniu, am hotărât, după ce voi fi scris 62 de caiete. Am scris 62 de caiete de versuri și nu sunt un poet de geniu, ba chiar am pierdut acele caiete. Din cele 62 de caiete n-a rezultat calitatea, chiar dacă erau acolo și câteva versuri reușite.

Porunca înseamnă că temelia oricărui lucru, a oricărui efort, este gratuitatea, dorința de a risipi. Priviți natura, copacul de pildă: zadarnic zămislește el atât de multe semințe, doar zece vor odrăsli.

„Fiți roditori". Creatorul îi cere firii, înainte de orice, să fie risipitoare, roditoare, să împrăștie fără să chibzuiască. „Nu te îngrijora, creație a Mea, Eu îmi știu numărul. Fii zaraful care zice: eu dăruiesc, eu dăruiesc; stăpânul casei care primește fără încetare oaspeți noi la ospățul său: intrați, prieteni!".

Această primă poruncă pregătește unirea cu Dumnezeu, care se va înfăptui mai târziu, în a doua Facere, iar fundamentul ei este rodnicia fără de socoteală. Rodiți, înmulțiți-vă posibilitățile de salvare, de acțiune, așa

cum natura își înmulțește teii și pisicuțele, fără să știe de ce, fără ca măcar să-și pună problema.

O ultimă observație valabilă pentru întreaga Carte a Facerii. Cea dintâi poruncă nu face nici o aluzie la proprietate, nici măcar cea a părinților asupra copiilor. Probabil că o mamă cu foarte mulți copii știe deja că instinctul de proprietate maternă diminuează automat... Îmi amintesc de o femeie deosebit de cucernică; ea-și alăpta fiul mai mare repetând tot timpul rugăciunea lui Iisus, pentru ca sufletul copilului să primească hrană duhovnicească în vreme ce buzele primeau laptele. Cum urmase cursuri de puericultură, se servea, pentru toaleta copilului, de pudrele selecționate din magazinele de specialitate.

Cel de-al doilea copil a avut și el dreptul la rugăciune, dar la o igienă mai puțin savantă; al treilea a avut drept doar la iubire, iar al patrulea, la pedepse, când devenea insuportabil. Închipuiți-vă că această mamă exemplară ajungea uneori până la a-și chema soțul în ajutor. Rugăciunea lui Iisus fusese lăsată deoparte! Porunca dumnezeiască suprimă orice posesie. Dimpotrivă, spune ea, dați viață, înmulțiți. Dumnezeu veghează. Aceasta este porunca menită omului natural, nepervertit încă de păcat.

În ea se oglindește firea lui Dumnezeu cel roditor, creând fără să numere universurile, planetele, stelele, din mărinimie, din gratuitate, pentru că în Dumnezeu se află viața, mișcarea și ființa.

„Și a zis Dumnezeu: Iată, v-am dat vouă toate ierburile care au sămânță în ele, de pe toată fața pământului, și toți pomii care au roadă cu sămânță în ele; acestea vă vor fi vouă hrană. Și tuturor dobitoacelor pământului, și tuturor păsărilor văzduhului, și tuturor jivinelor care se târăsc pe pământ și care au în ele suflare de viață, le-am dat orice plantă verde drept hrană.

Și s-a făcut așa.

Și a privit Dumnezeu la toate câte le făcuse și iată erau foarte bune. Și a fost seară, și a fost dimineață: ziua a șasea."

Până la potop, omenirea era vegetariană. După potop, Dumnezeu l-a binecuvântat pe Noe și a instituit o nouă ordine a lumii: „Fiți roditori și înmulțiți-vă și umpleți pământul. Teamă de voi și groază de voi să fie în toate viețuitoarele pământului, și în toate păsările văzduhului, în orișice făptură care se târăște pe pământ și în toți peștii mării: în mâinile voastre au fost date toate acestea. Tot ce se mișcă și trăiește va fi hrană pentru voi; și tot așa v-am dat și ierburile verzi, v-am dat orișice. Numai carnea cu viața ei, adică cu sângele ei, să n-o mâncați."

Chiar și mai târziu, în vremurile apostolice, carnea trebuia golită de sânge:

„Cât despre păgânii care au crezut, noi le-am scris rostindu-ne ca ei să se ferească de ceea ce este jertfit idolilor, și de sânge, și de animal sugrumat, și de desfrâu."

Carnea trebuie să fie „kacher" cum spun și astăzi evreii, pentru că sângele este viața și sufletul creaturilor.

Una dintre consecințele păcatului originar este vrăjmășia dintre om și pământ: din el cresc mărăcini și buruieni. Știm că pământul rezistă trudei omului, în schimb nu există nici o aluzie la fiarele sălbatice care-l pot devora pe acest rege căzut. Tragedia dintre om și animal, de orice soi ar fi el, de la purice până la tigru, se naște abia după potop.

Capitolele de dinainte de potop ale Bibliei ne înfățișează o etapă a creației și perpetuează amintirea unui pământ cu totul diferit de cel pe care-l cunoaștem în mod științific astăzi. Nu mai era Raiul, dar nu era încă nici „pământul nostru".

Dar lumea primitivă și omul cavernelor, îmi veți replica, ce ne facem cu aceștia? Cum am înfățișa omul cavernelor? Iată-l înspăimântat de fiare uriașe, cu aspect monstruos. Ca să se apere, e nevoit să inventeze unelte și ca să se hrănească, să înfulece bucăți de carne. Ceea ce nu corespunde deloc tradiției biblice, dar absolut deloc! Și nu poate fi situat decât după potop.

Cele zece generații ante-diluviene, cei zece regi, cele zece etape, cele zece veacuri, este ceea ce-și amintește omenirea și ceea ce regretă. Ea suspină după această perioadă scufundată în mari cataclisme care vor lăsa în urma lor doar imagini „preistorice", cele ale unui om căzut și mai jos, „omul cavernelor".

Este acesta un subiect pasionant de elucidat, o întreagă epocă de descoperit: pe de o parte, evoluția lumii de la haosul inițial până la terminarea creației și, pe de alta, regresul și progresul acestei lumi până la stadiul actual.

Transformismul ne-a obișnuit să considerăm că universul evoluează dinspre haos către confortul modern; revăd niște ilustrații pentru copii care alătură un om al cavernelor, bărbos, aproape gol, și un tânăr civilizat, pe bicicletă, cu următoarea explicație: „Omul a progresat".

Din nenorocire, nu a avut loc doar un progres, ci și un regres al omului și al cosmosului, iar una dintre neîmplinirile științei este aceea de a se cantona în trecut. Fără îndoială, felul în care concepe ea noțiunea de progres este exact, dar incomplet.

Cum însă scopul meu, în paginile de față, nu era acela de a încerca să lămurim din ce pricină Dumnezeu ne îngăduie să mâncăm carne după potop, de unde această comuniune cu animalele, deviată în mintea unor popoare în ceremonii antropofage, în timpul cărora este mâncat semenul ca să-i fie în acest fel asimilată puterea, mă voi mulțumi doar să constat că înainte de potop oamenii erau vegetarieni.

În Rai, Dumnezeu îngăduie oamenilor să se hrănească cu ierburi și fructe și se opune mâncării animalelor. Cain ucide animale, dar nu le mănâncă. Să fie doar din pricini igienice? N-aș crede...

Mâncarea fructelor și a ierburilor nu ucide viața individuală. Plantele sunt ființe vii, dar chiar dacă le mâncăm fructele, ele vor continua să existe. Viața plantelor este înrădăcinată în „întregul cosmic": nu ciopârțiți arborii, e suficient că-și pierd frunzele și fructele, cum ne-am pierde noi părul și unghiile, care cad și cresc la loc.

Animalele au, dimpotrivă, o viață individuală, desprinsă din „întreg" și de aceea, la un anumit nivel, deosebirea între omorârea unui animal și cea a unui om nu este prea mare. O legendă bretonă ne povestește că un sfânt, care nu mâncase nimic de mai multe zile, s-a oprit înfometat pe malul unui lac. Și a văzut atunci înotând în apa limpede un peștișor care i-a spus: „Știu că ți-e foame, așa că mănâncă jumătate din mine". Sfântul a mulțumit cu smerenie, a mâncat coada peștelui și a aruncat restul înapoi în apă. Dimineața, peștele era din nou întreg. În acest fel a putut sfântul să mănânce pește timp de patruzeci de zile.

Solidaritatea între om și animal se întâlnește în nenumărate basme. Dar, exceptând cazurile legendare, nu rămâne nimic dintr-un iepure sau dintr-un pui mâncat,

leul rănit mortal nu crește la loc, pe când perele și merele cad, dar copacii dăinuie. Ajunge o sămânță dusă de vânt ca să crească din ea un copac puternic. Să ne amintim că am vorbit mai sus despre supraabundența, despre generozitatea dumnezeiască, despre tot ceea ce pare a se risipi în lume.

Explicația pe care am s-o înaintez eu este fără înconjur. Pentru că există o alta: Dumnezeu le-a dat oamenilor drept hrană semințele ierburilor și fructele, iar animalelor, doar verdeața. Întrezărim încă de pe acum imaginea Trupului și a Sângelui lui Hristos: grâul=iarbă, vinul=fruct.

De ce a făcut acestă departajare? Pentru că Euharistia a fost lăsată doar pentru om, nu și pentru animale; pe de altă parte, așa cum verdeața apare înaintea semințelor și a fructelor, tot așa și animalele apar înaintea omului.

Iată cum putem desprinde din cercetarea hranei o ierarhie simbolică. Legea și poruncile sunt asimilate verdeții, semințele, cuvintelor Evangheliei, harului dobândit prin Pâinea cea de Viață dătătoare, iar fructele sunt dăruite de Sfântul Duh în ziua Cincizecimii.

La Cina cea de Taină, este arătat cu limpezime că grăuntele stă înaintea fructului: mai întâi Hristos frânge pâinea și abia după aceea dă tuturor potirul să guste, la sfârșitul mesei. Iată câteva alte exemple: toiagul lui Aaron, sacerdot al Legii, înflorește (verdeață); zeciuiala lui Melchisedec, sacerdot etern; jertfa lui Hristos, pâine și vin — grăunte și fruct; Liturghia catehumenilor este asemănată Păstorului și turmei Sale, Domnul își mână oițele către pajiștile învățăturii Sale; Liturghia credincioșilor — Domnul hrănește cu pâine și cu vin.

Ziua a șasea se încheie cu porunca asupra hranei. Chestiunea hranei este amplu tratată în toate religiile și asupra ei s-ar putea scrie tomuri întregi... Împărtășania nu este ea chiar centrul creștinismului iar Ospățul nupțial, împlinirea eshatologică?

La capătul celei de-a șasea zile,
Cartea Facerii conchide:

„Așa s-au desăvârșit cerurile și pământul, și toată oștirea lor. Și a sfârșit Dumnezeu în ziua a șaptea lucrarea Sa pe care o făcuse și S-a odihnit în ziua a șaptea de toată lucrarea Sa pe care o făcuse. Și a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că în ea se odihnise de lucrarea pe care o făcuse.

Așa a fost facerea cerului și a pământului, atunci când au fost făcute".

Fragmentul acesta ne arată că universul, alcătuit din lumea îngerilor (cerurile) și cosmosul vizibil (pământul) se desăvârșește cu facerea omului; el este încununarea creației.

În Sfânta Treime, împlinirea, desăvârșirea aparțin Sfântului Duh care pecetluiește și consfințește totul. Tot așa, și misiunea omului este să răzbată totul și să închine totul lui Dumnezeu. Firea lui este prin excelență expansivă. Este un explorator al pământului, până în cele mai ascunse colțuri; năzuiește să străbată spații cosmice, să cerceteze invizibilul și divinul. Este de asemenea finalist, pururi nemulțumit de prezent, îndrăgostit de viitor, ținut în viață de nevoia de a construi, de a reface, de a schimba, dornic să-și găsească liniștea într-o soluție definitivă, fără să poată ajunge vreodată la ea.

PARTEA A TREIA

Adamul ideal

Am făcut, la începutul acestei cărți, aluzie la câteva contradicții existente între cele două povestiri despre creație. A venit acum momentul să tragem câteva concluzii din compararea lor. Am putea numi cea dintâi variantă, cu toată rafinata ei teologie și simbolismul ei inepuizabil, Facerea exoterică iar pe cea de-a doua, care ne inițiază în misterul, în taina, în sacramentul lumii, Facerea ezoterică.

Cea dintâi Facere este cosmică; cea de-a doua, eclezială.

Adamul ideal

„În vremea când a făcut Dumnezeu pământurile și cerurile, nici un copăcel nu era pe pământ și nici o buruiană nu răsărise, căci Domnul Dumnezeu nu slobozea ploaie pe pământ și nu era nici un om care să-l lucreze, ci numai ceața se ridica de pe pământ și adăpa toată fața pământului; atunci a alcătuit Dumnezeu pe om din țărână și a suflat în nările lui suflare de viață și s-a făcut om, ființă vie."

Tabloul creației, în a doua povestire, pământul acesta în paragină, fără copaci, nici ierburi, nici ploaie roditoare, totuși umed datorită ceții care se înalță din el, ne trimite cu gândul la primele versete din primul capitol, la „Bereschit", la universul de dinaintea celor șase stadii de diferențiere a elementelor amestecate, de dinaintea armonizării treptate a cosmosului, de dinaintea ivirii fe-

cunditații transformatoare, de dinaintea Cuvântului dumnezeiesc: „Și a zis Dumnezeu... Și s-a făcut așa".

În cea dintâi variantă, omul este capătul evoluției, dincoace, omul este fundamentul, este plăsmuit înainte de desfășurarea „hexameronică". „*Atunci*", spune textul, „a alcătuit Dumnezeu pe om". Această răsturnare a povestirii este semnificativă, ea fundamentează legea oglinzii, a reflectării reciproce a celor două planuri. Într-o oglindă, dreapta devine stânga și stânga devine dreapta. Aici, cel din urmă devine cel dintâi, după cum spune și maxima evanghelică.

Talmudul povestește că un rabin mort și înviat, când a fost întrebat ce-a văzut, a răspuns: „Ceea ce e sus era jos și ceea ce e jos era sus; ceea ce este la dreapta era la stânga și ceea ce este la stânga era la dreapta; ceea ce este primul era ultimul și ceea ce este ultimul era primul; ceea ce este în lăuntru era în afară și ceea ce este în afară era în lăuntru". Oglindă cu patru chipuri de a reflecta.

Desigur, nu este vorba de existența a doi Adam, unul rezultat prin transformarea naturii, celălalt, prototipul acestuia; unul, Adamul concret, celălalt, Adamul ideal, ci este un singur Adam, văzut din ambele părți, fața și reversul.

Ca să putem pricepe identitatea lui Adam-principiul și a lui Adam-încununare-a-creației, e nevoie să reexaminăm teza uzuală asupra timpului și spațiului.

Adamul celei dintâi povestiri, cel al zilei a șasea, este înscris în timp și spațiu, în durată și întindere; el este *cauza* istoricității. Cel din a doua variantă iese într-un anumit fel din noțiunile de timp-durată și spațiu-întindere. Spunem: „într-un anumit fel", pentru că Dumnezeu este în afară de timp și de spațiu, în mod absolut. În sens relativ, Adam este etern și omniprezent, mai presus de timp, înlăuntrul timpului și înainte de timp, mai presus de spațiu, înlăuntrul spațiului și înainte de spațiu.

Iată câteva exemple pentru a ne limpezi afirmațiile.

Doi ori doi fac patru în afară de timp și de spațiu, pentru că în orice loc și în orice timp doi ori doi fac patru. Această formulă este relativ eternă și omniprezentă, fără ca totuși să fie lipsită de timp și de spațiu, deoarece acolo unde se petrece o operație există un anumit timp și un anumit spațiu.

Principiul cercului este în afara timpului și a spațiului concrete. Un tâmplar care face o masă rotundă este, în același timp, laolaltă, cei doi Adam: el „construiește" cu migală masa pentru că are în minte ideea de cerc. Ideile platoniciene se întâlnesc aici cu Adam-prototipul.

Cea de-a doua povestire completează și răstoarnă învățătura noastră despre macrocosm și microcosm. În vreme ce, în prima, omul este în corelație cu universul pe care-l sintetizează în mic — microcosmos — în cea de-a doua, cosmosul este pus în corelație cu omul: de această dată, universul este după chipul omului și nu omul după chipul universului. Să aducem imaginația în sprijinul gândirii: imaginați-vă un om imens, ale cărui schelet, nervi, mușchi, artere, funcții (respirație, digestie, mișcări) ar fi cosmosul, adică sistemele planetare, mineralele, vegetația, fauna etc... Adamul ideal, prototipul, este toate acestea. Componentele universului sunt mădularele lui, „părțile" lui.

Omul acesta ideal, universal, cosmic, va fi dumnezeiește descris de Sfântul Apostol Pavel: Trupul lui Hristos cuprinde omenirea, cohortele de îngeri, natura în plinătatea ei; toate acestea sunt mădularele Lui iar El le este Cap.

Corespondența aceasta între primul și cel de-al Doilea Adam se întâlnește și în Epistola către romani; înfățișarea Trupului lui Hristos, în Epistola către corinteni, iar noțiunea de om desăvârșit al cărui Cap este Hristos, în Epistola către efeseni:

„Spre zidirea Trupului lui Hristos, până ce toți vom ajunge la unitatea credinței și a cunoașterii Fiului lui Dumnezeu, la starea de bărbat desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos"; și mai departe:

„Să creștem întru El Care este Capul, Hristos, dintru Care întregul Trup, bine alcătuit și bine încheiat prin toate legăturile care-l hrănesc după lucrarea fiecărei părți la măsura ei, își face creșterea spre a zidi el însuși întru iubire." Și, în sfârșit, minunatul text din Epistola către coloseni în care Apostolul ne vestește îndoita fire a lui Hristos, dumnezeiască și omenească; el Îl numește Întâiul Născut al nevăzutului Dumnezeu și Întâiul Născut dintre morți: prin a doua naștere, El se confundă cu Adam. Textul este prea frumos ca să nu fie citat:

„El este chipul nevăzutului Dumnezeu, Întâi-Născut a toată zidirea, pentru că-ntru El au fost zidite toate, cele din ceruri și de pe pământ, cele văzute și cele nevăzute, fie Tronuri, fie Domnii, fie Începătorii, fie Stăpânii. Toate prin El și pentru El s-au zidit și El este mai înainte decât toate și toate-ntru El se țin împreună".

„Și El este Capul Trupului, al Bisericii, El Care este Începutul, Întâiul-Născut din morți"

„Ca să fie El cel dintâi întru toate, căci în El a binevoit Dumnezeu să sălășluiască în toată plinătatea și prin El pe toate pentru El să le împace, fie cele de pe pământ, fie cele din ceruri, pace făcând prin El, prin sângele crucii Sale".

Prin înălțarea Sa la ceruri, Domnul nostru a restaurat Trupul total, Adamul de dinaintea veșniciei. În realitate, Hristos este laolaltă Adamul celei de-a șasea zile, capăt al evoluției care recapitulează totul, și Adamul de dinaintea celei de-a șasea zile, Pan-antroposul. Este macro-antropos așa cum universul este micro-antropos; Hristos este istoricul care biruie timpul.

Cu toții eram în Adamul celei de-a șasea zile, suntem cu toții întru Adamul de dinaintea zilei a șasea; cu toții am căzut în păcat în Adamul celei de-a șasea zile și continuăm să păcătuim întru Adamul de dinaintea zilei a șasea; cu toții am fost răscumpărați de Hristosul isto-

ric, acum două mii de ani, ne mântuim cu toții în Hristosul mai presus de timp.

Tainele Bisericii (Botezul, Mirungerea, Euharistia...), riturile sacre ale sfintelor slujbe ale zilei, ale săptămânii, ale anului, surprind cele două înfățișări ale lui Adam, ale lui Hristos, într-o unică realitate. Prin ele prăznuim cele ce-au fost, nădăjduim cele ce vor veni, actualizând mereu ceea ce transcende mersul lumii.

De cele mai multe ori, mintea omenească asimilează anevoie identitatea Adamului ideal cu cel concret, e mai lesnicios să vorbești mai întâi de unul, apoi de celălalt, să fii, filosofic vorbind, „realist" odată cu Platon, „nominalist" cu Aristotel, însă cei care năzuiesc la o cunoaștere temeinică a omului și a ființei create sunt constrânși să treacă și prin porțile zăvorâte ale contradicției. Doar în acest fel vor deveni discipoli ai Logosului. În același timp, stăruind puțin, fiecare dintre noi poate descoperi dublul caracter al ființei umane. Și oare nu suntem noi tot atât de mult propriii noștri spectatori și ai universului, pe cât suntem produsul lor?

Să mi se îngăduie să o spun de la început că atât Raiul cât și păcatul sunt deopotrivă legate de Adamul ideal; primul capitol nu pomenește nici Raiul, nici păcatul. Raiul și păcatul nu constituie etape ale evoluției. Raiul nu este un spațiu geografic iar cei ce-i caută urmele pământene sunt lipsiți de seriozitate. Hristos pe cruce îi promite tâlharului cel pocăit: „Astăzi chiar vei fi cu Mine în Rai". Cât despre păcat, el se înfiripează pe plan ideal și-și aruncă umbra în istorie.

Dar, să luăm aminte: Adam-principiul este doar ideea Sfintei Treimi, trecută în materialitate, smulsă țărânii primordiale și modelată de Dumnezeu; deosebirea între Biblie și filosofia lui Platon iese aici clar în evidență. Adam este „carne din carnea și os din oasele" naturii, consubstanțial ei.

Artistul tatonează, schițează, conturează, trasează și retrasează tot felul de încercări până să ajungă la crea-

rea capodoperei. Pe când Artistul, Meșterul necreat, nu șovăie. El începe direct cu capodopera, de un gust infailibil, cu o artă desăvârșită, pentru ca ucenicii să învețe și ei să zidească.

Să privim cu atenție tehnica Demiurgului. El începe cu țărâna, cu forma exterioară, și sfârșește cu interiorul, insuflând Duh de viață dumnezeiască în nările omului. El răsădește mai întâi Raiul cu toate frumusețile și apoi așază în mijloc pomul vieții veșnice.

În vreme ce prima povestire înaintează în spirală, cea de-a doua întrebuințează o mișcare centripetă de interiorizare.

Pântecele feciorelnic al Mariei era, așa cum cântă Biserica, Raiul, purtătorul Noului Adam și al Pomului Vieții: Hristos. Maria este lutul din care Dumnezeu făurește trupul Verbului, în lăuntrul căruia răsădește El Grădina tuturor bunătăților.

De aceea și Adamul-ideal, Prototip al lumii, prin similitudinea lui cu Hristos, trebuia să se nască și el din Fecioara-Mamă.

Cea de-a doua povestire despre creație ne arată într-adevăr că și el a fost plăsmuit de Dumnezeu din țărână, dintr-o țărână-pământ nediferențiată încă, neînsămânțată încă de nici un grăunte al firii, pură, virgină, de dinaintea evoluției, de dinaintea coacerii; această țărână umedă, deci zămislitoare, a cărei fecunditate nu era atrasă de nici o altă ființă creată, prinsă de unica, fierbintea și discreta dorință a lui Dumnezeu, dorință fără împărțire, întoarsă către cugetarea și către viața dumnezeiască.

Deci Maria, Fecioara Maria, restaurează identitatea materiei prin maternitatea ei virginală.

Materia ideală și haosul primordial sunt unul și același lucru, dar, în vreme ce materia ideală este chipul care privește către Dumnezeu, haosul primordial este materia ideală în sine, din afara lui Dumnezeu, întorcându-i spatele Creatorului.

Fără harul dumnezeiesc, fără ca Dumnezeu însuși, în mod liber, să le facă cunoscute, nici Adamul ideal, nici materia ideală nu pot fi contemplate și cunoscute.

Ne aflăm în fața unei cortine pe care doar mâna celui Preaînalt o poate îndepărta... Să ne ferim, așadar, s-o împingem mai departe, ar fi nechibzuit și teamă-mi e că o curiozitate peste margini ne-ar putea pierde.

Cele ce am văzut deja sunt îndestulătoare pentru ca, susținuți și de puterea rugăciunii, să ne bucurăm pe măsura putinței noastre, de adâncimile necuprinse ale Cugetării dumnezeiești și ale poruncilor Sale.

Cea de-a doua povestire despre Facere este prin excelență inițiatică. Scrierile inițiatice au un stil aparte; ele exploatează limbajul în parabole, apelează la imagini concrete, palpabile, cu aparență naivă, care joacă un dublu rol: uzând de similitudini, ele călăuzesc prin semne către semnificat, pe de o parte; și pe de alta, tăinuiesc misterul, derutându-i pe cei care nu sunt încă pregătiți să-l descopere.

Un exemplu tipic este cel al fluviilor care ies din Rai; în prezentarea lor, totul este simbolic, de la numărul lor — patru —, la nume, până la fluvii însele...; și cu toate acestea, textul surprinde prin impresia pe care o lasă că autorul ar prezenta un spațiu geografic. Păcăliți de această figură de stil, mai mulți comentatori neavizați au căutat zadarnic să situeze Raiul și cele patru fluvii într-o anumită parte a Asiei Mici.

Tălmăcirea în franceză a Bibliei, sub conducerea Școlii biblice din Ierusalim, oferă uneori notații foarte instructive:

„Prima povestire despre creație. Această primă povestire, mai abstractă și mai teologică decât următoarea...". Observația că primul capitol este mai abstract și mai puțin metaforic e exactă, dar, neglijând limbajul inițiatic, comentatorilor le scapă sensul simbolului, astfel încât cea de-a doua povestire le pare în mod firesc mai puțin teologică și mai naivă.

Stilul inițiatic al textului ne silește să luăm în considerare doar unele dintre dimensiunile lui și să lăsăm

deoparte o mulțime de detalii însemnate. Nu ne vom ocupa deci nici de deosebirea dintre Rai și Eden, nici de semnificația unui termen precum „spre răsărit" (aurora luminii cunoașterii), nici de „plăcerea" oferită de pomi prin vederea și gustarea lor (bucurie legitimă a frumuseții și a virtuților creației), și nici de metalele și pietrele prețioase care zac în preajma fluviilor, pentru că toate acestea ne-ar duce prea departe.

Să reținem esențialul și anume că a doua povestire despre creație rostește pentru prima oară NUMELE SFÂNT al celui de Negrăit și de Nenumit, „IAVEH". A cerceta acest Nume ar însemna să ne prăpăstuim în noianul ignoranței și a îndrăzni să smulgem cu mâinile noastre necurate ceva din focul mistuitor al celui Necreat.

Despre ființă și despre viață

Primul capitol al Cărții Facerii este cel al ființei, al doilea este cel al vieții și al treilea este al morții.

Ființa operează pe plan metafizic. Metafizica este contemplarea ființei și a tot ce provine de la ea.

Mai presus de metafizică, mai presus de ființă, *teologia* ne inițiază în *viața* dumnezeiască, în cunoașterea Dumnezeului *cel Viu*.

Privită din afară, viața este ceva ce nu poate fi perceput. Cu toate acestea, noi toți trăim, ne cramponăm de ea. Instantanee, de nedefinit, aplicată la orice și la toate, ea este „o neostoită mișcare continuă". Nici o socoteală n-o preschimbă, nici măcar cele potrivnice, fiindcă, de îndată ce se schimbă, viața devine moarte. Cum se poate așa ceva?

Pe durata schimbării, clipa care precede schimbarea nu mai există; prin urmare, mișcarea este o succesiune de morți, iar moartea este o schimbare de vieți. Dacă viața nu s-ar schimba, dacă viața ar fi doar constantă, nu ar exista viață; iată-ne foarte aproape de o definiție absurdă a vieții: viața nu poate fi „prinsă" de contemplația metafizică, nici măcar la modul antinomic.

În realitate, ea depășește antinomia stabilitate-instabilitate, nemișcare-schimbare.

O legendă germană povestește că doi copii, călăuziți de zâne, au intrat după o sumă de peripeții în Rai. Dar și-au pierdut câinele pe drum. Atunci o zână, cu un semn al baghetei magice, a făcut să apară mai mulți câini asemănători celui dispărut, dar copiii n-au putut fi consolați: nici unul dintre ei nu era câinele lor cel viu.

Preferăm adesea lucrurile imperfecte, cu condiția să păstreze urme de viață căci atunci când totul este excesiv de armonios, absolut, ni se pare că devine static. În ceea ce numim noi viață există întotdeauna imperfecțiuni și ele semnifică moartea. Viața cu V mare este o nemișcare mișcătoare, de necuprins în definiții.

Pentru un spirit modern, inițierea în Dumnezeul cel Viu este deosebit de anevoioasă, deoarece el își imaginează că avem de-a face cu o introducere a psihologiei în ontologie. Îndată ce teologia vorbește despre superioritatea vieții asupra ființei și o identifică cu absolutul, strigă: Alarmă! Dumnezeul acesta este „antropomorfic", pângărit de domeniul psihicului, psihologicului și al subiectivității. Un lucru este sigur: de cele mai multe ori, Viața se reflectă în lume în ape tulburi și în aceasta stă dificultatea de a o înțelege.

Pentru început, voi spune doar că cel de-al doilea capitol al Facerii ne călăuzește către ceea ce depășește ființa (*ontos*) conducându-ne în viață (*zoé*).

Scriitorul sacru ne povestește că „un abur (ceața) se ridica de pe pământ și adăpa toată fața pământului". Acest abur, această ceață ridicându-se din pământ către înalt, este manifestarea dorinței de viață, elanul preconștient al materiei către existență.

Dorința de viață apare, printr-o analogie cu efect contrar, și în patimile omenești; diferența fundamentală constă în aceea că, în timp ce îndemnul vital subiacent pasiunii îl duce pe om către moarte, „aburul" primordial cuprindea numai instinctul vieții, neamestecat.

La întâlnirea cu acest abur viu, Adam primește în nări suflare de viață, adică primește Duh Sfânt. Vă îndrum către minunata învățătură a Sfântului Serafim din Sarov, din care voi cita un fragment:

„Când Domnul Dumnezeu a suflat Duh de Viață în chipul lui Adam, atunci, după expresia lui Moise, a devenit «om (adam), ființă vie» adică în toate asemenea lui Dumnezeu, ca și El nemuritor în veci de veci!...

Datorită Duhului insuflat lui Adam de gura Atotputernicului Dumnezeu Creator, Adam a căpătat o nespusă înțelepciune; niciodată vreun alt trăitor pe pământ n-a putut, nu poate și nu va putea să-i fie asemănat, într-atât de mari erau înțelepciunea și știința lui..."

Așadar, jos, dorința, aburii materiei, tânjind după viața lui Dumnezeu, sus, precum un sărut nenumibil, suflarea de viață dată omului, pogorâre a Duhului Sfânt. Citim în continuare:

„Și a sădit Domnul Dumnezeu o grădină în Eden spre răsărit și a sălășluit acolo pe omul pe care îl alcătuise. Apoi Domnul Dumnezeu a făcut să răsară din pământ tot felul de pomi plăcuți la vedere și buni pentru hrană, iar în mijlocul grădinii erau pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului. Un fluviu ieșea din Eden ca să ude grădina și de acolo se despărțea în patru brațe.

Numele celui dintâi este Pishon; acesta înconjoară tot ținutul Hav'ilah, unde se află aur; și aurul acestui ținut este bun; bdeliul și onixul acolo se află. Și numele fluviului al doilea este Gihon; acesta înconjoară tot ținutul Kush. Și numele fluviului al treilea este Hiddeqel (sau Tigrul) care curge la răsăritul Asiriei. Iar al patrulea fluviu este Perat (sau Eufratul).

Și Domnul Dumnezeu l-a luat pe om și l-a pus în grădina Edenului ca s-o lucreze și s-o păzească. Și i-a poruncit Domnul Dumnezeu omului, zicând: Poți să mănânci slobod din toți pomii grădinii, dar din pomul cunoștinței binelui și răului să nu mănânci, fiindcă în ziua când vei mânca din el, vei muri."

Astfel, se înalță în mijlocul grădinii Raiului *Pomul vieții* care nu este altceva decât harul Sfântului Duh, nedespărțit de Sfânta Euharistie, pentru că Pomul este Hristos, Verbul, Logosul care se face hrană dătătoare de viață pentru omul Adam.

Grădina Raiului este udată de patru fluvii care ies din Eden. Ele simbolizează desigur Evangheliile și se numesc Pishon, Gihon, Hiddeqel (sau Tigrul) și Perat (sau Eufratul).

Pishonul înconjoară ținutul Hav'ilah unde se găsește mult aur; Hav'ilah înseamnă „nisip de aur". Gihonul înconjoară tot ținutul Kush; Kush ne sugerează ceva întunecat, tare, negru și anume cărbunele. Hiddeqel (sau Tigrul) care curge la răsăritul Asiriei are un dublu înțeles; Asiria cuprinde noțiunea de fericire, „preafericit", și pe cea de putere, „leu". În sfârșit, Peratul (sau Eufratul), despre acesta nu sunt date indicații despre țara pe care o străbate.

Aceste patru denumiri ale fluviilor dovedesc generozitatea vitalității divine, sunt manifestări ale celor patru înfățișări ale Harului și corespund celor patru elemente ale universului, celor patru Revelații, celor patru Dătători de viață, celor patru Evanghelii.

„Pishon" înseamnă schimbător, violent, o forță aproape vulcanică, un torent nestăvilit care-și schimbă mereu forma, mânat de propria forță și de propriul elan.

„Gihon" ne arată un alt aspect; el este un fluviu care tresaltă. Când Dumnezeu a vorbit cu Iov, a spus despre Leviatan: „Se zbate ca o rândunică"; provenind din rădăcina aceluiași cuvânt, Gihon este o zbatere, tresaltă ca un cal plin de forță și de energie.

„Hiddeqel" (Tigrul) se tălmăcește de regulă prin repede, precipitat, fiind în același timp „acuta" acestora. Viu, puternic, rapid, grabnic, fluviul acesta este asemenea cânturilor pascale de aleluia.

„Perat" (sau Eufrat) este simbolul rodniciei, a ceva imens, majestuos, care se revarsă, se revarsă, sporește la infinit și se irosește.

Imaginați-vă aceste patru răbufniri ale vitalității Raiului și cât de mult se deosebesc de o grădină liniștită, împodobită cu fântâni și străbătută de râulețe! Grădina Raiului are în ea un dinamism năvalnic, violent, nestăvilit și debordant.

Care să fie rolul fluviilor paradisiace față de lume? Ele reprezintă abundența harurilor, a energiilor divine aflate la temelia lumii.

Știm că, în limbaj biblic, cuvântul „izvor" este asimilat puterii Sfântului Duh. Hristos Însuși, în a opta zi a Sărbătorii Corturilor, în vacarmul de bâlci al acestei sărbători răsunând de cântece, vânturată de clovni și de prestidigitatori, a strigat în mijlocul acestei mulțimi: „Dacă-nsetează cineva, să vină la Mine să bea! Cel ce crede în Mine — precum a zis Scriptura — râuri de apă vie vor curge din inima lui."

Îndată, Evanghelia tâlcuiește: „Iar aceasta a spus-o despre Duhul pe Care aveau să-L primească acei ce cred într-Însul. Că Duhul încă nu era dat, pentru că Iisus încă nu Se preamărise."

Imaginea izvorului, a fluviului, este întotdeauna legată de Sfânta Scriptură de Sfântul Duh Care ne dă viață și ne luminează, Viața fiind îngemănată cu cunoașterea, fiindcă viața fără cunoaștere este o caznă, iar cunoașterea fără viață este moarte. Viața și cunoașterea sunt împreunate până într-acolo încât Hristos va spune în Evanghelie: „Iar *viața* veșnică aceasta este: să *Te cunoască* pe Tine, singurul Dumnezeu adevărat".

Dar iată că, în vreme ce există un singur Duh, un singur Izvor, Raiul are dintru-nceput patru fluvii răsărite din același izvor. Edenul naște un fluviu care se împarte în patru brațe în grădina Raiului. În realitate, analiza celor patru cursuri de apă ne-a relevat că ele se aseamănă în mod deosebit: toate sunt năvalnice, capricioase, violente, nestăvilite, iuți, grăbite, vii, fertile.

Așa cum arătam deja, ele închipuie cele patru daruri ale Harului și studierea acestor mișcări atât de diverse

ne împărtășește plinătatea Adevărului, a Sfântului Duh în noi.

În general, cele patru fluvii ale harului își distribuie ființele; astfel, la unii, lucrarea Sfântului Duh pricinuiește, cu deosebire, vitalitatea, promptitudinea, simțul ascuțit și înțelegerea rapidă, ca un fulger; la alții, se înregistrează o lucrare de rodnicie, de belșug, de iubire revărsată asupra tuturor, aceștia lunecând ușor, fără să se oprească, din ce în ce mai diafan, pe colinele contemplației.

S-a meditat arareori, credem, asupra acestor patru fluvii ca rezultat al vitalității divine: ele se revarsă, pe un plan superior, în cele patru elemente fundamentale ale lumii, deoarece sunt obârșie și nu părți componente ale ei.

Până la urmă, Raiul, acest laborator al lumii care va să fie, se așează în fața întregului cosmos și nu doar a omului, deși există în primul rând pentru el. Virtutea preschimbătoare a Sfântului Duh, prin aceste ape tresăltătoare, lucrează asupra oricărui lucru, îi pregătește transfigurarea, începând cu domeniile cele mai umile până la cele mai rafinate.

Unii văd în aceste cursuri de apă tot atâtea perioade: 1) arătarea Sfântului Duh nestăvilit și violent; 2) tresăltător; 3) iute și rapid; 4) fertilizator.

Diferențierea și clasificarea acestor perioade ale istoriei și ale mersului lumii ar constitui deja o Pneumatologie a lumii, al cărei capăt nu-l cunoaște nimeni.

Al treilea capitol al Facerii, după inițierea în viață, se referă la moarte. Odată păcatul înfăptuit, Adam și Eva vor merge negreșit către moarte; Verbul îi va zice bărbatului: „În sudoarea feței tale să mănânci pâine, până când te vei întoarce în țărână, căci din ea ai fost luat; pământ ești și în pământ te vei întoarce".

De acum înainte, puterea celor patru fluvii se va mai vădi cu aceeași tărie abia în Rai. Pământurile „nisipului de aur", pământurile întunecate, tari, negre, care urmau să fie preschimbate și fertilizate, vor fi secătuite, acoperite cu praful morții.

Diada unificatoare și diada electivă

Cel dintâi capitol al Cărții Facerii este o cosmogonie iar cel de-al doilea este o hierogonie sau origine a sacrului, a Bisericii. Mai precis: putem deosebi în opera lui Dumnezeu două tipuri de diade, o diadă unificatoare și o diadă electivă.

Diada unificatoare este ilustrată cu deosebire de primul capitol iar diada electivă de cel de-al doilea. Despre ce este vorba? Să le cercetăm pe rând; mai întâi, diada unificatoare.

Dumnezeu nu instituie un „unu" îndestulat în unitatea lui, un „monos", ci instituie „doiul", lumea și Eu, iar în lume, cerul și pământul, duhul și materia, văzutul și nevăzutul, îngerii și natura, lumina și întunericul, apele de sus și apele de jos, și așa mai departe: totul, în așa fel încât „doi" să tindă către unitate. Aceasta este cea dintâi poruncă a lui Dumnezeu.

Cum s-ar putea înfăptui însă această unitate, dat fiind că ne aflăm în prezența unor naturi diferite, uneori transcendente unele altora? Cum ar putea fi stabilită unitatea și egalitatea între două componente atât de diferite? Ce are Creatorul comun cu creatura? Și cum altfel să împreunăm duhul cu materia decât prin micșorarea unora și înălțarea altora? Cele de sus coboară către cele de jos și cele de jos se înalță către cele de sus. Creatorul coboară către creatura Lui, și-o asumă pentru a se putea uni cu ea, iar Verbul se face trup, pentru ca trupul să devină verb. În acest fel, transcendența este depășită.

Această diadă unificatoare nu este menită doar relației dintre Dumnezeu și creatura Sa; ea acționează pretutindeni în interiorul creației: duhurile slujesc materia, coboară până la materie, iar materia, la rândul ei, se spiritualizează, așa după cum s-a putut vedea cu preamăritul Trup al lui Hristos cel înviat, trup din carne și suflet, preschimbat în trup spiritual.

Înălțarea la cer a ridicat acest trup preaslăvit mai presus de oștirile cerești, superioare prin fire trupului omenesc, a căror misiune este, totuși, aceea de a-l sluji. Nu de puține ori, Biblia ne arată aceste ființe desăvârșite, care sunt îngerii, slujind cu smerenie forțele naturii, popoarele, oamenii; îngerul, slujitor al țărânii.

Pricepută abia după cădere, această mișcare reciprocă și-a dobândit întreaga semnificație prin actul Răscumpărării; astfel încât, de Crăciun, Biserica nu proslăvește doar unirea omului cu Dumnezeu, ci și pe cea a stelei cu peștera, pe cea a îngerilor cu ciobanii.

Cea de-a doua povestire despre creație ne călăuzește către un alt tip de diadă, evidențiată genial de Sfântul Maxim Mărturisitorul. Ea nu mai înnoadă superiorul cu inferiorul, ci „se așează" între părțile alese și cele nealese.

Una dintre părți este preferată tuturor celorlalte și astfel se naște termenul de „sacru". Cuvântul desemnează o parte extrasă dintr-un tot, pusă deoparte, despărțită: „întâiul născut de parte bărbătească, sfânt Domnului se va chema", poporul iudeu este ales dintre alte popoare-popor ales, preoții lor sunt aleși din poporul ales, iar noi, creștinii, am ales pâinea și vinul pentru împărtășanie — cu toate că există atâtea alte alimente. Dintre toate, este scos un singur lucru, este înfăptuit un act de electiune, de predilecție; întocmai ca-n iubire, este acceptată inegalitatea pe care o presupune actul de alegere.

Ființa alege în materie de iubire, așa cum pictorul își alege temele și culorile, *aceasta este legea alegerii.* Fără să se explice de ce, Domnul nostru alege pâinea și vinul cu ocazia Cinei celei de Taină. Noul Testament alege Biserica; de o parte, omenirea, de cealaltă, un grup „sfințit", „mulți chemați, puțini aleși". „Puțini aleși" înseamnă selectare. Alegerea, predilecția, „punerea deoparte", acestea sunt semnificațiile termenului „sacru".

Partea aleasă este pusă deoparte, dar nu din motive de superioritate. Deși poate fi îndrăgită o anume per-

soană sau alta, în virtutea superiorității ei, atât de des se îndepărtează iubirea de ideal!

Alegerea nu poate fi motivată printr-una sau mai multe calități; ea își are propria ei lege, care poate trezi un bizar sentiment de injustiție.

De ce acesta, de ce acest grup, de ce acest obiect, de ce această formă de cult, de ce, de ce? Noțiunea de justiție, care atârnă sau echilibrează talerul balanței, lipsește cu desăvârșire din procesul alegerii. În câte rânduri n-au arătat Sfinții Părinți că poporul evreu era, în realitate, cel mai puțin demn de a fi ales?

Alegerea se poate justifica invocând anumite personalități ca Avraam, Moise și Ilie, sau cu alte argumente, dar, în realitate, dacă cercetezi până la ultimele temeiuri, ești silit să recunoști gratuitatea alegerii.

Nimănui nu i-a trecut prin cap să-i reproșeze soțului alegerea tocmai a soției aceleia și nu a alteia; alegerea, în acest caz acceptată, respectată, chiar normală, când e vorba de sentimente, intrigă atunci când privește Biserica, Israelul sau obiectele sfinte. Și atunci, în alegere își găsește locul o categorie pe care inițial nu o conținea. Iată-ne ajunși la un aspect al alegerii profund legat de sacru.

Sacrul are un caracter atât de special, încât ceea ce este „lucru sacru" pentru unul, poate să ajungă nefast pentru altcineva. Sângele jertfei, care-l sfințește și-l curățește pe credincios, este impur și vătămător pentru cel care-l respinge. „Pentru mântuire sau pentru osândire" rezumă tocmai acest caracter specific al alegerii. Scriptura ne povestește că un om a murit pentru că a atins Chivotul Legii. O jertfă poate întări un popor iar în alte condiții îl poate întina. Sentimentul „sacrului" este de regăsit în prietenie și în artă — iată, de pildă, goliciunea poate fi pură sau impură.

Cu aceste instrumente, să ne întoarcem acum la cea de-a doua povestire despre creație. Ea nu se sprijină pe

diada ierarhizantă, cer — pământ, duh — materie, ci pe diada electivă.

Dumnezeu face un act de alegere în sânul acestui tot, acestui univers complet cu nenumăratele lui oștiri de îngeri, cu cosmosul și cu sistemele lui planetare. Alege o creatură, omul, Adam. Trebuie să înțelegem exact că Adam nu este ales pentru că ar fi superior îngerilor sau firii create, ci în virtutea gratuității alegerii.

După Maxim Mărturisitorul, Dumnezeu alege omul dintre celelalte ființe și Raiul din întregul univers. În acest loc precis, Edenul, Creatorul îi poruncește lui Adam: „Lucrează grădina Raiului!" și nu: „Cultivă întreaga lume!". Altfel spus, în fața splendorii spațiilor nemărginite, Dumnezeu poruncește: *Ai grijă de propria ta grădină!* Din întreg, extrage o părticică — Raiul strălucitor — și o singură creatură — omul.

Mult mai târziu va pune El toate animalele să treacă prin fața lui Adam ca să primească un nume și i le menește drept ajutor. Adam nu descoperă nimic. Abia atunci când Dumnezeu o creează pe Eva, Adam alege. Bărbatul, Raiul, Eva.

Se ivește următoarea întrebare: care este scopul alegerii? Să însemne că omul trebuie să se închidă în micul său paradis, să-l rostuiască de unul singur, părăsind cele ce-l înconjoară, asemenea unui îndrăgostit care nu se gândește decât la iubita lui? Și, alegând Dumnezeu omul, încununându-l, să fie toate celelalte doar umbrele acestei ființe superioare? Să fie Adam și Eva meniți să lucreze această grădină, să mănânce din pomul vieții și să se desfete într-o existență încântătoare, în vreme ce restul urmează să se degradeze sau să piară? Cum am putea concepe o asemenea grozăvie?

Să luăm aminte! Nu puțini creștini gândesc în acest fel: „Noi trăim în dreapta noastră credință, avem Sfânta noastră Liturghie, pe când cei care trăiesc în afara noastră sunt doar niște atei meniți osândei..."; și eșuează în nepăsare față de lume. „Noi suntem cei aleși, elita ini-

țiată în profunzimile lucrurilor; cât despre ceilalți...!" Acești creștini își imaginează că posedă simțul „sacrului" și consideră cele ce-i înconjoară profan și demn de disprețuit.

Oare așa trebuie înțeles „sacrul"? Alegerea, electiunea sunt *un laborator*. Laboratorul este un spațiu limitat în care se pot face experimente, se poate încerca, proba ceea ce nu se poate înfăptui în altă parte.

Dacă grădina Raiului ar fi fost lucrată fără învrăjbire, dacă unitatea dintre Adam și Eva ar fi fost fără fisură, dacă omul ar fi fost credincios și s-ar fi desăvârșit în alegere, în sfințenie. ca înlăuntrul unei biserici, dacă planul dumnezeiesc s-ar fi realizat în plinătatea lui, atunci Raiul s-ar fi întins până la marginile cosmosului și s-ar fi preschimbat în Hristos și în Biserică.

Călugărul sau artistul care abandonează planurile lumești pentru a se dedica unei forme de viață aparte, deci viața duhovnicească ori arta, începe prin a se rupe cu totul de lumea profană cu care întrerupe orice comunicare; ruptura nu e definitivă, însă e inevitabilă. Toți vor beneficia după aceea de experiența unui sfânt ca Macarie cel Mare sau a unui compozitor ca Beethoven. Climatul de tensiune solitară și lăuntrică este absolut necesar înfăptuirii unui scop bine precizat.

Dincolo de „sacrul" asumat și depășit se înalță cerurile noi și pământul nou, unde nu vor mai fi nici biserici, nici preoți, pentru că totul va fi o biserică și toți vor fi preoți, după cum nu va mai fi nici iubire exclusivă, pentru că va domni iubirea pentru toți și pentru fiecare.

Alegerea este cel mai eficace instrument al preschimbării, al transfigurării lumii. În absența *Raiului*, în absența femeii *mele*, Eva, transcendența ierarhică n-ar fi putut fi depășită, nici măcar micșorată. Era necesar acest dinamism al persoanei, această tensiune concentrată asupra unui singur punct.

Alegerea este *o limitare* care slujește de trambulină puterii. Așa cum e, aerul nu degajă nici o putere, dar

comprimați-l și veți vedea că explodează, arătându-și astfel potențialitățile.

Atingem astfel temeiurile specifice acțiunii religioase și duhovnicești care pot fi regăsite, într-o anumită măsură, în artă sau în iubire. Adevărata biruință a credinciosului (cel închipuit declară: „Eu sunt cel pur, tu ești cel necurat") constă în despătimire: mă lepăd de ea, părăsesc această lume, „voi nu sunteți din această lume", „voi sunteți turma cea mică", întorc spatele profanului, nu pentru totdeauna, ci atât cât să dobândesc acele deprinderi, acea sfințenie, acea virtute care să-mi îngăduie să înfăptuiesc ceea ce se cuvine, în chiar această lume.

Serafim din Sarov s-a retras în chilia lui, în laboratorul lui, timp de 50 de ani, iar atunci când a deschis ușa a mântuit mii de suflete.

Cel care se grăbește să-i „mântuiască pe toți" este asemenea apei fără pahar, împrăștiată pe masă; o putem linge, dar nu o putem bea. Ca să fie băută, apa trebuie cuprinsă într-o formă care s-o despartă de mediul înconjurător. Psihologie interioară, sens tainic al oricărui act religios, care poate părea adesea derutant.

Nu există culte sau religii care să nu înalțe *bariere*, care să nu procedeze la *excluderi*. Preotul nu are îngăduința să facă o anumită faptă sau alta; postul euharistic înseamnă că Euharistia ar trebui să fie singura hrană. Cei care aleargă după universalitate înainte de vreme sunt suflete fără roadă, apă împrăștiată pe masă — sunt, deci, oameni cumsecade, bine intenționați, dar sterili. În ciuda universalismului gândirii noastre, *elementul sacru* este cel care trebuie să dăinuie până la cea de-a Doua Venire, pe lângă universalismul Bisericii.

Până la a Doua Venire, vom trăi în mentalitatea „micii turme", a „grupului de șoc", a „sacrului" opus profanului, a lăuntricului opus lumii exterioare, a aleșilor opuși celor mulți, și toate acestea nu din motive de valoare morală sau de desăvârșire, cât mai ales pentru că existența unui grup *purtător al unui nesaț de dumnezeire* este cel mai folositor lucru.

Viziunea Ierusalimului ceresc, a cerurilor noi și a pământului nou, este a celei de-a Doua Veniri, care împlinește și depășește ceea ce s-a început în grădina Raiului.

Ea este doar un „eșantion" — dacă mi-e îngăduit să spun așa, a ceea ce vor fi cerurile noi și pământul cel nou, în care toate vor avea înfățișare paradisiacă. Grădina Raiului a fost răsădită în lume ca mărturie a ceea ce lumea trebuie să devină.

Pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului

Care este semnificația patristică a pomului vieții și a pomului cunoștinței binelui și răului? Să citim mai întâi cuvintele din Biblie:

„Apoi a făcut Dumnezeu să răsară din pământ tot felul de pomi plăcuți la vedere și buni pentru hrană, iar în mijlocul grădinii erau pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului".

Să observăm pentru început că fragmentul acesta din capitolul doi nu precizează locul în care se află pomul cunoștinței binelui și răului; ne spune doar că pomul vieții se află *în mijlocul* grădinii. Cel al cunoștinței binelui și răului să se afle la marginea grădinii, undeva într-un colț? Nu se știe. Și totuși, în capitolul trei, Eva îi răspunde celui viclean:

„Roade din pomii Raiului putem să mâncăm; numai din rodul pomului *celui din mijlocul Raiului* ne-a zis Dumnezeu: «Să nu mâncați din el, nici să nu vă atingeți de el, ca să nu muriți»."

Prin urmare, cei doi pomi se află în mijlocul Raiului, în același loc; altfel spus, e unul și același pom. Cum se poate ca cei doi pomi să fie unul singur? Unul aducând viață veșnică și celălalt moarte, unul ducând la Dumnezeu, celălalt despărțind de Dumnezeu, unul fiindu-i îngăduit omului, celălalt fiindu-i interzis?

Bineînțeles, imaginea pomului este un simbol și Tradiția ne arată că are formă de cruce. Brațul vertical este pomul vieții, cunoașterea lui Dumnezeu, brațul orizon-

tal este pomul cunoștinței binelui și răului, cunoașterea creației.

Pomul vieții: unirea cu Dumnezeu; omul trebuie înainte de orice altceva să-și caute Creatorul și să se unească cu El, să trăiască prin Duhul Sfânt. Pomul cunoștinței binelui și răului: unirea cu veacul. Dacă n-ar fi fost așa, Dumnezeu ar fi spus: „Mâncați din pomul vieții și nu din cel al cunoștinței binelui și răului, înaintați în cunoașterea Mea și a vieții Mele dumnezeiești însă nu vă atingeți de cunoașterea creației"?

Creația este dualistă, dublă prin natură, amestec între ființă și neființă; ființă pentru că provine *de la* Dumnezeu, neființă pentru că nimic nu este *fără* El. Este „bine" și „rău", lumină și întuneric, operă a lui Dumnezeu în afara lui Dumnezeu, deșertăciune în ea însăși, pentru că suntem creaturi doar întru Dumnezeu. De aceea, ne învață deopotrivă Sfântul Grigorie Teologul și Părinții Bisericii, planul divin nu prevedea să fie dezvăluită nevârstnicilor Adam și Eva, *înainte de vreme*, cunoașterea creației. Trebuiau să se călească, să sporească mai întâi în cunoașterea lui Dumnezeu și abia după aceea, dobândind maturitatea spirituală, îndumnezeiți, asumându-și în mod conștient prietenia lui Dumnezeu, ar fi putut cunoaște lumea. Deci interdicția cunoștinței „binelui și răului" nu era definitivă, ci provizorie.

Căutați-l mai întâi pe Dumnezeu și abia după aceea lumea creată de el. Dacă nu sunteți suficient de înrădăcinați în Creator, cunoașterea creaturilor duce la nimicnicie, la moarte, la descompunere, iar transformarea lumii fără Dumnezeu duce la distrugerea ei. Noi, creștinii, știm că Crucea împreunează în ea și pomul vieții și pe cel al cunoștinței binelui și răului.

În Hristos, orice amenințare a științei dispare; în afara Verbului, rămânem la bombe atomice lansate în prăpăstii fără fund și știința atee nu face altceva decât să reproducă întocmai gestul lui Adam și al Evei, într-un alt context, dar mai puțin primejdios, de această dată,

pentru că alături de cercetătorii atei veghează cei care progresează întru Treime.

Să ne amintim că Întruparea Cuvântului și pogorârea Sfântului Duh i-au împrumutat lumii nestricăciunea, puterea de a schimba și energia îndumnezeitoare. Catastrofa eshatologică nu este decât ultima tresărire a păcatului lui Adam, mai înainte de restaurarea universului în care Dumnezeu va fi „totul în toate".

Spaima că bombele atomice ar putea distruge lumea este deșartă, ca atâtea altele. Fiindcă, prieteni, vitalitatea lui Dumnezeu este îndeajuns de mare ca să-și ocrotească creația de efectele științei, dacă El o vrea! Să nu ne grăbim să zugrăvim prostește un climat „apocaliptic". Să reflectăm mai înainte: ceea ce se poate nu se și întâmplă.

Dimpotrivă, parabola bombei atomice se dovedește deosebit de instructivă prin aceea că pune în lumină adevărata primejdie: omul presimte că o crescândă cunoaștere „a-divină" (dacă pot spune așa) a legilor naturii este blestemată. În măsura în care se va perfecționa în descoperirea înlănțuirii fenomenelor, în aceeași măsură va constata că plutește în vid.

Am înaintat pe acest plan pentru că dincolo de materia în sine distingem — sau mai curând simțim — acest vid în care înoată atomii. Cunoașterea ne împinge nestăvilit către neant și, instinctiv, dăm înapoi.

Să ne întoarcem la teologia Crucii dătătoare de viață, al cărei rod este Domnul nostru, Hristosul de pe crucea pomului cunoștinței binelui și răului. Moise îl prevestea simbolic atunci când înălța șarpele în formă de cruce, izbăvind poporul lui Israel de moarte și de mușcătura răului. Hristos este Șarpele Înțelepciunii, țintuit pe lemn, El a venit ca să ne dăruiască, prin Sângele Său, cunoașterea, pe care n-o putem dobândi decât întru El.

În convorbirea lui cu Nicodim, Domnul nostru Se compară pe Sine cu șarpele; Se identifică cu șarpele: „Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, tot așa tre-

buie să Se înalțe și Fiul Omului". Aici El ia locul ispititorului sau, mai exact, este amăgitorul care se camuflează sub forma unui șarpe, se ascunde într-una din manifestările exterioare ale Cuvântului întrupat. Dacă imaginea șarpelui n-ar fi fost una dintre înfățișările Verbului, Eva nu l-ar fi ascultat cu încredere, ci s-ar fi depărtat instinctiv de el.

De ce sunt întrebuințate categoriile de „bine" și „rău"? Apostolul Pavel ne arată că „binele" este totuna cu drumul vieții, al nestricăciunii, iar „răul" cu drumul morții, al stricăciunii. Dacă vom căuta izvorul în afara Vieții, vom cădea, obligatoriu, în rău și în moarte. „Căci pământ ești și în pământ te vei întoarce", spune Scriptura; ești o combinație de atomi și te vei întoarce într-o combinație de atomi. Atunci când „Dumnezeu își ia înapoi Suflarea, totul se prăbușește în țărână", cum cântă și psalmul cosmic.

Legile cosmosului atârnă de două porunci: „Iubește-l pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima, din tot sufletul și din tot cugetul tău", sau brațul vertical al pomului-cruce; și a doua, asemănătoare: „Iubește pe aproapele tău ca pe tine însuți" — brațul orizontal.

Rețineți caracterul total, exclusiv, al iubirii de Dumnezeu: „Din toată inima, din tot sufletul și din tot cugetul", față de caracterul restrâns, relativ, al iubirii pentru creație: „ca pe tine însuți". Prin Venirea lui, Fiul lui Dumnezeu păstrează cea dintâi poruncă și o amplifică pe cea de-a doua. „Iubiți-vă vrăjmașii", „Iubiți-vă unii pe alții așa cum v-am iubit Eu pe voi". Și cum iubește Hristos? Dăruindu-și viața. Nu există iubire mai mare decât aceea de a-ți da viața pentru aproapele. Hristos ne aduce o nouă atitudine față de lume: iubirea jertfelnică.

În primul rând, legătura dintre Dumnezeu și creatură, după aceea, legăturile dintre creaturi — omenești, animale, cosmice — doar ele întreține iubirea, grija dumnezeiască, salvându-le de riscul de a se risipi egoist în stricăciune. Ființa preocupată doar de o singură direc-

ție, cea către cosmos, fie venind dinspre știință, fie slujindu-se de ateism ori de religiile cosmice, nu poate decât primejdui lumea și degrada pe sine însăși. Doar în sânul Treimii se poate omul aventura în explorarea universului dualist, real și iluzoriu, muritor și nemuritor, întru Dumnezeu.

În afară de consecințe morale, binele și răul înglobează dualități și contradicții.

Ce altceva este moartea dacă nu despărțirea de Creator, întoarcerea creației către ceea ce este ea în sine, adică nimic? Cum oare am putea învia dacă vom cădea la loc în nimicnicia noastră?

Voi face următoarea comparație: să ne închipuim creatura ca fiind o sferă — din perspectiva lui Dumnezeu — împrejurul căreia este neantul (imaginea este destul de imperfectă); neantul mistuie, macină sfera continuu, dar, dacă Dumnezeu pătrunde înlăuntrul sferei, coboară până în infernul ei, umple pustiul ei, până-n marginile sferei, orice măcinare încetează, orice descompunere încetează și cel care se lasă locuit de Hristos biruie moartea.

Singur și unul

„Apoi a zis Dumnezeu: «Nu e bine să fie omul singur; îi voi face lui un ajutor pe potriva lui»."

„Dumnezeul nostru este Unul", scrie Sfântul Ilarie, „dar nu e singur, fiind Unul în esență și Trei în existență". Singurătatea nu este bună. Unitatea este admirabilă, dar este incompletă în afara Treimii.

De ce Dumnezeu, Care e nesfârșit de bun, a făcut ceva care nu e bun, pentru ca după aceea să-l îndrepte? De ce făptuiește El în etape? Aceeași atitudine providențială și predestinatorie o vom regăsi și în crearea lui Adam.

Domnul Dumnezeu modelează omul din lut și după ce termină sculptarea trupului îi dă suflare de viață. Mai

întâi materia, după aceea spiritul; mai întâi capodopera materială, după aceea cea spirituală. Mersul dinspre materie către spirit anunță legea fundamentală a creației, vocația ei de a înainta către Dumnezeu, de a fi un dumnezeu în devenire.

Dacă evoluția materiei către spirit este ușor de deosebit, cea a singurătății către „comunitarism" este mai puțin vizibilă.

Bizară, singurătatea lui Adam! Părăsit de toți prietenii, Sfântul Vasile nu spunea el oare, cu cutezanță: „Nu sunt singur, suntem patru — Tatăl, Fiul, Duhul și slujitorul Lor, Vasile"? Adam era cu Dumnezeu, în dialog îndrăgostit cu Creatorul Său, pe Care-L iubea din toată inima și din tot cugetul.

Ce poate fi mai desfătător decât intimitatea dumnezeiască? Pustnicii caută singurătatea pustiei ca să rămână singuri cu El, închid ușa oricărui amic, lepădându-se de orice legătură omenească, pentru ca astfel să se bucure de dulceața singurătății cu cel Preaiubit. Să fie Adam mai prejos decât călugării (fr. „moines" = monos = singur), să-L fi îndrăgit mai puțin pe Dumnezeul său, să fi fost mai departe de Învățătorul său Necreat decât oamenii de după cădere?

Să se fi plictisit în Rai, lăsând tristețea să-i năpădească sufletul? Dacă ar fi așa, ar fi cu totul nepotrivit să regretăm paradisul pierdut. Și atunci, și textul Facerii, citit în litera lui, s-ar dovedi misterios și inadmisibil.

Adam trăia în sânul harului, hrănindu-se cu laptele milosteniei dumnezeiești, dar venise vremea să mai facă un pas înainte, să probeze libertatea, să descopere cea de-a doua poruncă, să nu fie lăsat să se înțepenească într-un „status quo". Devenise capabil să împlinească în totalitate, fără piedici, cea dintâi poruncă.

Învățătura discipolului prea-iubit nu i se potrivește lui Adam: „Dacă cineva zice: Îl iubesc pe Dumnezeu, dar îl urăsc pe fratele meu, este un mincinos, căci dacă nu-l iubește pe fratele său pe care-l vede, cum L-ar iubi

pe Dumnezeu pe Care nu-L vede"? Adam nu avea un frate de iubit, el Îl vedea pe Domnul și trăia în contemplarea fericită a Preasfintei Treimi, în comuniune neîndoielnică cu Ea. „Dumnezeu se plimba în răcoarea zilei prin grădină", și-i era familiar până și zgomotul pașilor Lui.

În vederea desăvârșirii lui, Dumnezeu însuși îl încercase pe om, înaintea căderii lui.

Prima încercare este una pasivă: „Să nu mănânci!", un efort de abținere, de post, de ascultare, ca să-i probeze astfel încrederea, fidelitatea, prietenia și iubirea pe care le are omul pentru Creator.

A doua încercare îl solicită în mod activ: ea îi aduce în fața lui Adam o ființă care-i seamănă, pentru ca, în acest fel, să se exerseze în dobândirea iubirii, nu doar cea de Dumnezeu, ci și cea pentru creatură, să învețe totodată să deosebească persoanele în unitatea creată și să înfăptuiască pe pământ misterul treimic. „Îi voi face lui un ajutor pe potriva lui" nu înseamnă că Adam nu era împlinit, de vreme ce sintetiza, ca androgin, toate însușirile creaturii având, pe deasupra, ajutorul și sprijinul Harului; nimic nu-i lipsea în casa lui părintească, înconjurat de nesfârșita iubire și de nespusa grijă a Creatorului, ajutat de Cuvânt și vivificat de Duhul Sfânt.

Dumnezeu îi propune un ajutor, un adaos, un colaborator, prietenia creaturii, ca să nu mai fie singurul stăpân al universului, să nu rămână în starea monahică și, totodată, să prindă astfel viață Biserica — Comuniune — Comunitate. Însă această nouă stare nu-i putea fi impusă, ea solicită consimțirea de bună voie a omului, libertatea lui, propria lui alegere.

Să recapitulăm: cea dintâi încercare: „Să nu mâncați din rodul..." este probă a iubirii de Dumnezeu; cea de-a doua, probă a iubirii aproapelui.

Cuvântul îi spune lui Adam: „Vreau să înveți să iubești ființele deopotrivă ție, așa cum Eu Îl iubesc pe Tatăl și cum Tatăl Mă iubește pe Mine, cum Eu iubesc Duhul și Duhul Mă iubește pe Mine, iar iubirea Noastră es-

te atât de desăvârșită, încât nu suntem Trei Dumnezei, ci Un Singur Dumnezeu, o singură Fire în Trei Persoane. Vrem ca și tu să fii *Unul* în firea ta creată, dar nu *singur* în umanitatea ta. N-am vrea ca cea mai înaltă virtute cu care Ne-am înzestrat opera, iubirea, să fie îndreptată exclusiv asupra Mea. Vreau să strălucească și în creatura Noastră, vreau să o împarți și cu alții în afară de Mine".

Sublimă gratuitate a Creatorului! În limbajul nostru imperfect, am numi un asemenea îndemn „risc divin", „joc primejdios". Dacă Adam se va lipi mai mult de ajutorul său decât de Dumnezeu, dacă i se va supune acestuia înaintea Dumnezeului său...? Aceasta este enigma răscolitoare a libertății; fără libertate nu există iubire, nu există morală, nu există Dumnezeu.

Numirea animalelor

„Căci Domnul Dumnezeu făcuse din țărână toate viețuitoarele câmpului și toate păsările văzduhului și i le adusese omului ca să vadă cum le va numi acesta; și fiecare vietate, cum avea s-o numească omul, așa era să fie numele ei." Am văzut care sunt actele creatoare ale lui Dumnezeu. Cel de-al patrulea era atribuirea de nume. „Numirea", așa cum am arătat, „îi împrumută fiecărei părți un înțeles, o autonomie a rațiunii, o vocație".

Adam primește porunca de la Creator să facă precum El, dând nume fiecărei ființe vii, împrumutându-le astfel, odată cu numele, suflare de viață. Dumnezeu îl cinstește pe Adam cu demnitatea unui dumnezeu al naturii, punându-l să conlucreze cu El la făurirea universului.

Prima povestire despre creație ne înștiințează despre porunca divină adresată omului de a stăpâni asupra animalelor, de a veghea asupra turmei, asemenea unui păstor. Această poruncă privește interesul general; Noe va continua într-un anumit fel această misiune, adăpostind în Arca-Biserică toate speciile de animale.

Cea de-a doua povestire îi atribuie lui Adam o a doua misiune întregitoare: aceea de a intra într-o legătură personală cu fiecare creatură.

Prin aceste două acțiuni, Adam îl prefigurează pe Păstorul cel Blând care-și paște turma și-și cheamă fiecare oiță pe nume.

Teologia numelor este una dintre disciplinele cele mai pasionante. Suntem mântuiți prin Numele Domnului — „Sfințească-se Numele Tău", „La Numele lui Iisus toți îngenunchează, pe pământ, în ceruri și în iad". Numele exprimă ființa și are energie transformatoare. Schimbarea numelui, Abraham în Avraam, Simon în Petru, arată convertirea firii. Fără numele date de Adam animalelor, existența lor ar fi fost neîmplinită, anonimă, nelogică și nerațională; numindu-le, le umanizează.

Teologia numelor ne călăuzește în știința sfântă a alfabetului, a cuvintelor, a gramaticii, a limbii.

Numele sunt cuvinte, cuvintele sunt împreunare de litere și de sunete. Verbul își instruiește creatura prin litere și cuvinte sacre. Verbul, Alfa și Omega, conține alfabetul divin.

Adam este creatorul unei a doua limbi: Dumnezeu vrea să vadă „*cum* le va numi", de ce combinații de litere se va sluji ca să caracterizeze animalele.

Fără îndoială, verbul adamic se inspiră din Verbul divin, pentru că, înainte să rostească sunetele, el a auzit poruncile Creatorului, însă el este acela care prelungește opera creatoare, născocind cuvintele. Dumnezeu numește lumina zi, întunericul noapte, tăria cer etc; dar lasă în seama omului numirea celor vii. Își începe opera singur și o desăvârșește împreună cu Adam.

Cuvântul îl cheamă pe Adam la împreună-lucrare, prevăzându-și Întruparea în care se vor reuni cele două voințe, dumnezeiască și omenească, a căror conlucrare pune capăt desăvârșirii creației.

Numirea animalelor de către Adam este tălmăcită de Sfânta Tradiție ca naștere a artei. Adam, într-adevăr, se

dovedește poet, muzician, pictor, sculptor și dansator. Poezia cea mai frumoasă și cea mai scurtă este cuprinsă într-un singur cuvânt. Cuvântul este laolaltă armonie de sunete, imagine, formă și gest. Păcatul originar a diminuat mult din veridicitatea și puterea cuvintelor. De aceea și deosebim trei feluri de limbi: divină, adamică și cea de după cădere sau primordială; după felul acestor limbi se și deosebesc cuvintele sacre în nobile, neutre și profane sau comune.

Unitatea limbii primordiale se dizolvă în Turnul Babel, când aceasta se împarte într-o multitudine de limbi, după rase și meserii. Cincizecimea realcătuiește, prin puterea Sfântului Duh, limba unică, a cărei unitate stă în multiplicitate. Această limbă nu este nici greaca, nici latina, nici limba universală a lui Leibnitz, nici esperanto, ci este supra-limbajul:

„Cum de auzim noi, fiecare, limba noastră în care ne-am născut? Parți, și Mezi, și Elamiți, și cei ce locuiesc în Mesopotamia, în Iudeea și în Capadocia, în Pont și în Asia, în Frigia și în Pamfilia, în Egipt și în părțile Libiei cea de lângă Cirene, și Romani aflați în trecere, Iudei și prozeliți, Cretani și Arabi, îi auzim pe ei vorbind în limbile noastre despre mărețiile lui Dumnezeu!"

Doar cei care nu sunt în Duhul Sfânt și în iubire pot vorbi un asemenea limbaj fără să se înțeleagă. Problema supra-limbajului este de o actualitate vitală. Fiecare ramură a științei întrebuințează din ce în ce mai frecvent un asemenea „dialect, jargon sau idiom", încât tehnicieni ai unor ramuri diferite nu se mai înțeleg și un singur și același cuvânt naște, nu de puține ori, confuzii. Sinteza se dovedește a fi imposibilă.

Teologiei îi revine sarcina să reînsuflețească și să sporească supra-limbajul.

Mai rămâne o enigmă nedezlegată a textului sacru: omul numește mai întâi animalele, în loc să-L numească pe Dumnezeu. Pentru ființa paradisiacă, Dumnezeu rămâne de Nenumit; abia după cădere, Enoh, fiul lui

Set, nepotul lui Adam, va fi „cel dintâi care avea să rostească Numele Domnului".

Animalele în iconomia mântuirii

Numirea animalelor de către Adam ridică problema locului animalelor în iconomia mântuirii. E probabil ca, odată cu numele, animalele să fi primit și un rudiment de vorbire. Nu se cercetează astăzi, de pildă, limbajul păsărilor? Oamenii rupți de civilizație pretind că pot conversa cu animalele. Basmele păstrează amintirea fiarelor care vorbesc cu oamenii. Biblia ne citează și ea exemplul măgăriței lui Varlaam.

Blestemul păcatului originar a căzut și asupra naturii și odată cu ea și animalele s-au dezumanizat, așa cum omul s-a dez—dumnezeit. Totemismul este definitoriu pentru evoluția păcatului: tribul este pus sub protecția unui animal iar omul ajunge să imite animalul.

Hristos biruie totemul prin totem, devenind Mielul jertfit.

Prefigurând Biserica, Arca lui Noe salvează o dată cu omul toate animalele. Psalmii de preamărire, de la 148 la 150, poruncesc și animalelor să-L laude în fiecare dimineață pe Domnul iar Evanghelia ne povestește că, după ispitirea Lui, Iisus „era cu animalele sălbatice" și că „îngerii le slujeau".

Să mai amintim și sacrificarea rituală a animalelor în vechile culte, unde acestea îi înlocuiesc pe oameni; în aceste culte, nu mai este omul cel care le sfințește, ci sângele țapilor ispășitori și al taurilor îl sfințește pe om. Hristos însă oprește sacrificarea animalelor. Le ia locul El Însuși și, prin Sângele Său, vărsat o dată pentru toți, îl sfințește pe om, dar și pe animale și orice altă creatură. Iisus nu este doar Fiul Omului, Noul Adam, ci este în același timp și *Mielul* lui Dumnezeu care alungă păcatul *din lume*.

Animalele nu sunt primite în templul creștin, nu pentru că ar putea profana locul sfânt, ci pentru că omul,

responsabil de căderea lor, trebuie să fie mântuit cel dintâi. De mântuirea omenească depinde cea a animalelor și a naturii.

Animalele sunt și ele părtașe lumii transfigurate. Profeții înșiși le vedeau în extazul lor vizionar: „Lupul locuiește cu mielul, pantera se culcă lângă ied, vițelul și puii de leu pasc laolaltă sub paza unui băiețel. Vaca și ursul leagă prietenie și puii lor sălășluiesc laolaltă. Leul mănâncă fân cu boul. Pruncul se veselește lângă gaura cobrei, pe vizuina viperei copilul pune mâna. Pe sfântul Meu munte, nimeni nu mai face rău și nici distrugeri, pentru că ținutul este plin de cunoașterea lui Dumnezeu, așa cum apele îndestulează marea".

Animalele sunt reprezentate alături de sfinți și în icoane — chipuri ale lumii transfigurate: calul Sfântului Gheorghe, leul lui Pavel cel Simplu, câinele Sfântului Roh etc.

Omul este după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, animalele după chipul și asemănarea virtuților divine: șarpele este isteține, porumbelul este curăție, leul este majestate, vulturul — contemplație și mielul — jertfă.

Aceste câteva observații sunt doar o sumară trecere în revistă a teologiei animalelor, „bestiarul teologic", cum o numea Evul Mediu.

Adam respinge smerenia fără să cadă în trufie

Dumnezeu i-a propus lui Adam să numească animalele pentru ca, în felul acesta, să-și găsească un prieten, un întregitor, un aproape, un altcineva. Toate vietățile, în ordinea evoluției lor, de la cea mai elementară până la cea mai rafinată, defilează pe sub privirile lui Adam, dar el nu descoperă nici una care să-l egaleze în desăvârșire.

Să reținem că Dumnezeu îl încearcă pe om, nu-i impune nimic, îi propune doar să aleagă dintre creaturile inferioare lui, așa cum și El va alege de bună voie înfățișarea de sclav, așa cum și El nu se va împotrivi să fie

comparat cu mielul, cu porumbelul, cu vițelul cel gras, sau să ia numele de Leu al tribului lui Iuda... Dumnezeu se va logodi cu creația, Cuvântul își va prăznui nunta cu omenirea în pântecele feciorelnic.

Cel Desăvârșit își va alege drept preaiubită nedesăvârșirea, cel Nepieritor va îndrăgi pieritorul, Atotputernicul, pe cel neputincios, Nemuritorul, pe cel muritor, astfel încât, deșertat de slava și de măreția Sa, să înalțe creatura, să o încununeze, să o așeze la dreapta Sa ca pe o fecioară curată, fără pată, nici încrețitură, ca pe o Mireasă a Sa. Dumnezeul binevoitor îi oferă omului cinstire.

Însă Adam, nepăsător, îndepărtează de el ceea ce-i pare a fi inferior. Ar fi putut să se smerească, micșorându-se pe sine „ca să-l ridice pe cel neînsemnat", să-i insufle inteligență, să-l înalțe la demnitatea omenească, să-și ia drept însoțitori această mulțime de ființe care până-n ziua de astăzi „suspină după slăvita libertate de fii ai lui Dumnezeu".

Adam a iubit animalele ca un stăpân, fără să încerce să-L imite pe Dumnezeu. Departe de noi gândul să presupunem existența vreunei neînțelegeri cât de mărunte între om și natură în Rai! Așa ceva se va petrece abia după cădere. Cu toate acestea, odată cu primul său act creator, omul manifestă față de animal o majestate plină de atenție, însă refuză să-i fie pereche și eliberator.

Trufașul Satan se revoltă în fața dumnezeiești dăruiri de Sine, iar Adam rămâne pasiv; nu cade în trufie, dar se lipsește și de smerenie.

Omul „ridicat în slăvi" din lut, înălțându-se treptat către întâietatea lui Dumnezeu, a uitat lecția originii sale. Uitarea precede somnul.

Somnul

„Atunci Dumnezeu a adus un somn greu asupra omului, care a adormit". Uitarea este somnul memoriei și al minții. În fața acestui somn spiritual, cel Milostiv învăluie întreaga ființă a omului într-un somn adânc. Veghea,

trezvia, memoria originii și a dependenței noastre totale de Dumnezeu sunt rădăcinile îndumnezeirii noastre. „Vegheați și rugați-vă ca să nu cădeți în ispită".

Somnul lui Adam nu este moarte; ea va pătrunde în lume odată cu păcatul; dar somnul acesta îi deschide calea. Somnul nu este după chipul lui Dumnezeu — ochiul pururea deschis al lui Dumnezeu nu se îngreunează niciodată —, nu este nici o virtute, dar nici un păcat. Dumnezeu este cel Care îl adoarme pe Adam. Înainte de cădere, el prevestește opera de răscumpărare și somnul lui Adam evocă somnul lui Hristos pe cruce.

„A luat una din coastele lui și a strâns carnea la loc; și partea pe care o luase din om Domnul Dumnezeu a prefăcut-o în femeie."

Cea dintâi anestezie, cea dintâi intervenție chirurgicală. Așa cum Eva a fost scoasă din coasta lui Adam, Biserica va ieși din coasta străpunsă a lui Hristos pe cruce.

Dumnezeu împarte ființa completă și desăvârșită în două părți. „A luat una din coastele lui": extragerea inimii drepte, lăsând doar inima stângă, astfel încât inima stângă să-și caute inima simetrică. Iar când doi oameni se îmbrățișează, fiecare încălzește cu inima lui dreapta celuilalt. Iconografia ni-L prezintă pe cel Răstignit împuns în coasta dreaptă; unele icoane înfățișează un înger cu un potir dedesubtul rănii, în care se scurge cinstitul Lui Sânge, amestecat cu apă. Vasul Sfântului Iosif din Arimateea conține Sânge din rana dumnezeiască. Potirul conținând Sângele lui Hristos este inima noii Eve, Biserica.

„Și a adus-o către om"

Să ne oprim asupra acestei expresii; Dumnezeu îi înfățișează, îi propune lui Adam ultima Sa capodoperă, ca și când l-ar întreba: „Dar pe aceasta vrei s-o iubești?"

Artistul dumnezeiesc modelează cea mai frumoasă dintre creaturi, virginală, cu forme perfecte, schiță îndepărtată a Mariei, a Bisericii, a lumii transfigurate. Ah! Dacă ți-ar fi fost doar contemplată frumusețea de copil

nevinovat, adunând laolaltă puritatea delicată a unui adolescent și a unei fete, fără povara sexului, lipsită de orice urmă de concupiscență!

Nu numai de această dată Artistul dumnezeiesc avea să scoată frumusețea feciorelnică din coasta lui Adam. De-a lungul vârstelor și a drepților, Înțelepciunea divină avea să clădească și trupul preacurat al Maicii lui Dumnezeu. Și mai târziu, scoțând-o din dreapta Omenirii, cu cleștele Sfintelor Daruri, operând cu bisturiul Evangheliei, culegând sângele miilor de Sfinți cunoscuți și necunoscuți, laolaltă cu lacrimile de căință ale păcătoșilor, Sfântul Duh a înălțat Biserica pururea tânără, aducând-o, la plinirea vremii, Mirelui ceresc, lui Iisus Hristos.

Când cântăm la Prohod: „Și dă-le lor, Doamne, odihnă veșnică", le urăm celor plecați un somn tainic, asemănător celui al lui Adam; pe odihna lor, Duhul zidește Biserica cerească.

Cea dintâi cuvântare a lui Adam

Iată, în sfârșit, omul deschide gura și-și rostește cea dintâi cuvântare. Este un strigăt și strigătul lui este atât de răsunător, încât se aude în tot universul și în toate vremurile. Îl auzim până astăzi. Acest strigăt de bucurie care a făcut întreaga fire să tresară i-a făcut și pe îngeri să strige către cer: „Bucură-te, cea plină de har!"

„Atunci omul a grăit: Aceasta este acum os din oasele mele și carne din carnea mea; ea se va chema femeie, căci din bărbat a fost luată".

Ea este operă a lui Dumnezeu, dar este, în același timp, și un rod al bărbatului, așa cum Biserica va fi opera lui Hristos, dar și rodul creștinilor. „Cât de frumoasă ești, iubita mea! Cât de frumoasă ești, porumbița mea!" Ești, cu adevărat, luată din trupul meu, consubstanțială mie. Dumnezeu este cel Care preschimbă noroiul în iubire înaltă.

În fața dublului său, a întregitorului său, a ajutorului său, Adam reacționează ca un părinte și-tată-și-mamă: „os din oasele mele și carne din carnea mea" sunt cuvinte patern-materne și nicidecum ale unui soț, deși, simultan, el o deosebește de sine numind-o „femeie"; ea-i este totodată soră. „Eu sunt obârșia ta, dar tu îmi ești egală, nu mai prejos". Sunt aceștia primii pași pe pragul tainei unei firi unice în trei ipostasuri, a deosebirii în unitate.

Adam își prevestește, în același timp, calitatea de soț; el zice: „Se va lipi bărbatul de femeia lui și vor fi amândoi un trup."

Rostindu-și prima cuvântare, Adam, legiuitor si profet inspirat, promulgă și cea dintâi lege, stabilește destinul oamenilor și instituie legăturile esențiale din sânul societății omenești.

„Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa, și se va lipi de femeia lui , și vor fi amândoi un trup."

Această lege conține două momente: unul de despărțire și unul de unire, divorț și căsătorie, divorț de părinți, căsătorie cu femeia.

Despărțirea are drept scop să determine mersul înainte și libertatea lumii, unirea, ființarea și rodirea ei.

Tragedia omenirii de după păcat provine din aceea că se dezunește acolo unde ar trebui să se unească și se unește acolo unde ar trebui să se despartă. Izbăvirea stă în dreapta despărțire și în unirea cea adevărată.

Legislația adamică rezumă căsătoria sub toate înfățișările ei omenești. Evident, această lege profetică nu este numai o creație omenească, deoarece Adam este plin de Duh.

Rușine și goliciune

„Și omul și femeia lui erau amândoi goi și nu se rușinau."

Goliciunea în sine este totdeauna pură, privirea o poate face impură; goliciunea este totdeauna sfințită,

pofta este cea care o poate profana; carnea, în sine, este pură, mintea poate fi impură.

Adam și Eva erau goi trupește și în întreaga lor ființă, fără gânduri ascunse, fără închipuiri, fără ceva ce putea fi ascuns, „și nu se rușinau".

Rușinea este la jumătatea drumului între virtute și păcat, între nevinovăție și nerușinare; ea refuză pocăința și nici nu îndrăznește să se arate goală înaintea lui Dumnezeu; ea conține o minusculă doză de trufie, păstrând, în același timp, conștiința și remușcarea păcatului, lipsindu-i puterea de a-l mărturisi. Rușinea poate opri căderea, dar poate și „ține pe loc" evoluția.

Neascultarea

Două momente esențiale marchează păcatul originar: convorbirea Evei cu Satan și convorbirea lui Adam și a Evei cu Dumnezeu. Deci legătura cu Satan și legătura cu Dumnezeu.

Cel dintâi moment este marcat de *neascultare* sau — ceea ce înseamnă același lucru — de libera alegere a unei alte autorități, fiindcă, neascultând de Dumnezeu, cei doi ascultă de Satan; cel de-al doilea este caracterizat prin *respingerea căintei* sau — ceea ce înseamnă același lucru — respingerea responsabilității, atribuirea responsabilității lui Satan.

Neascultare sau liberă alegere a autorității, fiindcă omul care crede că nu se supune întotdeauna se supune. Dacă nu se supune poruncilor lui Hristos, se supune propriilor capricii, propriilor patimi sau se supune diavolului. Este inevitabil. Omul revoltat se supune obligatoriu lucrului opus, pentru că toate sunt zămislite perechi; puterea noastră de decizie este întotdeauna influențată de ceva, supusă *cuiva*: Dumnezeu, diavolul, poftele, societatea, în așa fel încât voința acționează liberă și în voia ei.

Libertatea omului începe cu respectarea libertății vecinului său; în lipsa acesteia, nu se poate vorbi de libertate. Un Dumnezeu ne-treimic ar fi o absurditate, o specie, un obiect. Părintele Serghei Bulgakov scria, cu mare îndreptățire, că fără „tu" nu poate exista „eu"; „eul" se legitimează în „tu".

Să ne imaginăm că pe pământ ar exista un singur om; poate fi el liber dacă este singur? Libertatea lui se va defini prin raportare la cea a unei alte ființe din preajma lui: Dumnezeu, Satan sau alt om. Dacă personalitatea e singură în univers, libertatea ei e „nedovedibilă", prizonieră a propriei sale naturi, incapabilă să se desprindă de ea; ca să se poată desprinde în mod liber, îi trebuie neapărat o voință liberă, diferită de a sa, capabilă să-i răspundă.

Religia creștină, care prețuiește în mod deosebit libertatea, așează mai presus de meditație rugăciunea animată de un „Tu", deoarece rugăciunea transcende toate posibilitățile.

Prin urmare, este firesc ca păcatul să se înfăptuiască între două dialoguri, fiecare reunind câte o triadă: Adam — Eva — Satan și Dumnezeu — Adam — Eva. Cele trei persoane stau de vorbă decizând pentru fiecare caz în parte.

Păcatul nu este un sentiment, un gând sau o caracteristică, ci este un act liber, altminteri n-ar fi păcat. „Materia" lui este libertatea, decizia, de unde putem conchide că păcatul în sine nu există; există doar o anumită atitudine a libertății, raportată la o altă libertate, *manifestarea* păcatului. Restabilirea termenilor exacți ai Rugăciunii Domnești, în Liturghia noastră, „Și ne izbăvește de cel rău" în loc de „Izbăvește-ne de rău" are o profundă semnificație teologică. „Păcat", în ebraică, are înțelesul de abatere de la țel, schimbare a direcției.

Natura este bună, creația este un lucru bun; ceea ce știa și Platon, iar psalmii preaslăvesc bunătatea lui Dumnezeu, care sălășluiește în operele Sale. De aceea, Biblia nu spune „pomul binelui și al răului", ci „pomul cunoștinței binelui și răului". Dumnezeu n-a creat pomul răului; răul ia naștere prin împotrivire la bine, este întotdeauna joc, vrajbă și amăgire.

Prin urmare, păcatul nu stă în faptul în sine al mâncării fructului oprit, ci în cedarea în fața voinței diaboli-

ce, care este o deturnare a actului liber. Carnea în sine nu este păcătoasă, doar când mintea i se supune este comis păcatul, atunci când valorile, așa cum Dumnezeu i le-a lăsat omului, sunt răsturnate. Păcatul se înfiripează în sânul libertății și nu în cel al firii, imprimându-i ființei noastre spirituale o ținută falsă. Adam, prieten al lui Dumnezeu, preferă amiciția lui Satan: iată una dintre definițiile posibile ale răului.

În cea dintâi întrevedere, Eva își pleacă urechea către cuvântul diavolesc iar în cea de-a doua, cu Dumnezeu, ea refuză să-și asume responsabilitatea gestului ei, respinge deci smerenia.

La polul opus, Fecioara se supune necondiționat Domnului; dar care este actul prin care Maria răscumpără nesocotința Evei? Prima își tăgăduiește slăbiciunea, nu recunoaște a fi greșit, îl face responsabil pe cel care a ispitit-o; Adam însuși aruncă responsabilitatea asupra femeii. În clipa în care Eva respinge responsabilitatea, își pierde demnitatea omenească.

Se cuvenea atunci ca cea Preacurată să împlinească și ea tot două acte, pe care Evanghelia după Luca ni le relatează: „Cum va fi aceasta, de vreme ce eu nu știu de bărbat", cel dintâi și: „Iată, roaba Domnului", cel de-al doilea. Îndoiala Fecioarei mărturisește smerenia ei — nu îndrăznește să creadă —, iar acceptarea îi mărturisește supunerea. Adam și Eva își ofensează în două rânduri propria libertate: o dată ascultându-l pe Lucifer și altă dată respingând responsabilitatea în fața Creatorului, respingând deci *căința*.

„Dar șarpele era cel mai viclean dintre toate făpturile sălbatice pe care le făcuse Dumnezeu. Și el a zis către femeie".

Subliniem încă o dată: păcatul se petrece pe plan angelic, înainte de coborârea în planul omenesc și cosmic. Păcatul nostru, spune Fericitul Augustin, „este unul prin contaminare", fiindcă heruvimul Lucifer este cel care a păcătuit cel dintâi.

„Șarpele (înțelepciune) era cel mai viclean..." Viclenia șarpelui: aici stă întreaga problemă a amăgirii, a prefăcătoriei. A fost ea biruită? Hristos a murit pentru a birui moartea, El ne va răscumpăra tot prin viclenie, pentru că cinstea este neputincioasă în fața șireteniei printului nelegiuirii.

Hristos Se preschimbă în Șarpele Mântuitor. Ca Șarpe dumnezeiesc, îl înșeală pe șarpele antic. Este ceea ce prăznuim în noaptea de Paști: „Iadul a împrumutat un trup, dar a întâlnit un Dumnezeu; și-a însușit ceea ce se poate vedea, dar a căzut în ceea ce nu se poate vedea" (Omilie a Sfântului Ioan Hrisostom). Cum îl poate birui Hristos pe demon? Așa cum arată Leon cel Mare: Se războiește cu el în calitate de om, nu în calitate de Dumnezeu.

În fața potrivnicului, El nu se slujește de puterea dumnezeiască și în acest fel diavolul înghite nada. Doar că undița lui Hristos este Crucea. Orbit de izbânda asupra lui Iisus din Nazaret, Dumnezeu sub chip de rob, diavolul nu deosebește în această pradă, în victima Care-l va înghiți biruitor, nada, anume Crucea.

Vedem aici încă o dată trufia autodistrugându-se. Când a încercat să-L ispitească pe Hristos în pustie, își pierduse deja capul. La începutul convorbirii dintre cei doi, diavolul pare cumpătat: „Oare nu trebuie adusă mulțimea către dumnezeire", spune el, „dându-i mai întâi de toate pâine?" Dar când, disperat, se încumetă să-i propună lui Dumnezeu: „Pe toate acestea Ți le voi da Ție, dacă vei cădea înaintea mea și mi Te vei închina", se află deja în plină nebunie, în orbire; după cum ne dovedește această „poveste" a diavolului, în Evanghelie, încetul cu încetul infernul acționează din ce în ce mai puțin inteligent.

Drept probă avem îndemnarea lui Iuda de a-L vinde pe Iisus, iar mai târziu sugestionarea soției lui Pilat de a întrerupe judecata; cel puțin așa cred mai mulți Părinți în legătură cu visul soției lui Pilat, că a fost inspirat de

Satan cu scopul de a „stopa" calea mântuirii noastre. Satan se împotmolește, se contrazice, trișează și, în cele din urmă, își iese din minți.

Pe măsură ce zbuciumul diavolului sporește, lațul dumnezeiesc se strânge tot mai mult. Vedeți deci, prieteni, cât de viclean trebuie să fii cu cel mai viclean dintre animale. Nu eu am spus acestea, ci Hristos Însuși, Care ne sfătuiește: „Fiți nevinovați ca porumbeii și înțelepți ca șerpii."

De ce ia Satan forma șarpelui? Ca să-L imite pe Hristos. Cum șarpele simbolizează înțelepciunea, diavolul își atribuie această formă. Astăzi încă, el încearcă să treacă drept un hristos. Neputând lua chipul Fecioarei, se ostenește să ia chipul Fiului Omului, se arată înconjurat de lumină și, dintr-o dată, îi descoperim impostura. Satan este torturat de dorința de a fi Hristos.

Unui mare sfânt, Nicon din Novgorod, după îndelungă rugăciune, i-a apărut într-o bună zi „Hristos". Luni de zile, acest hristos i-a grăit cuvinte minunate, apoi, într-o zi, i-a strecurat: „Nicon, nu mai e nevoie să mă rogi, ai atins deja unitatea cu mine, mărginește-te doar să studiezi". Și Sfântul Nicon a părăsit atunci rugăciunea și s-a cufundat în studiu. În acest fel, diavolul i-a strecurat cu ușurință, din ce în ce mai des, tot felul de gânduri primejdioase, astfel încât i-au trebuit după aceea șapte ani să priceapă lucrarea perfidă a acestui fals hristos, care sălășluia într-o aproape imperceptibilă undă de semeție. Nicon s-a înspăimântat și a ajuns un mare sfânt tocmai pentru că a înțeles ceea ce se petrecuse cu el și pentru că a reușit să se elibereze. Povestea adaugă că atunci când Nicon l-a îmblânzit, l-a pus pe diavol în slujba sa.

Nu de puține ori, de-a lungul vieții mele pastorale, am întâlnit suflete vibrând de o viață intensă, aparent bune, ale căror roade însă s-au dovedit a fi amare. Biserica ne avertizează că uneori popoare întregi sunt călăuzite de un fals hristos, care le aruncă în sminteală.

Viclenia diabolică este, fără doar și poate, opusă vicleniei dumnezeiești. Cum o putem recunoaște pe aceasta din urmă? Metoda este la îndemâna oricui. Viclenia lui Hristos, întotdeauna umilă în exterior, este puternică prin conținut; cea a lui Lucifer, luminoasă în exterior, este putredă în lăuntru.

„Cel mai viclean dintre viețuitoarele câmpului..." De ce al „câmpului"? Pentru că, în Evanghelie, câmpul este simbolul pășunilor: „Eu sunt Ușa", spune Păstorul cel Blând, „de va intra cineva prin Mine... va afla Pășunea". Psalmii, la rândul lor, evocă „pășunile verzi": „Și El își va duce turma în pășunile înverzite."

„Pășunea", în graiul lui Hristos, Îl desemnează pe Duhul Sfânt. Prin urmare, când a zis: „Era cel mai viclean dintre viețuitoarele câmpului" înseamnă că diavolul aparținea creaturilor dotate cu darurile cele mai de preț, hrănite de pajiștile Duhului, era deci unul dintre heruvimii apropiați ai Sfintei Treimi.

Ajungem acum la cea dintâi întrevedere, cea în care Satan se adresează femeii. De ce să se fi orientat el către femeie? Pentru că depindea de bărbat? Nu, acest lucru avea să se întâmple abia după cădere. Era mai prejos decât bărbatul? Nu, femeia, jumătate a bărbatului, nu e mai puțin decât acesta.

Să ne amintim cum a fost făcută Eva. Din coasta lui Adam. Unde se găsea coasta bărbatului? La piept. Acesta este teritoriul în care ne aflăm. În sens ideal, femeia este centrată pe intuiție, pe sentiment, iar bărbatul pe inteligență. Ceea ce nu este contradictoriu, ci complementar.

Dumnezeu desparte sentimentul de inteligență pentru ca ele să se poată întâlni din nou, acesta era planul Său. Despărțirea celor două părți este făcută în vederea re-împreunării lor.

Cu toate acestea, de ce gândește Satan că i-ar fi mai lesne să atace sentimentul luând unul din chipurile înțelepciunii? Pentru că inteligența este discernământ,

pentru că în inteligență sălășluiește prudența și înțelepciunea și, deci, un chip al înțelepciunii putea să abuzeze mai ușor de încrederea inimii.

Credulitatea primordială a inimii, lipsită de inteligență și discernământ, poate fi ușor păcălită, dată fiind lipsa ei de experiență. În aceste condiții, păcatul lui Adam îl întrece pe cel al Evei. El avea discernământul care-i lipsea Evei. De aceea și Hristos S-a întrupat bărbat; căci, dacă păcatul Evei ar fi fost mai grav, S-ar fi întrupat femeie.

Învățătura pe care o putem trage din păcat ne dezvăluie mecanismul inteligenței și pe cel al inimii. Maxim Mărturisitorul și stoicii aveau să spună că omul desăvârșit este cel care are inima caldă și inteligența rece. O inteligență înfierbântată se înșeală, ea trebuie să se mențină analitică iar inima — sintetică, intuitivă, directă.

Înțelegem acum de ce Eva îi răspunde șarpelui fără ezitare. Viclenia șarpelui, care se înfățișează sub un chip al inteligenței, stă tocmai în aceea că nu s-a adresat inteligenței, lui Adam. Ea constă — și lucrul acesta e valabil până în ziua de astăzi — în înăbușirea sentimentelor curate și nobile ale sufletului, ale Evei. Viclenia celui potrivnic vizează ceea ce este întreg în ființă, ferindu-se de ceea ce e analitic, apoi își desfășoară strategia. Ființele integre, dar lipsite de discernământ, pot eșua în capcana diavolului.

Sfânta Tradiție ne atenționează că e indispensabil, în viața duhovnicească, ajutorul unei călăuze, al unui „stareț" al dogmelor, al riturilor, fiindcă doar discernământul exercitat prin Biserică ne protejează de primejdiile despătimirii singuratice.

La urma urmelor, omul complet este Adam—Eva și sfințenia este o recapitulare a androginatului. Femeia, nici superioară, nici inferioară bărbatului, este întregitoarea lui; regăsim această semnificație profundă în căsătoria creștină, copie a unirii dintre Hristos și Biserică.

PARTEA A PATRA

Omul

Cele patru tipuri de oameni

Reluând o idee din capitolul anterior, observăm că Antichitatea deosebea patru tipuri de oameni:

— omul desăvârșit: inteligență rece și inimă caldă;

— omul imperfect: inteligență și inimă calde, inteligență și inimă reci, inteligență caldă și inimă rece.

Inteligența și inima calde generează „revoluționari", eroi plini de entuziasm, lipsiți însă de discernământ; înflăcărarea și idealismul lor duc adesea la catastrofe. „Sângele curge datorită idealiștilor iresponsabili", observa un istoric. Ei sunt, fără îndoială, simpatici prin patetismul lor, dar au o minte iresponsabilă și imprudentă. De câte ori nu auzim spunându-se despre asemenea oameni: „E atât de bun și, cu toate acestea, aduce atâtea necazuri!".

Inteligența și inima reci constituie al treilea tip de om. Sunt ființe luminoase, deschise, oneste, lipsite deopotrivă de ură și de iubire. Nu doresc răul. Stăpânesc bine analiza, cu o inimă indiferentă, sceptică, neutră... Incapabili de eroism, ei ne farmecă prin echilibru și totodată ne plictisesc din cauză că funcționează prea bine.

Există, în sfârșit, un tip de om cu minte caldă și inimă rece. Cei care aparțin acestui tip degajă un aer diabolic. Seducători, întrebuințând cuvinte plăcute, ei ascund un gol de simțire omenească în spatele cinismului lor binevoitor. Și, vai! aceștia împrumută adesea mască clericală.

„Vai vouă, cărturari și farisei fățarnici!, că dați zeciuială din izmă, din mărar și chimen, dar ați lăsat părțile cele mai grele ale Legii: dreptatea, mila și credința... Vai

vouă, cărturari și farisei fățarnici!, că semănați cu mormintele văruite... Vai vouă, cărturari și farisei fățarnici!, că voi clădiți mormintele proorocilor și le împodobiți pe ale dreptilor..." etc.

Primejdia se naște atunci când răceala minții înghează inima și când fierbințeala inimii încețoșează mintea.

Aceste observații, dezvoltate deja de către stoici și antici, au fost adoptate și de Biserică. Ele vin în sprijinul înțelegerii diadei bărbat — femeie, minte — inimă. Să reținem că voința nu intră în discuție; este o chestiune de altă natură, în care stă și rațiunea pentru care diavolul atacă femeia, adică inima.

Arhitectura templului simbolizează și ea trupul omenesc; ea este un trup perfect al unui om întins. Intrarea închipuie picioarele, nartexul, partea de jos a trupului omenesc; naosul închipuie inima, pieptul, mulțimea, iar altarul, capul. Sfântul Simeon al Salonicului face, în legătură cu acestea, următoarea observație binevenită: „Cuvântul, spune el, este rostit în cap, de aici învățătura se răspândește în inimă, iar preotul iese din altar pentru a-i împărtăși pe credincioși". Dumnezeu iese, coboară să Se împărtășească inimilor.

În Sfânta Sfintelor se înfăptuiește prefacerea pâinii și a vinului în Trup și Sânge, înălțarea creaturii către Creator, schimbarea stricăciosului în nestricăcios. Cugetul se înalță către Dumnezeu, Dumnezeu Se înclină către inimă. Gândul Îl numește pe cel de Nenumit, iar inima Îl primește în lăuntrul ei. Înfricoșata Jertfă de preaslăvire care se celebrează mistic dincolo de perdeaua altarului, în creierul templului, se înfăptuiește pentru a fi încredințată credincioșilor.

Sfânta Liturghie nu este întreagă fără cuminecare. Mintea trebuie să coboare în inimă, capul să se plece pe piept, Logosul să pătrundă în pântecul curățit, Adam să se lipească de Eva: „Pentru aceea va lăsa omul pe tatăl său și pe mama sa, și se va lipi de femeia lui, și vor fi amândoi un trup". Nu femeia este cea care se duce du-

pă bărbat, acest lucru va fi o urmare a păcatului: „Și dorul tău va fi după bărbatul tău, și el te va stăpâni", ci bărbatul este cel care „se va lipi de femeia lui".

Șarpele nu-l bagă în seamă pe Adam, el i se adresează Evei. Scripturile arată clar: „I-a dat și bărbatului ei, care era cu ea, și a mâncat și el". Cu toate acestea, Adam nu scoate o vorbă în timpul întrevederii. Mintea nu protejează inima. Eva mănâncă cea dintâi, apoi îi dă și lui. El este cu ea, lîngă ea, în loc să fie laolaltă cu ea, făcând un singur trup în fața vrăjmașului. Mintea e despărțită de inimă.

Șarpele o ia pe neașteptate pe femeie, deci unitatea minții și a inimii nu s-a înfăptuit, maturitatea perechii nu s-a petrecut. Verbul devine Prunc, ca să răzbune „pruncia" lui Adam și a Evei, cum și cântă Biserica înaintea Întâmpinării Domnului.

„Veți fi ca Dumnezeu"

Viclenia diavolului stă în a ajunge să înșele fără să mintă. Aceasta ne amintește, prin analogie, de rezerva mintală, „rezervatio mentalis", a cazuiștilor. Știți cum sună principiul acestora: „Nu avem voie să mințim, putem însă să înșelăm". Fiindcă, precizează ei, păcăleala este un păcat ușor, în vreme ce minciuna este un păcat de moarte. Eforturile lor sunt concentrate în constituirea unui sistem în care păcatele de moarte să fie transformate în păcate neînsemnate, ușor de iertat.

O socoteală asemănătoare cuprinde și șiretenia șarpelui. Reproducem exemplul clasic al cazuiștilor: vă duceți în vizită la preotul dumneavoastră și el nu vă poate primi. Slujnica lui, bineînțeles, nu poate nici ea comite un păcat de moarte spunându-vă: „Domnul paroh nu este acasă", pentru că el este acasă. Ar fi o minciună. Dar spune așa: „Domnul paroh nu este aici", ținându-și mâna în buzunar și adăugând, în gând: „în buzunarul meu". În acest fel, farsa este jucată.

Satan a cucerit aproape toate treptele înțelepciunii, este aproape lipsit de orice pasiune, exceptând trufia, odată ce a respins tocmai taina iubirii, iubirea ascunsă a lui Dumnezeu pentru lume și smerenia Lui. El păstrează numai plinătatea inteligenței și a înțelepciunii reci, lipsite de iubire. Dar nu vrea să mintă. Așa că adoptă dialectica șireteniei, învârtindu-se în jurul subiectului, folosind „reservatio mentalis" — o, ce instrument încântător! Și cum e lipsit de pasiune, este capabil să distingă cele mai subtile reacții pasionale, astfel încât se va servi cu măiestrie de un anumit simțământ, despre care știe cu precizie în ce mod va reacționa.

Eva poate fi amăgită pentru că este sinceră. Îmi amintesc că am cunoscut un tânăr posedat pe care, ascultându-l, am înțeles că dificultatea de a-l elibera venea din faptul că avea o inimă și o credință curate, fără nici o umbră de prefăcătorie. Era atacabil pentru că era integru. „Celălalt" cunoaște bine slăbiciunea onestității și în acest caz atacă prin șiretlicuri.

Să-i urmărim deci metoda. El este cel care deschide dialogul: „Adevărat este că a spus Dumnezeu să nu mâncați din nici un pom al grădinii?" — o întrebare nu este o minciună. Știe bine că nu poate primi decât un răspuns cinstit: „nu din toți pomii", așa că a pregătit al doilea atac — doar șiretenie, nicidecum minciună; pare doar un dialog limpede, direct, oarecare, firesc. Metoda o caricaturizează pe cea a Cuvântului Care, și El pune întrebări, dar le pune pentru a mântui.

Femeia răspunde: „Din roadele pomilor grădinii avem voie să mâncăm" și, dacă ar fi fost experimentată, s-ar fi oprit aici. „Dar Dumnezeu a zis: «din rodul pomului care este în mijlocul grădinii să nu mâncați, nici să nu vă atingeți de el, ca să nu muriți»". Eva răspunde fără înconjur. Ce nevoie avea să răspundă sau să răspundă atât de curând? De unde vine graba? Din încredere, din integritatea și curățenia ființei sale. Așa fac de multe ori și copiii.

Șarpele îi explică femeii: „Nu veți muri deloc! Dar Dumnezeu știe că, în ziua când veți mânca dintr-însul, ochii voștri se vor deschide și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul". Și atunci, Dumnezeu e cel Care a mințit? Sau diavolul este cel care minte? Dumnezeu spune una, diavolul alta. În realitate, nici unul nu minte până acum.

Dumnezeu spune așa: „Dacă Mă iubiți, pentru că sunt Creatorul vostru, atunci aveți încredere în ce vă spun Eu. Nu mâncați din rodul acestui pom, pentru voi e aducător de moarte". Diavolul replică: „Nu e așa de loc!". El dezvăluie înainte de vreme gândul dumnezeiesc, pentru că Dumnezeu a făcut acest pom ale cărui roade urmau să fie mâncate mai târziu, când cei doi vor fi fost suficient de evoluați, așa cum ne învață și Grigorie Teologul.

Ați sesizat tactica? Satan trișează, nu lasă să-i scape decât o fărâmă de adevăr, și într-un moment nepotrivit; este greșeala falșilor dascăli. Un adevăr prost plasat poate ucide un om.

Sfântul Ioan Scărarul spune că falsul dascăl citează Scripturile ca să piardă sufletul, în vreme ce dascălul adevărat citează ca să-l mântuiască. Înainte de păcat, îngerul avertizează: „Fiți cu luare-aminte, Dumnezeu judecă cu dreptate!". Satan însă îndeamnă: „Îndrăzniți, Dumnezeu este milostiv și vă va ierta!". Fiecare dintre ei va cita texte doveditoare, primul, dreptei judecăți, celălalt, milosteniei. Odată păcatul comis, îngerul va consola: „Să nu cazi în deznădejde, Dumnezeu este milostiv și iartă; căiește-te, întoarce-te la Dumnezeu!". Și va cita pilda Mariei Magdalena.

Diavolul însă va striga: „Cum, aștepți îndurare? Ai făptuit un păcat; nu știi că Apostolul Pavel a spus cât se poate de clar că desfrânații nu vor intra în Împărăția cerurilor? Ești blestemat!". Și fiecare va apela din nou la textele sfinte. Pentru fiecare dintre cele patru cazuri, de dinainte și de după păcat, textele invocate vor fi exac-

te, dar selecționate, de o parte, cu șiretenia salvării, de cealaltă, cu șiretenia pierzaniei.

„Nu veți muri deloc!", spune Satan. E adevărat; dacă Adam și Eva ar fi gustat din rodul pomului oprit la momentul potrivit, ar fi putut dobândi cunoștința binelui și a răului sau măcar dacă ar fi cerut iertare lui Dumnezeu, după păcat, n-ar fi cunoscut moartea. Categoric, diavolul are dreptate: cunoașterea în sine a lumii nu este o ușă către moarte. Când Dumnezeu îi roagă: „Să nu mâncați!" o face pentru a păstra și a le oferi posibilitatea de acțiune pentru mai târziu, în deplină luciditate.

„Dar Dumnezeu știe că, în ziua în care veți mânca dintr-însul, ochii voștri se vor deschide". Se vor deschide asupra lui Dumnezeu? Nu, asupra Lui erau deja deschiși.

„Și veți fi ca Dumnezeu, cunoscând binele și răul". La ce slujește această insinuare? Adam si Eva trăiau în stare de inocență, adică privirea lor era îndreptată către Dumnezeu așa cum cea a copiilor este îndreptată către părinții lor. Beau laptele divin, rămânând în același timp printre creaturi. Contemplându-L pe Creator, ei contemplau, am spune noi, pe Unul, Treimea cea deoființă, fiindcă în Dumnezeu este unitatea.

Dumnezeu, Ființa prin definiție, Făcătorul lucrurilor văzute și nevăzute, are privirea fixată asupra cosmosului, acest amestec de ființă și de neființă, dualitate prin fire. Insinuarea: „Veți fi ca Dumnezeu" presupune: veți privi universul așa cum Dumnezeu îl privește din înaltul tronului Său, veți cerceta tainele lui.

Diavolul nu adaugă că atunci când Atotputernicul cercetează genunile, așa cum se cântă și în Sfânta noastră Liturghie, după lectura Scripturii: „Binecuvântat ești Tu, Cel a cărui privire cercetează genunile și Care stai așezat pe heruvimi", El nu întâmpină nici o primejdie... În vreme ce o ființă creată, cum ar putea ea scruta abisurile, din moment ce este ea însăși abis și nimicnicie? Pentru că privirea înseamnă părtășie.

Părintele Sofronie ne-a explicat foarte clar că cine vrea să trăiască întru Dumnezeu trebuie, înainte de toa-

te, să se desprindă cu totul de lume; abia după aceea ne dă Dumnezeu vederea cea adevărată asupra creaturii.

Cu toate acestea, Dumnezeu, după fiecare zi a creației, își admiră opera, dualã prin fire, și spune: „Toate acestea sunt bune!".

Termenul acesta, bun-frumos, are aici un înțeles aparte, față cu păcatul originar. Dacă lumea este amestec de ființă și de neființă, frumusețea, în schimb, nu este dualã, ci este armonie sau, spuneți-i cum vreți, înlănțuire perfectă. Creatorul vede în creația Sa lumea transfigurată, în vreme ce „dualul" este abia în drum către armonie și plinătate. Dar să nu uităm că Sfântul Duh ne poate da, încă din această viață, vederea pe care o avea Dumnezeu asupra zilelor Facerii.

După păcatul originar, viziunea noastră cosmică este dualã: viziune a lumii ființă și neființă, neconformă încă, în mod conștient, Voinței treimice, și viziune a lumii întru Dumnezeu. Chiar înainte de transfigurarea cosmosului, de apariția cerurilor noi și a pământului nou ale lui Isaia, sufletul statornicit în Dumnezeu și potir al Duhului Sfânt poate contempla transfigurarea universului, Îl poate vedea pe Dumnezeu.

Un basm indian zugrăvește această stare. Un tânăr pleacă să-și elibereze logodnica din ghearele unei vrăjitoare; la ducere, toate merg pe dos, plouă, cerul e sumbru, din cauză că tânărul este îngrijorat; la întoarcere, el și logodnica lui văd florile răsărind sub pașii lor și soarele strălucind cu blândețe. Este o imagine frecventă.

Sfântul Duh este cel Care șterge orice urmă de urâțenie. El este în stare să pună în evidență Chipul dumnezeiesc chiar și într-un criminal și să facă să piară orice urmă de zgură grosolană și slută care L-ar putea desfigura ochilor noștri. Fiindcă și cosmosul are tot două fețe, una îndreptată spre Creator, iar cealaltă în direcția opusă.

„Veți fi ca Dumnezeu" — repet, Satan nu minte — doar amăgește. Adam și Eva, dintr-un anumit punct, au văzut lumea așa cum este. Doar că nu erau încă îndumne-

zeiți. Lui Dumnezeu îi aparține vederea lumii așa cum este, iar nouă, vederea lumii întru Dumnezeu.

Unde se ascunde viclenia cea mai perfidă? În această promisiune: „Veți fi ca Dumnezeu", adică veți vedea lumea așa cum este ea; dar nu veți fi Dumnezeu, adică nu veți fi în stare să-i suportați vederea.

Îndată ce dialogul între șarpe și Eva s-a încheiat, ascultând cele spuse de potrivnicul ei, Eva preferă „evangheliа" satanică Evangheliei lui Dumnezeu și înlăuntrul ei ia naștere un sentiment neașteptat.

Neascultarea, care este întotdeauna ascultare de altcineva, trezește acest sentiment nou, alcătuit din trei elemente: „Femeia a socotit că rodul pomului e bun de mâncat și plăcut ochilor la vedere, și vrednic de dorit, pentru că dă înțelepciune".

Sfinții Părinți, cu Fericitul Augustin în frunte, identifică în acest fragment cele trei dorințe, cele trei pofte, cele trei vicii: posesia, plăcerea și puterea. „Femeia a socotit că rodul pomului e bun" — posesia; „plăcut ochilor" — plăcerea; „vrednic de dorit, pentru că dă înțelepciune" — puterea.

Această întreită mișcare a sufletului va fi generatorul instinctelor omenești.

Două dintre personalitățile vremurilor noastre, Karl Marx și Freud, au voit să explice omenirea prin procesele economice, cel dintâi — posesia — și respectiv prin „libido" cel din urmă — plăcerea; neîndoielnic, și plăcerea conține elemente de posesie, în calitate de mijlocitoare a ei. Deși țințeau corect, tezele lor rămân parțiale. Privirea patristică pătrunde mult mai adânc, atinge fondul subconștientului și semnalează triada.

Ambii atei, Marx și Freud considerau lumea căzută prin păcat ca pe o lume firească, împărtășind această credință infantilă cu majoritatea gânditorilor și oamenilor de știință ai ultimelor veacuri, incapabili să deosebească

Creatorul de creația Sa și, în lăuntrul creației, ființa reală de actuala ei stare relativă. Prin aceasta, ei nu fac decât să prelungească religia naturalistă a închinătorilor la idoli.

Înțelepciunea popoarelor negre ne furnizează o interesantă definiție a păcatului originar: omul a trecut de la „a fi" la „a avea". E bine zis , dar insuficient. Totuși, este aici formulată problema care ne preocupă. Omul devenit „a avea", istoria sa va fi și ea cea a posesiunilor sale, a instrumentelor sale și nu cea a „ființei" sale. Nu spunem noi: „Asta da, viață!" atunci când intrăm în posesia a ceva sau ne bucurăm de plăceri? Știm oare, în general, ce înseamnă *a fi*, în afara plăcerilor, a posesiei sau a dominației? Nervul pulsator al societății este înainte de toate banul, dorința de posesie, apoi dorința de a câștiga mereu mai mult și, în sfârșit, cea de a stăpâni.

Și iată că aceste trei patimi surori își sunt vrăjmașe, fiindcă cel care are nu risipește pentru plăceri și devine, din lăcomie, ascet; cel care urmărește doar plăcerile nu e preocupat de putere, iar cel care năzuiește la putere disprețuiește posesia și plăcerea.

În ele însele, aceste dorințe sunt bune. Dumnezeu a zis: „Veți moșteni Împărăția cerurilor" și „Fericiți cei blânzi, că ei vor moșteni pământul".

Bucuria? Extazul? Misticii înșiși oare ce altceva fac decât să se bucure de Dumnezeu? Un sfânt nu se plictisește, nu se mărginește duhovnicește, ci se îmbată cu un extaz mai presus de orice bucurie. Dumnezeu vine la el în chip de bucurie, iar lumea care va să vină va fi o sărbătoare, o plăcere, o bucurie a ființei totale.

Puterea? Darurile Sfântului Duh sunt puteri: darul cunoașterii este o putere, darul înțelepciunii este o putere, creștinii sunt numiți împărați, popor împărătesc; ce altceva este regalitatea dacă nu o putere? Vom avea trupuri slăvite, Sfinții vor fi preaslăviți, ca și tăria cerească, toate acestea ne sunt prezise.

Cele trei păcate, combătute de toate religiile — posesie, plăcere, putere — pot duce la pieirea omului și, pe de altă parte, tot ele ne mână înainte. Nu întotdeuna înțelegem de ce trebuie să ne lepădăm de ele, din mo-

ment ce Creatorul însuși ne dăruiește atâtea lucruri frumoase, ne dă însușirea de a ne bucura de ele, ne îngăduie dominația. De ce trebuie să le îndepărtăm de noi? Maxim Mărturisitorul ne spune că ele sunt îndreptățite, dar.., pentru că este un „dar", chiar doi, dacă stam bine să ne gândim. Într-adevăr, toate acestea ne sunt îngăduite, dar sunt *întru* Dumnezeu și *cu* Dumnezeu. În spatele fiecărei pofte dormitează un Dumnezeu uitat.

Dumnezeu *vrea* ca noi să-L posedăm, să dobândim Duhul Sfânt; Dumnezeu Se oferă întru bucurie: bucurie a harului; Dumnezeu dorește să fim părtași la puterea și slava Lui. Este gata să presare deasupra noastră aceste daruri, în așa fel încât și prin aceste dorințe omenești întru Dumnezeu creația să se îmbogățească.

Eroarea Evei, căderea ei, e aceea de a fi năzuit să se îmbogățească pe sine cu cosmosul, fără Dumnezeu, în loc să-l îmbogățească.

Și luând-o pe o cale strâmbă, superiorul coborând către inferior, spiritul intrând în materie, otrava vrăjmașului s-a strecurat și ea lângă aceste dorințe îndreptățite pe care le numim astăzi pofte. Așa că posesia noastră este tot timpul pândită de ruină, plăcerea ne e picurată cu amărăciune și puterea înconjurată de singurătate.

În afara lui Dumnezeu, aparținând lumii acesteia, posesia, plăcerea și puterea domină universul nostru dual și plural, continuând să-l destrame neîncetat pe om, care nu ajunge decât la posesii trecătoare, la plăceri pustiitoare, la dominații vanitoase, un rob înlănțuit de trei tirani, îndrituiți, dar deviați.

E eronat ca avarul să aibă bogăție, desfrânatul, plăceri și stăpânitorul să poruncească? Nicidecum, doar patima lor, îngenunchiată la picioarele acestor trei dorințe, le-a transformat în propriii ei zei. Împărații și reformatorii au dreptul să conducă lumea, cad în greșeală în clipa în care situația lor privilegiată îi robește cu totul și când, cramponați de privilegiile pe care le dețin, își închipuie că trebuie să și le apere prin orice mijloace.

Să luăm exemplul căsătoriei: iubirea soților trebuie să urmeze întocmai iubirea de Dumnezeu, în care se

astâmpără orice dorință pentru că omul, la urma urmelor, fie în iubire, fie în prietenie, conștient sau inconștient, Îl caută pe cel în Care se îndestulează orice foame.

Îndată ce în locul Creatorului a fost așezată creația, se petrece o dublă schimbare de direcție: pe de o parte, o convertire întru păcat — susul devine jos — și, pe de alta, o convertire întru Hristos, sau o întoarcere la starea inițială. Acest dezechilibru împarte omenirea în două feluri de ființe: cei care trag foloase într-un fel sau într-altul și cei care, dorind să vină la Dumnezeu, prin restabilirea ordinii valorilor, se văd obligați să renunțe, luând-o pe acest drum, la averi, plăceri și onoruri, fie ele și îndreptățite; de aici, sărăcia drastică a călugărilor, curăția lor totală, asceza și smerenia lor.

Dramele se consumă în aceste trei puncte, născându-se, de cele mai multe ori, din propriile noastre sforării fățarnice. Aici Marx are mai multă dreptate decât Freud. Cea dintâi ispită a Evei nu este plăcerea sau trufia, ci posesia. De altminteri, cei mai mulți oameni sunt fascinați de posesie, fie ea economică sau psihologică; confruntările familiale se bazează de regulă pe instinctul devorant de iubire maternă sau pe privilegiul de „posesor" al tatălui; tot așa și pe plan social, obsedantul „a avea" este punctul de pornire al celor mai multe întâmplări nenorocite din societate.

După posesie urmează plăcerea. Statistic — dacă e posibilă o asemenea statistică —, omul, după ce și-a asigurat casa și masa, ca și zilele bătrâneții, după ce a aranjat situația copiilor — „viitorul", cum se spune în mod curent —, se gândește îndată la profit; aceasta este a doua lui preocupare; cea de-a treia este orgoliul și caracterizează doar o minoritate. Să mai reținem, în trecere, că această „taxis" (ordine) este răsturnată în plan spiritual.

Sfântul Dionisie ne învață că dorința, rădăcina poftelor, urcă de jos în sus, este aspirație către neant, către haos, către Dumnezeu. Acest elan vertical, în loc să-și continuie urcușul, se risipește în toate direcțiile și cade la loc, lăsând urme din ce în ce mai estompate, precum cele ale unei rachete cu focuri de artificii. Întreaga lor

valorificare omenească, fie ea literară, istorică, familială, educativă sau spirituală, la atât se reduce.

În vreme ce posesia harului dumnezeiesc este renunțare la tot, tot, tot! Cei care *doresc ceva pentru ei înșiși* nu pot dobândi Duhul Sfânt. Starea noastră actuală este tranzitorie și ne consolăm, de cele mai multe ori, mulțumindu-ne cu un „ersatz" al lui Dumnezeu. Alegerea ne revine nouă! Dar să nu nădăjduim că le putem avea pe amândouă, pentru că nimeni nu poate trăi două vieți simultan.

În veacul ce va să vină, în noul Ierusalim, precum Fecioara Maria, vom putea fi mama-fecioară, vom putea deci gusta îndoit și din Dumnezeu și din Lume. Adam și Eva au mâncat *înainte de vreme* fructul, înainte să se fi împlinit planul divin, dezvăluit în următoarea poruncă a Creatorului: „Stăpâniți pământul!". Dacă ar fi așteptat momentul stabilit de Providență, s-ar fi îndestulat din el fără nici o primejdie.

Un aer nespus de deznădăjduitor respiră atât cosmosul, cât și istoria noastră. De îndată ce avem ceea ce ne dorim, încetăm să mai dorim; tânjim după plăcere, dar ea se stinge întotdeauna în melancolie. Deținem puterea cunoașterii dar îi înregistrăm pe dată deșertăciunea. Cucerirea părea pasionantă dar, odată înfăptuită, constatăm că n-am înaintat: în fața noastră orizontul se deschide din ce în ce mai nemărginit.

Cu toate acestea, Dumnezeu este aici, gata să se lase consumat de sufletele noastre neîndestulate. El ni Se oferă, vrea să fie posedat: „Împăratul Împăraților Se coboară pentru a Se da drept hrană credincioșilor", cântă Sonusul în Liturghia galilor.

De ce încercați să vă astâmpărați setea cu nisip, când sunteți atât de aproape de Izvor? De ce vă mai plângeți, odată ce căutați comoara acolo unde nu se află? Nu-L căutați pe Dumnezeu? Atunci să nu nădăjduiți că veți avea totul. Mulțumiți-vă cu puținul pe care-l aveți.

Aceasta este triada, acestea sunt roadele pomului cunoștinței binelui și răului, poftite de Adam și de Eva. De ce n-au fost ei oare atrași de pomul vieții? Pentru că po-

sesia, plăcerea și puterea sunt în Dumnezeu, vin prin El, îi urmează Lui. „Dacă aveți credință, cunoaștere și putere, dar nu aveți iubire, toate acestea nu slujesc la nimic", spune Sfântul Apostol Pavel, fiindcă nu facem decât să înlocuim iubirea de Dumnezeu cu alte nevrednice iubiri.

Iubirea, acest sentiment despre care au tot discutat filosofii greci și scolasticii! Marea discuție scolastică a Evului Mediu se purta cu privire la clasificarea iubirii în iubire „fizică" și iubire „extatică". Iubirea fizică sau naturală — nicidecum fiziologică — răspundea nevoii de identificare în scopul posesiei și al plăcerii; iubirea extatică, dimpotrivă, se identifica cu dăruirea, fără să umble în căutarea plăcerii personale.

Unii susțineau că adevărata iubire este cea extatică, având ca model pe Hristos Care, din dragoste pentru om, a murit, ca om, pe cruce; ceilalți răspundeau: „Este iubirea naturală, pentru că în iubire căutăm nu doar fericirea celuilalt ci și unirea cu acest «celălalt» și, continuau ei, dacă Hristos a fost pentru noi răstignit pe cruce, mai înainte de aceasta, El ne-a promis Împărăția cerurilor în care se înfăptuiește unirea cu Dumnezeu".

Aceste două feluri de iubire nu sunt contradictorii. Eroarea constă în a ignora că iubirea adună în ea toate cele trei dorințe pe care le-am înfățișat mai sus, topite într-o singură mișcare, care-l mână pe cel ce iubește în afara lui, către ființa iubită, în mod gratuit, cu care năzuiește să se unească.

Cum nu putem despărți iubirea în părțile ei componente, tot așa de anevoie este să le descriem pe acestea. Extaticul despărțit de ceilalți este neconvingător, iar identificarea fără uitare de sine este neîndestulătoare.

Iubirea, însă, e mai presus de tâlcuirile ei medievale. Gestul Evei inaugura o tradiție: cea a trădării iubirii de Dumnezeu. El deschidea calea poftei lipsite de iubire, a iubirii înlocuite prin obiectul ei, macula iubirea printr-o fierbințeală lipsită de lumină, pustiind-o prin dorință.

„Atunci Domnul Dumnezeu a zis..." Facerea 3/14.

Prin cuvintele dumnezeiești care au urmat, adresate șarpelui, apoi femeii, apoi bărbatului, se petrece răsturnarea: Satan devine prințul lumii acesteia, până la biruința definitivă a lui Hristos Izbăvitorul.

Notă biografică: Jean Kovalevsky

Născut la 8 aprilie 1905 la Petersburg (Leningrad), zi de praznic, în acel an, al arhanghelului Gabriel în calendarul Bisericii ortodoxe ruse, viitorul episcop Jean primește numele tatălui său, Eugraf.

Familia, aparținând vechii nobilimi rurale, a dat Rusiei mulți și fără de pereche slujitori; printre aceștia: filosofi, matematicieni, sociologi, istorici, muzicologi și câțiva miniștri ai educației naționale.

Către cel de-al patrulea an al său, Eugraf Kovalevsky a primit vederea și experiența luminii necreate. În urma acestui eveniment, el a luat hotărârea de a urma singura iubire a vieții sale, prin „singurul său prieten, Preasfânta Treime".

În 1920, revoluția bolșevică îl alungă pe acest copil precoce — gânditor, pictor, muzician, matematician — împreună cu părinții, tocmai în Franța, de la Sevastopol, până la Beaulieu, lângă Nisa. Trecând prin halta Salonicului, episcopul grec al orașului le-ar fi spus: „Vă duceți în Franța, o țară neortodoxă, dar țineți minte că francezii au două mari însușiri: au sufletul drept credincios și mintea iubitoare de libertatea lui Hristos. Nouă, grecilor, ne-au adus libertatea națională; să dea Dumnezeu ca și noi să le dăm în schimb gustul libertății sfintei noastre Biserici".

După studii la Institutul Saint-Serge din Paris, nezdruncinat în credința că dincolo de încercări și de moarte se află Învierea, tânărul Eugraf întemeiază, împreună cu alți prieteni, emigranți și ortodocși, o confrerie reli-

gioasă purtând numele Sfântului Fotie, patriarh al Constantinopolului, pentru ca în acest fel să mărturisească în Europa apuseană caracterul universal al Ortodoxiei și totodată, pentru a studia fundamentele geniului creștin al Apusului.

Activitatea neostoită a acestui luminat teolog îl face să întâlnească în mediile intelectuale franceze personalități foarte diferite cum ar fi Edouard Herriot, Jacques Maritain sau Jean Cocteau. Nu de puține ori se izbește de reacțiile violente ale unei emigrații rusești divizată politic, conservatoare din punct de vedere religios, care avea să trăiască în Franța temporar, gata în orice clipă să se întoarcă în țară.

Prin gust, logică interioară, dinamism spiritual și voință divină, Eugraf Kovalevsky a devenit francez. Prizonier de război, el și-a uimit și entuziasmat camarazii prin vastitatea cunoștințelor, în toate domeniile, și prin arta sa de a transfigura evenimentele. Revenit din prizonierat, se dedică cu totul creșterii Bisericii Ortodoxe în Franța, pe care a reînviat-o cu ajutorul Patriarhului Serghei al Moscovei, și glorificând opera unui francez, Louis Winnaert, fost credincios al bisericii romane, aflat în căutarea unei alte forme de credință în care să trăiască, și care murise în 1937.

Kovalevsky este și fondatorul unui Institut francez de teologie, cu hramul Sfântului Dionisie, unde a predat până la moarte o serie de cursuri strălucind de o lumină supra-intelectuală; printre ele, „Tehnica rugăciunii".

Hirotonit la 11 noiembrie 1964, sărbătoarea Sfântului Martin de Tours, ca prim episcop al Bisericii Ortodoxe din Franța, a primit numele de „Ioan", patronim al faimosului Ivan de la Kronstadt, preot clarvăzător și taumaturg de la sfârșitul veacului al XIX-lea, prin mahalalele sărace ale Petersburgului, care a prevestit iminența și înfăptuirea revoluției bolșevice.

Noul episcop n-a fost nimănui indiferent, a fost iubit sau urât cu tot atâta patimă și de-o parte, și de cealaltă.

Părinte duhovnicesc, „stareț" de neegalat pentru poporul mirean, a fost prigonit deopotrivă de intelectuali, de cei pătimași și de egalii lui ecleziastici.

Jean (Eugraf) Kovalevsky a primit nașterea de sus la 30 ianuarie 1970, într-o vineri pe la ora 15, ca și Stăpânitorul său și, ca și El, a slujit până la capăt. Pentru că, în realitate, viața lui a fost o continuă liturghie, o alternare de morți și de învieri, în care primea și dăruia harul cel de viață dătător, singura nădejde a creștinismului.

Note

1. Cântec popular francez (N.t.).

2. Aici, și în restul cărții, „extatic" este întrebuințat în înțeles etimologic, din gr. *ek-stasis*: transpunere (stare) în afară; la Dionisie Areopagitul, „emanație" (N.t.).

3. Leitmotiv al gândirii dionisiene. V. îndeosebi „Despre numele divine" (N.t.).

4. Este vorba de anul bisericesc (N.t.).

5. Și teologii ortodocși moderni consideră omul, prin analogie cu Persoanele Treimii, ca având o fire unică în mai multe persoane sau ipostasuri, printre care, de pildă, Lossky: „oamenii au o fire comună în mai multe persoane". Termenul de „ipostas", raportat la om, are o semnificație cu totul diferită de „ipostazele" neoplatonismului gnostic desemnând fiecare dintre formele pe care le îmbracă principiul divin, trepte descrescânde ale „perfecțiunii", fiind mai apropiat de accepțiunea dialectică generală a termenului de „ipostază": modalitate de manifestare diferită a aceluiași obiect sau fenomen (N.t.).

6. „Homme et homesse", intraductibil în limba română, care are forme diferite după gen, altfel decât prin arhaicul „om și oamă", neputând deriva cu sufix femininul din masculin, („bărbată" are un înțeles peiorativ) așa cum face autorul după modelul ebraic al lui „ishshah" — femeie, derivat din „ish" — bărbat (N.t.).

7.. Aluzie la titlul celebrei opere a lui Jakob Böhme — „Aurora oder Morgenröte im Aufgang" (1612) (N. t.).

Cuprins

Cuvânt înainte 5

PARTEA ÎNTÂI **FACEREA**

Facerea și știința 13
Inițiere în text 19
Neasemănarea chemată la asemănare 40
Numere și cifre 44
Cele douăsprezece acte creatoare 55

PARTEA A DOUA **CREAREA OMULUI**

După Chipul Sfintei Treimi 65
Chip și Asemănare 74
„Și i-a binecuvântat pe ei Dumnezeu" 82
Și i-a hrănit 90

PARTEA A TREIA **ADAMUL IDEAL**

Cea de-a doua povestire despre creație 97
Caracterul inițiatic 104
Pomul vieții și pomul cunoștinței binelui și răului 118
Neascultarea 135

PARTEA A PATRA **OMUL**

Cele patru tipuri de oameni 145
Cele trei pofte 153

Notă biografică: Jean Kovalevsky 161
Note 164

Stimate cititor,

Vă anunțăm redeschiderea departamentului „Cartea prin poștă" al Editurii Anastasia, care asigură clienților noștri *servicii speciale gratuite.*

Doriți să primiți *catalogul trimestrial gratuit* pentru a fi la curent cu noutățile Editurii Anastasia și cu cărțile de spiritualitate publicate la alte edituri?

Doriți să primiți *la domiciliu* cărțile alese de dvs. cu plata ramburs la primirea coletului?

Doriți să ne comunicați impresiile asupra lucrărilor noastre și preferințele în legătură cu viitoarele apariții?

Tot ce aveți de făcut este să completați C.P.A. inclusă în această carte și să o introduceți, fără timbru, în prima cutie poștală.

Veți beneficia astfel și de:

- premii în cărți prin tragerile lunare la sorți ale C.P.A.
- premii în cărți pentru coletele ce depășesc o anumită valoare.
- premii anuale în cărți pentru primii o sută de cititori.

Nu pierdeți timpul! Scrieți-ne acum!

Editura ANASTASIA
CARTEA PRIN POȘTA
Str. Venerei nr. 13, sect. 2
Tel: 210.95.30

Tipărit la
Editura și Atelierele Tipografice
METROPOL

Născut la 8 aprilie 1905 la Petersburg, viitorul episcop Jean primește numele tatălui său, Eugraf. Familia, aparținând vechii nobilimi rurale, a dat Rusiei mulți intelectuali: filosofi, matematicieni, sociologi, istorici, muzicologi.

Alungat de revoluția bolșevică, pleacă în 1920 împreună cu părinții în Franța, lângă Nisa. După studii la Institutul Sf. Serghie din Paris, întemeiază o confrerie religioasă purtând numele Sf. Fotie, patriarh al Constantinopolului, pentru ca în acest fel să mărturisească în Europa apuseană caracterul universal al Ortodoxiei și totodată pentru a studia fundamentele geniului creștin al Apusului. Este și fondatorul unui Institut francez de teologie, unde a predat până la moarte o serie de cursuri strălucite.